

1984/85:151

Tisdagen den 28 maj fm.

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1984/85:583 om sjukgymnasternas anslutning till sjukförsäkringen

Anf. 1 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Elisabeth Fleetwood har frågat mig om jag är beredd att föreslå sådana ändringar i beräkningsgrunderna för anslutning till sjukförsäkringen att vissa sjukgymnaster icke ställs utanför densamma.

När det nya systemet för ersättning för sjukvårdskostnader från den allmänna sjukförsäkringen infördes fr. o. m. den 1 januari i år infördes också nya regler för anslutning av privata vårdgivare till försäkringssystemet. Undantag från de nya reglerna skulle dock gälla för de vårdgivare som var anslutna till försäkringen när systemet infördes. De skulle nämligen automatiskt få stå kvar i försäkringssystemet utan att yttrande från sjukvårdshuvudmannen behövde inhämtas. En förutsättning var dock att verksamheten hade viss omfattning. Det är denna regel som Elisabeth Fleetwood tagit upp i sin fråga. Jag ansåg redan vid tillkomsten av undantagsregeln att både den och kravet på viss omfattning av verksamheten för att regeln skulle gälla var befogade, och det anser jag fortfarande. Det nya regelsystemet innebär inget stopp för privata sjukgymnaster utan endast att behovet av nya privatpraktiserande sjukgymnaster prövas i samråd med sjukvårdshuvudmännen.

Anf. 2 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! När jag i förra veckan hade tillfälle att delta i en debatt med socialminister Andersson började jag med att säga att jag var djupt upprörd. Jag måste säga att jag den här gången inte bara känner mig upprörd utan djupt bedrövad.

Jag vill börja med att konstatera att patienter, läkare och i det här fallet

*Om
sjukgymnasternas
anslutning till
sjukförsäkringen*

sjukgymnaster har drabbats hårt av bestämmelserna i den s. k. Dagmarreformen. 350 patientbesök har blivit normen för både läkare och sjukgymnaster. Jag har i min fråga också talat om att en sjukgymnast inte hinner med mer än en och en halv eller en och en kvarts patient per timme, medan en läkare hinner med 4-6. Har man sedan hembesök, som sjukgymnaster ofta har, blir naturligtvis behandlingstiden längre. Unga sjukgymnaster med barn kan inte komma upp till dessa siffror och blir då uteslutna. Äldre sjukgymnaster med stor erfarenhet och som vill trappa ner – det är många gånger ett hårt yrke – kan inte heller uppfylla normen och blir uteslutna. Man hänvisar ofta till dispenser. Men dispenser gäller bara ett år. Vad betyder inte detta av osäkerhet i verksamheten?

När Sten Andersson säger att det inte finns anledning att ändra på detta vill jag bara nämna att av 18 sjukgymnaster 8 utesluts bl. a. i Lund. Eftersom taletiden är kort när det gäller frågor vill jag bara parentetiskt nämna att reformen medför ännu svårare konsekvenser i fråga om psykiatrisk sjukgymnastik.

Köerna har ökat och väntetiderna blivit längre. Det är naturligtvis patienterna som drabbas hårdast. Det här är ju en humanitär fråga i första hand men medför också svåra ekonomiska konsekvenser. Det är människor som kostat på sig en bra och dyr utbildning. Det finns all anledning för dem personligen och för samhället att se till att de kan utöva sitt yrke.

Jag har några ytterligare frågor till Sten Andersson: Anser Sten Andersson att köerna måste kortas i dagsläget? Är väntetiderna för patienterna för långa i dag, eller kan de accepteras? Är det till skada för patienten att samhället inte utnyttjar sjukgymnasternas kapacitet på grund av administrativa åtgärder? Det har ju helt enkelt så, som Sjukgymnasternas riksförbund säger, att många inte kan utöva det yrke för vilket de är mycket väl skickade och där så många patienter står i kö för en behandling som de är helt beroende av – de kanske är sjukskrivna på grund av att de inte kan få den vård som de skulle kunna få om vi hade fler sjukgymnaster som fick anslutning till sjukförsäkringen.

Anf. 3 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Elisabeth Fleetwood tycks ha väldigt lätt för att låta känslorna rusa iväg med sig.

Först och främst är det ju så att kravet på arbete i viss omfattning innebär att man skall ha arbetat i två månader under en period av nio månader. Det är alltså en timme per dag, utslaget på året. Dessutom kan man bevilja dispens – dvs. det tas hänsyn till bl. a. det som Elisabeth Fleetwood nämner, t. ex. om man behöver passa barn. Det finns även en rad andra skäl för att göra undantag.

Det är klart att jag har den uppfattningen – om jag nu skall svara på de tillkommande frågorna – att både köer och väntetider bör kortas och att man bör utnyttja den personal som är utbildad för att klara denna uppgift.

Men om nu Elisabeth Fleetwood skall använda sina känslor på rätt sätt, tycker jag att de borde riktas mot det förhållandet att moderaterna vill

---

*Om
sjukgymnasternas
anslutning till
sjukförsäkringen*

minska statsbidraget till sjukvårdshuvudmännen med 1 300 milj. kr. Det är klart att sjukvårdshuvudmännen, som redan har en trängd ekonomi, då inte får större möjligheter att teckna kontrakt med olika vårdgivare, inte heller sjukgymnaster.

Anf. 4 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Vad vi nu diskuterar, herr socialminister, är möjligheterna för sjukgymnasterna att komma in i arbetet och för patienterna att utnyttja deras tjänster, ingenting annat. Att moderaterna vill ha en valfrihet i sjukvården över huvud taget är sedan en helt annan fråga, som vi får ta upp i annat sammanhang. Men liksom förra veckan vill gärna Sten Andersson halka över på ett annat område och inte diskutera det som vi har uppe för ögonblicket.

Det finns alltså en lång rad sjukgymnaster runt om i Sverige som icke är anslutna, som känner sig uteslutna men som har en stor arbetskapacitet. Patienter efterfrågar deras tjänster.

Min direkta fråga är bara: Är inte socialministern beredd att titta på beräkningsgrunderna, för att dessa människor skall kunna utöva sina yrken till förmån för alla de människor som behöver dem för att kunna vara friska och i sin tur arbeta i sina resp. yrken? Om socialministern skulle svara nej på den frågan, skulle jag bli högst förvånad, inte minst mot bakgrund av det som socialministern sade i Rapport i går kväll, som jag gudskelov råkade komma in och se i sista ögonblicket. Socialministern talade om unga kvinnors med barn önskan att yrkesarbeta i så stor utsträckning som möjligt. Ja, här har vi nu en lång rad unga kvinnliga sjukgymnaster med barn som står utanför. Hur går de båda ställningstagandena, i Rapport i går och i svaret till mig i dag, ihop? Jag förstår inte det, Sten Andersson.

Anf. 5 Socialminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Den där frågan skulle Elisabeth Fleetwood ställa till sig själv.

Om man skall minska köer och anställa mer folk, då kostar det pengar. Det är ett ofrånkomligt samband. Jag har ibland försökt bortse från det, men det kan man inte göra när man jobbar på det här området. Och om nu moderaterna har som sin viktigaste politiska uppgift att minska statsbidragen också till landstingen och huvudmännen på sjukvårdsområdet med 1 300 milj. kr. på ett år, får det omedelbart effekter på sjukvårdshuvudmännens möjligheter att korta väntetider, korta köer och anställa fler, också sjukgymnaster. Det är ett enkelt och ofrånkomligt samband.

Jag tycker det är Elisabeth Fleetwood som smiter undan den debatten.

Anf. 6 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Nej, socialministern, jag smiter inte undan den debatten. Det är bara det att vi inte har den frågeställningen uppe till debatt här i dag, och vi har för få minuter på oss, enligt riksdagens arbetsordning, för utvecklingar i en frågedebatt.

Jag konstaterar bara att jag inte kan få några svar beträffande om

socialministern är beredd att underlätta för patienterna att utnyttja fler sjukgymnasters tjänster för att bli bättre och bli friska.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1984/85:575 om utvecklingsbiståndet till Vietnam

Anf. 7 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Margaretha af Ugglas har ställt följande frågor till mig:

Har regeringen vid pågående förhandlingar med Vietnam om framtida bistånd till Vietnam fått

a) bindande garantier för att tvångsrekryteringen och tvångsarbetet vid Vinh Phu-projektet omedelbart skall upphöra?

b) utfästelser för när Vietnam skall dra tillbaka sina trupper från Kampuchea?

Sveriges bistånd är långsiktigt. Vid upprepade tillfällen har jag redovisat utgångspunkterna för Sveriges utvecklingssamarbete med Vietnam.

Beträffande Vinh Phu-projektet har Sverige kontinuerligt sökt bidra till att förbättra levnads- och arbetsvillkoren för de vietnameser som arbetar vid projektet. Satsningar har bl. a. gjorts på extra matransoner och förbättrade bostäder för dem som arbetar vid bruket. Nu står skogsarbetarnas villkor i fokus. Det bör inte vara nytt för någon att människor i ett fattigt land som Vietnam lever under ytterst svåra villkor. Detta är dess värre inte ovanligt heller i andra u-länder.

Under våren 1985 har Vietnam fattat beslut om att öka ransonerna och bidragen till skogsarbetarna samt dela ut jord bland arbetarna. Dessutom diskuteras beslut om att höja lönerna, ge längre semestrar och förbättra transportererna.

Vid de förhandlingar om fortsatt utvecklingssamarbete som just nu pågår i Hanoi den 28–31 maj ställer Sverige som villkor för fortsatt stöd till skogsdelen av Vinh Phu-projektet efter våren 1986 att villkoren för skogsarbetarna märkbart skall ha förbättrats.

Sverige har vid upprepade tillfällen framfört att ockupationen av Kampuchea strider mot folkrätten och att Vietnams trupper måste dras tillbaka. Detta framförs också under nu pågående biståndsförhandlingar.

Anf. 8 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Mina frågor till utrikesministern är ställda därför att jag tyckte det var viktigt att få klarlagt inför kammaren vilka regeringens avsikter beträffande Vietnambiståndet är – vi har ju i vår haft många tråkiga debatter om det biståndet.

Min fråga var om det kommer att ställas några villkor från svensk sida i de förhandlingar som nu äger rum.

Jag kan inte finna annat än att utrikesministern svarar nej på båda mina frågor. Utrikesministern säger att frågan om tvångsarbete inte kommer att

klarläggas – något sådant villkor kommer inte att ställas. Och kriget i Kampuchea kan få fortsätta som förut.

Jag skulle då vilja erinra utrikesministern om den debatt som vi hade den 4 februari i år, där två av mina borgerliga kollegor agerade tillsammans med mig. Pär Granstedt krävde besked från utrikesministern om att avtal inte skulle ingås innan situationen beträffande tvångsarbete var klarlagd. Och Runc Ångström gjorde det i mitt tycke mycket viktiga påståendet att när man lämnar hjälp till ett krigförande land – Vietnam är ett krigförande land – är det svårt att värja sig mot anklagelsen att den hjälpen bidrar till att höja landets krigspotential.

Det är svårt att värja sig mot de anklagelserna också därför att Sveriges bistånd är av så stor omfattning. Jag skulle gärna vilja att utrikesministern här lämnade besked till kammaren och till Sveriges folk om omfattningen av det avtal som nu diskuteras – de summor som det gäller. Jag var själv med vid ett styrelsesammanträde i SIDA, där det framgick att de totala åtagandena skulle röra sig om 868 milj. kr. och att man återigen diskuterade ett avtal med en längd på fem år.

Det är naturligtvis bra att de materiella förhållandena för kvinnorna i skogen förbättras – jag delar utrikesministerns glädje över detta. Men låt mig citera Sigvard Bahrke, som känner dessa frågor mycket väl, då han arbetar i Vietnam och är ansvarig för den svenska delen av projektet. Han säger:

”Skor, myggnät, dambindor och allt sånt praktiskt som begärs i rapporten ska vi förstås ordna, men det är ju en sorts 'kosmetika'. De tunga frågorna är ju löneformerna och graden av tvång i skogen. Det är inte vårt 'bord'.”

Jag menar att det – i allra högsta grad – är den svenska regeringens bord. Den svenska regeringen har en skyldighet att i samtalen med regeringen i Hanoi kräva att arbetskraften i skogen icke är tvångsarbetare utan arbetar på rimliga, fria villkor. Det är en skyldighet för Sverige som demokrati.

Anf. 9 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Termen tvångsarbete kan alltid diskuteras. Det finns ju inte precis någon ordnad arbetsförmedling i Vietnam. Det vi har arbetat för i överläggningarna med Vietnams regering är att man skall komma fram till bestämda, kontraktsbundna tider, ordna ledigheter och skapa modernare ersättningssystem. Därtill har vi också diskuterat en mängd praktiska anordningar i form av bättre bostäder och bättre livsmedel samt vad kvinnorna i övrigt behöver.

Att kvinnor används i kroppsarbete är inget kännetecken för just Vietnam. Det förekommer i många u-länder. Det förekom på sin tid också i Sverige – i mycket stor utsträckning och relativt sent.

I det svar som jag nyss har lämnat i kammaren har jag framhållit att Sverige i de förhandlingar som nu pågår i Hanoi har ställt som villkor för fortsatt stöd till skogsdelen i Vinh Phu-projektet att förhållandena för skogsarbetarna märkbart skall ha förbättrats redan nästa år. Då har vi möjlighet att på nytt överväga denna fråga.

När det gäller Vietnams krig i Kampuchea har vi för Vietnam klargjort nödvändigheten av att man efterkommer FN:s resolution om tillbakadragan-

*Om utvecklingsbi-
ståndet till Vietnam*

de av alla stridande styrkor från Kampuchea, däribland Vietnams. Vi har inte accepterat Vietnams resonemang om att styrkorna skulle vara nödvändiga för att hålla Pol Pot-regimen tillbaka.

Anf. 10 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Jag kan inte tro att utrikesministern, som gammal TCO-ordförande, inte kan se, känna eller veta skillnaden på frivilligt arbete och tvångsarbete. Naturligtvis är de materiella villkoren ytterligt väsentliga, men detta, utrikesministern, är en fråga om mänskliga rättigheter.

Jag menar att Sverige har visat flathet i förhandlingarna beträffande Vietnambiståndet. Det är bara att konstatera vår oförmåga att ställa villkor och få människorna i Hanoi att respektera våra synpunkter. Samtidigt skall vi alltså, enligt uppgift, förse Hanoiregimen med nära 900 milj. kr. – jag hoppas att utrikesministern kanske kan korrigera mig på denna punkt och berätta något om vad regeringen nu förhandlar om. Det är hans skyldighet att informera kammaren om detta.

Det är ganska fantastiskt att utrikesministern inte kan se den väsentliga skillnaden mellan mänskliga rättigheter – frivilligt valt arbete – och förbättrade materiella förhållanden.

Min fråga till utrikesministern måste återigen bli: Kommer ett avtal att ingås innan situationen för kvinnorna i skogen klarlagts?

Utrikesministern vet naturligtvis mitt partis ståndpunkt: Så länge kriget i Kampuchea pågår och Vietnam icke visar några tecken på att vilja dra tillbaka sina trupper bör u-hjälpen till Vietnam avvecklas. Det är klart för oss moderater att så måste ske, men jag har till utrikesministern många gånger ställt frågan om det är socialdemokratisk politik att omfattande svenskt bistånd skall utgå till krigförande länder.

Anf. 11 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Jag håller för övervägande sannolikt att ett avtal kommer att ingås och att det avtalet kommer att innebära att vi fortsätter att driva ett centralsjukhus i ett län i Vietnam, att vi fortsätter att upprätthålla ett barnsjukhus och att vi även fortsätter att bidra till pappersframställningen där.

Hur mycket Margaretha af Ugglas än tror att man genom indragen hjälp till sjukvård skall kunna förbättra villkoren för skogsarbetarna i Vietnam så är det inte den vägen vi kommer att gå. Det är på övertygelsens väg vi finner större möjligheter än genom det hot riktat mot människors liv och hälsa som Margaretha af Ugglas här har framträtt med.

Anf. 12 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Men det är ju utrikesministern som befinner sig i den situationen att han kan ge förhandlingsinstruktioner som innebär att Sverige ställer villkor – skall ett stort och omfattande bistånd återigen utgå måste tvångsarbetet upphöra. Utrikesministern befinner sig i den situationen.

4 § Svar på fråga 1984/85:573 om regeringsåtgärder med anledning av de politiska förhållandena i Libanon

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

Anf. 13 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Tore Nilsson har frågat mig om regeringens möjligheter att ingripa som svar på de kristnas vädjan med anledning av situationen i södra Libanon.

Inbördeskriget i Libanon har pågått i tio år. Under detta krig beräknas mer än hundratusen människor både kristna och muslimer ha dödats. Efter de senaste striderna kring Saida är det lätt att förstå den oro många känner för de kristna i södra Libanon. Ett stort antal civila kristna, däribland många kvinnor och äldre, dödades i samband med dessa strider. Flera tusen kristna rapporteras ha flytt från området. Bakgrunden var att kristen milis, som stått i opposition mot Libanons kristne president, av muslimsk milis drivits tillbaka från Saidas utkanter till den kristna staden Jezzine. Dessförinnan hade den kristna milisen utsatt särskilt de palestinska lägren vid Saida för ett intensivt artilleribombardemang, som dödat många palestinier och tvingat tusentals människor att överge sina hem.

Mönstret av våld och motvåld är på ett tragiskt sätt etablerat i Libanon. Alla grupper i Libanon, oavsett religionstillhörighet, har drabbats av detta. De viktigaste libanesiska grupperna måste själva sinsemellan komma överens om försoning och en politisk rekonstruktion av sitt land. Svensk medling kan endast övervägas om Libanons regering begär en sådan. Den kan heller inte genomföras om inte alla parter önskar sådan medling. Utsikerna för en utomstående part som Sverige att nå framgång i en sådan medling får betraktas som mycket begränsade.

Den svenska regeringen har fortlöpande kontakter med de viktigaste parterna i det libanesiska inbördeskriget och har därvid självfallet uppmanat till måttfullhet och försoning.

Sverige har under åren ofta i FN tagit upp situationen i Libanon. Vi har där uttalat oss för vikten av att Libanons suveränitet och territoriella integritet respekteras. Vi har också uppmanat alla främmande styrkor som den libanesiska regeringen inte vill ha i landet att lämna Libanon. Sverige har därtill försökt främja en fredlig utveckling genom att bidra till FN-styrkan i södra Libanon, UNIFIL, med ett sjukhuskompani. Detta sjukhuskompani har även betjänat civilbefolkningen i området, såväl kristna som muslimer. Till detta kommer att svenska FN-observatörer verkar i landet.

Sedan Israels invasion i Libanon i juni 1982 har Sverige bidragit med ca 60 milj. kr. i humanitärt bistånd till den drabbade civilbefolkningen. Hjälpn har utgått till krigsdrabbade människor oavsett etnisk eller religiös tillhörighet.

Anf. 14 TORE NILSSON (m):

Fru talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Min fråga framställdes den 8 maj, alltså för tre veckor sedan, när det förekom en rad skakande uppgifter om tillståndet för de kristna i södra Libanon. Riskn för blodbad

Om regeringsåtgärder med anledning av de politiska förhållandena i Libanon

Tisdagen den
28 maj 1985

Om regeringsåtgärder med anledning av de politiska förhållandena i Libanon

nämndes, och 150 000 kristna var hotade av förintelse enligt deras egen utsago. De hade vänt sig till Sverige, till kyrkor och samfund, med vädjan om hjälp. Det fanns uppgifter i pressen om att man väntade att UD skulle göra någonting.

Det svar jag fått av utrikesministern är långt och klagörande som beskrivning, och jag är tacksam för det. Jag tror också att det är värdefullt att detta finns nedtecknat så här konkret och klart. Under tiden sedan jag ställde min fråga har ingen förbättring skett och inga lösningar presenterats, men i pressen kommer det ständigt nya uppgifter från Libanon. Även om det nu framför allt är striderna mellan olika grupper av muslimer som ständigt kommer i fokus, är det fortfarande så att även de kristna upplever ohyggliga dåd. Vi kunde t. ex. i förra veckan läsa att en bilbomb dödade minst 60 personer. Skolbarn fanns bland offren, och detta inträffade just i den kristna delen av landet.

Jag tycker att svaret i sak är nedslående då det gäller möjligheterna för Sverige att göra någonting. Jag måste fråga om utrikesministern verkligen menar att svaret är realistiskt. Sverige har ju mycket gott renommé och har nästan framställts som den nation vars regering har den största möjligheten att göra något i problematiska och svåra situationer. I svaret står det att det är omöjligt att göra någonting utan att alla parter är med på det. Det är väl i sak riktigt, men jag menar att det går att komma i kontakt med de olika parterna och grupperna, om den svenska regeringen gör ett försök därtill. Jag förstår visserligen att möjligheterna kan vara begränsade, men möjligheter finns dock.

Jag är tacksam för vad som står i svaret om att regeringen fortlöpande har kontakter med de viktigaste parterna, och jag är också glad över att det utgår svensk hjälp. Senast i dag omtalas i pressen att det är svårt för hjälporganisationerna att komma in i landet. Även från den synpunkten borde det vara av intresse och mycket behjärtansvärt om den svenska regeringen kunde göra något, så att offren verkligen får hjälp när hjälpen finns i närheten.

Tack än en gång för svaret!

Anf. 15 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Jag vill endast bekräfta vad Tore Nilsson här har framhållit om vikten av att vi håller kontakt med de olika parterna i den här konflikten, och framför allt att vi försöker hålla kontakt med Libanons regering, som vi önskar skall ha kapacitet att upprätthålla sin auktoritet i landet. Men en medlingsinsats förutsätter alldeles uppenbart för det första att Libanons regering vill ha en sådan insats och för det andra att de övriga parter mellan vilka medling skall utföras är beredda att engagera sig för det på ett positivt sätt.

Vårt bistånd i form av UNIFIL fortsätter. Vi har nyligen utlovat ytterligare ett sex månaders uppdrag där, och det förefaller som om det svenska sjukhuskompaniet är den del av FN-styrkorna som verkligen utför ett effektivt arbete. En förstärkning av UNIFIL:s insatser skulle också kunna förekomma efter Israels evakuering från Libanon.

Anf. 16 TORE NILSSON (m):

Fru talman! Jag tackar också för de kompletterande upplysningar som utrikesministern nu har lämnat.

Jag påstår inte alls att den svenska regeringen har gjort för litet eller ingenting – långt därifrån. Jag vet att situationen är förtvivlad och att det är mycket svårt att göra någonting.

Det är väl riktigt, det som sägs i svaret och som ytterligare underströks av utrikesministern, att "Svensk medling kan endast övervägas om Libanons regering begär en sådan."

Men jag, som nu inte är expert på utrikesfrågor, måste som lekman få ställa mig frågan om den libanesiska regeringen har klart för sig möjligheten att vända sig till Sverige. Den regering som finns i Libanon har stora svårigheter och problem som kanske överstiger de flesta andra regeringars.

Jag förutsätter att Sverige, om det skulle komma en vädjan, verkligen griper in och gör en insats och att ytterligare åtgärder vidtas så att den humanitära hjälpen verkligen når fram till människorna. Jag förutsätter också att det från svensk sida vädjas om att de ambulanser som finns i närheten inte förhindras att ta hand om offren för de strider som just nu pågår och att det på annat sätt görs någonting för att det humanitära biståndet verkligen når de offer som så väl behöver det.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1984/85:605 om arbetsmarknadskonflikten mellan SAV och TCO-S

Anf. 17 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Ingemar Eliasson har frågat arbetsmarknadsministern *dels* av vilken anledning medlingskommissionen inte omedelbart underrättades om överläggningen mellan statsministern och TCO-S, *dels* om arbetsmarknadsministern anser att statsministerns agerande var ägnat att understryka regeringens förtroende för medlingskommissionens arbete.

Eftersom frågan gäller min roll i upplösningen av TCO-S-konflikten finner jag det naturligt att jag besvarar den.

Medlingskommissionens ordförande informerades förtroligt genom min försorg redan under fredagen i samband med att kommissionen inledde sina sonderingar hos parterna. Det påstående som den första frågan bygger på – nämligen att medlingskommissionen informerades först söndagen den 19 maj och genom massmedia om mitt sammanträffande med TCO-S ledning – är alltså felaktigt.

Därmed blir svaret på den andra frågan ett otvetydigt ja. Jag vill också tillägga att medlingsarbetet, som ledde till att konflikten avvecklades, bedrevs på ett sedvanligt och mycket skickligt sätt och under fullt och uttalat förtroende från regeringen.

Tisdagen den
28 maj 1985

*Om arbetsmark-
nadskonflikten
mellan SAV och
TCO-S*

Anf. 18 INGEMAR ELIASSON (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret.

Jag ställde två frågor till arbetsmarknadsministern. Statsministern svarar. Jag känner mig hedrad.

Jag frågade arbetsmarknadsministern, eftersom det är hon som har att handlägga frågor som rör medling i arbetstvister. En av mina frågor rör regeringens förtroende för medlarna i konflikten mellan SAV och TCO-S. Nu ligger det nära till hands att utvidga med frågan om statsministerns förtroende för sin arbetsmarknadsminister.

Årets avtalsrörelse kan ju uppvisa en sällsynt och skrämmande provkarta på inblandning i det fria förhandlingsspelet från regeringens sida. Jag har koncentrerat mina frågor till det speciella inhop i konfliktens slutskede som statsministern stod för. Det var anmärkningsvärt av flera skäl.

Jag vill emellertid först slå fast det självklara i att statsministern måste hålla sig välinformerad om konfliktens förlopp och – om så befinns nödvändigt – göra detta genom direktkontakt med parterna.

Men kontakterna den beramade onsdagskvällen utvecklade sig uppenbarligen till något mycket mer än information. Av statsministerns och TCO-S-ledningens egna uttalanden framgår att då träffades de facto överenskomsten mellan staten som arbetsgivare och TCO-S.

När informationen om detta så småningom spreds inom SAV, väckte det stark irritation. Regeringens egna förhandlare kände sig naturligt nog överkörda. Och medlarna fick enligt flera uppgifter vetskap om statsministerns möte med TCO-S-ledningen först genom tidningarna på söndag eftermiddag, dvs. fyra dygn senare.

Varför betedde sig statsministern och regeringen så?

Nu säger statsministern att medlarna fick information redan under fredagen. Här står alltså uppgift mot uppgift. Hur kan så motstridiga uppgifter uppkomma i en så enkel fråga? Av vilket skäl anser statsministern att vi skall sätta mer tilltro till statsministerns uppgifter än till kommissionens ordförandes uppgifter?

Oavsett hur det förhåller sig, om informationen lämnades söndag eller fredag, var det sent också på fredagen. Varför fick inte kommissionens ordförande reda på överläggningen under torsdagen, då arbetsmarknadsministern anmodade kommissionen att återuppta medlingen? Hon hade nämligen, som hon sade, fått vissa indikationer på att medling nu kunde lyckas. Varför visades inte kommissionen så stort förtroende att den redan under torsdagen fick reda på vad som förevarit? Arbetsmarknadsministern var väl informerad om statsministerns möte?

Det är oerhört viktigt att en medlingskommission har regeringens förtroende för sin svåra uppgift. Den skall självfallet hålla regeringen underrättad. Men regeringen måste också visa respekt för en kommissions integritet och självständighet. Det är särskilt viktigt när regeringen kan misstänkas blanda ihop sina roller som statsmakt och arbetsgivare. I detta fall inte bara föll statsministern kommissionen i ämbetet – han övertog det också. Kommissionen fick leva i okunnighet härom i flera dagar. På frågan om varför

statsministern gjorde detta har det inte getts något tillförlitligt och tillräckligt svar.

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985.

Anf. 19 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Ingemar Eliasson trasslar till det för sig. Först säger han att uppgift står mot uppgift. Det är självklart att en medlingskommission under pågående medling dementerar alla påståenden som står i tidningarna. Det tillhör spelets regler. Det svar som jag nu har avgett till herr Eliasson är naturligtvis avstämt med medlingskommissionen. Det är alltså inte alls fråga om att uppgift står mot uppgift, utan uppgifterna är helt samstämda.

Därefter övergår herr Eliasson till nästa fas och säger att det var förskräckligt att medlingskommissionen inte underrättades på torsdagen. Jag vill förklara för herr Eliasson dels att torsdagen var en helgdag, Kristi himmelfärdsdag, dels att medlingskommissionen befann sig i olika delar av landet och inte återsamlades förrän på fredagen, dels att jag själv befann mig i Alesjaure, en bit norr om Kebnekaise, där möjligheterna till direktkontakt med olika människor är begränsade.

Så fort medlingskommissionens ledamöter inlett sitt arbete fick de information, och de har förklarat sig nöjda med det. Det behövdes sedan tre dagars utomordentligt hårt arbete av medlingskommissionen för att nå fram till en lösning på alla de utestående frågorna, vilket understryker att det jobbet inte alls är utfört genom mitt samtal med TCO-ledningen.

Det återstår bara att fråga: Varför är herr Eliasson så missnöjd med att vi på detta sätt genom insatser från olika håll fick slut på konflikten?

Anf. 20 INGEMAR ELIASSON (fp):

Fru talman! Mitt syfte är att försöka klara ut och inte att trassla till, men statsministern vägrar att hjälpa till i den uppgiften. Det var inte så att medlingskommissionens ordförande undvek att svara på den här frågan under medlingen, utan det var dagen efter och samma dag som upplösningen skedde som han uttalade sig i flera tidningar. Enligt Expressen berättade han att han blev mycket förvånad när han på söndagseftermiddagen fick veta att statsminister Olof Palme på onsdagskvällen hade hemliga överläggningar med TCO-S. Jag skulle inte behöva använda tidningsuppgifter utan mycket mera direkta källhänvisningar för att bekräfta att det var den uppgift som medlingskommissionen gav.

Men om vi nu utgår från statsministerns uppgift om att information gavs på fredagen – och låt oss göra det – så återstår frågan: Varför kunde inte arbetsmarknadsministern, som ju till skillnad från statsministern arbetade under torsdagen, ge medlingskommissionens ordförande denna information? *Arbetsmarknadsministern sammanträffade uppenbarligen med kommissionens ordförande för att anmoda denne att återuppta medlingen, för hon hade – som hon sade – fått "vissa indikationer"*.

Då måste jag fråga statsministern: Betydde detta med "vissa indikationer" att statsministern åtminstone hade talat om för *arbetsmarknadsministern* att detta möte på onsdagskvällen hade gått av stapeln? Och om så var fallet,

*Om arbetsmark-
nadskonflikten
mellan SAV och
TCO-S*

Tisdagen den
28 maj 1985

*Om arbetsmark-
nadskonflikten
mellan SAV och
TCO-S*

varför kunde arbetsmarknadsministern inte vidarebefordra den här uppgiften till medlingskommissionens ordförande? Om syftet var att underlätta medling, var då inte uppgifterna av så stor betydelse för medlingskommissionens ordförande, att han omedelbart borde ha fått kännedom om vad som skedde den ifrågavarande onsdagskvällen?

Här finns en fråga obesvarad, och om statsministern vill medverka till att skapa klarhet över vad som hände, har han nu ett gyllene tillfälle.

Anf. 21 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Det är bra att herr Eliasson rejält slår till reträtt – men det kanske inte sker i så väldigt ordnade och eleganta former.

Herr Eliasson kunde ju lätt att ha tagit reda på av medlingskommissionens ledamöter själva, att de fick information om detta i samband med att de inledde sitt faktiska arbete på fredagen. Och dessförinnan var det inte nödvändigt att de hade uppgiften, utan det räckte att de på torsdagen via telefon fick indikationer om att medling var meningsfull. Det var den saken jag klarade ut vid samtalet – att jag fann att det förelåg sådana ståndpunkter hos parterna, att det var meningsfullt med medling.

Jag återkommer till detta: Här fick vi slut på en mycket kostsam arbetskonflikt – genom insatser av medlare, genom insatser av oss andra – och herr Eliasson är bara sur!

Var det så lockande för er att denna konflikt skulle fortsätta att tära på landets ekonomi, att när den tog slut skall ni vara så illa sura?

Anf. 22 INGEMAR ELIASSON (fp):

Fru talman! Jag slår inte till reträtt, men jag vill gärna tro att statsministern talar sanning när han säger att kommissionen fick information under fredagen. Kvar står emellertid att kommissionens ordförande själv säger att denna information gavs på söndagen. Dock skall jag inte återropa ett vittne som inte är närvarande. Jag kan endast säga att jag inte har dessa uppgifter bara från tidningarna.

Men låt oss godta statsministerns uppgift att information gavs under fredagen. Då kvarstår följande fråga obesvarad: Varför har inte arbetsmarknadsministern i så stor utsträckning statsministerns förtroende att denna information kunde ges direkt till medlingskommissionens ordförande under torsdagen, då arbetsmarknadsministern och han uppenbarligen hade samtal?

Anledningen till att det här har betydelse är ju att regeringen under hela denna avtalsrörelse har visat en sällsynt förmåga att blanda ihop sin roll som statsmakt och sitt ansvar för staten som arbetsgivare. Det skedde uppenbarligen i utomordentligt hög grad under den ifrågavarande onsdagskvällen. Det är skada att landets statsminister inte förstår att det för eftervärlden behöver klaras ut var gränsen går mellan statens ansvar som statsmakt och dess ansvar som arbetsgivare.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1984/85:616 om arbetsmarknadskonflikten mellan SAV och TCO-S

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

Om arbetsmarknadskonflikten mellan SAV och TCO-S

Anf. 23 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Olof Johansson har frågat mig om det finns någonting i samtalen mellan statsministern och TCO-S-ledningen, som kan återopas inför 1986 års avtal och där påverka förhandlingsresultatet?

Svaret är nej.

Anf. 24 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag tackar statsministern för svaret.

Jag har framställt min gammaldags "enkla fråga" på ett sådant sätt att den skulle kunna besvaras just med ett ja eller ett nej. Jag antar att ett ja hade inneburit att statsministern känt ett behov av att utveckla svaret. Det viktiga är emellertid att svaret klart och koncist redovisas utåt. Uppgiften att "kratta i manegen" eller bana väg för upplösningar i avtalskonflikter tillhör inte de vanliga arbetsuppgifterna, och det är därför viktigt att vi får klarhet genom fakta.

Vidare ville jag med min fråga påvisa riskerna för att "löften" tolkas in i hemliga samtal. Det har funnits sådana tendenser, och också därför är svaret viktigt.

Uppgifter i frågan har för övrigt influerat på Dagens Nyheters debattsida redan i lördags – ju förr, desto bättre. Jag vill tacka även för det, eftersom det var ett utförligare svar än det jag fått i dag. Inlägget hade emellertid samma innebörd, och jag vill gärna citera en nyckelmening i sammanhanget. Statsministern säger där:

"Däremot begränsas de statsanställdas löneutrymme 1986 av ett 'överhäng' som finns i gällande tvåårsavtal. Kompensationsförhandlingarna har inte ändrat på det förhållandet."

Låt mig ta upp ytterligare en fråga som jag tycker är viktig och som väl knyter an till min frågeställning. Bland de icke-materiella ting som kan återopas finns anledning att diskutera den kedja av omständigheter och förutsättningar som skapades i årets förhandlingar på det statliga området fram till upplösningen. För att här återknyta till min fråga: Ser statsministern riskerna med en utveckling mot att man går förbi alla led i förhandlingsprocessen och vänder sig direkt till "sista instans"? Delar Olof Palme min uppfattning, att det i så fall är en olycklig utveckling och att en sådan inte bör bli praxisbildande?

Anf. 25 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! För det första vill jag säga att jag är tacksam för att Olof Johansson ställde en rak och enkel fråga, som kunde besvaras entydigt med ett nej. I tidigare förhandlingar har man diskuterat om överhänget skulle tas bort, men det ligger alltså nu kvar.

För det andra, beträffande statsministerns roll i sådana här situationer, är det helt enkelt så att jag, även om jag kände en viss tvekan, inte kunde

*Om arbetsmark-
nadskonflikten
mellan SAV och
TCO-S*

underlåta att på begäran av TCO:s ordförande sammanträffa med en part i konflikten. Jag kunde heller inte underlåta att använda de intellektuella resurser jag kan besitta för att se att här fanns en möjlighet att tillsammans med ett energiskt medlingsarbete göra slut på konflikten. Det är alldeles korrekt att jag "krattade i manegen" åt medlarna, och det var nog med det. Sedan gjorde de ett utmärkt arbete.

För det tredje får en statsminister aldrig underlåta att regera. Det kan uppkomma olika situationer då man måste använda ämbetet för att hävda landets intressen. I det här fallet gällde det en på lång sikt mycket skadlig arbetsmarknadskonflikt. Statsministern kan ju inte förhålla sig passiv medan landet förblöder. En tidigare regeringschef lade sig i förhandlingarna långt innan det egentligen hade blivit någon konflikt på arbetsmarknaden och gick in med diskussioner med parterna och med en lagstiftning – det var under den tid då Olof Johansson var lönenminister. Jag kritiserade på den tiden inte att regeringen lade sig i förhandlingsarbetet utan *inhållet* i inhoppet.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag är tacksam för att herr Johansson inte visade samma gräddenhet som tidigare talare utan insåg att det finns situationer då en regeringschef måste agera.

Anf. 26 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag hade kanske väntat mig att statsministern skulle säga rakt ut att det är viktigt att försöka undvika upprepningar av det här mönstret. Det placerar nämligen hela förhandlingsmaskineriet "off side".

Beträffande tidigare regeringars agerande är att säga att man i det fallet försökte skapa förutsättningar genom ekonomisk-politiska paket, vilket gjorde att det fanns anledning att ta kontakt i ett tidigt skede. Men det är när konflikten blivit ett faktum som ett agerande av det nu aktuella slaget blir känsligt – jag skall emellertid inte gå in på någon debatt om detta nu, eftersom statsministern delvis har fört den debatten tidigare med Ingemar Eliasson. I det läget är det särskilt viktigt att man på politisk nivå respekterar de olika parterna och deras roller i sammanhanget. På den här punkten krävs det en klar och öppen deklaration från statsministern.

Det rör sig här om stora belopp. Vi kan föra olika diskussioner om överhäng och procentsiffror, men här handlar det om procenttal i storleksordningen 3 % och drygt det, beroende på vilka förutsättningar man baserar beräkningarna på inför 1986. Vilka dessa procenttal blir är självfallet en fråga som avgörs i förhandlingar, men varje tiondel betyder mellan 45 och 50 milj. kr. bara på den statliga sidan, alltså oräknat utfallet på kommunal- och landstingssidan, där åtgärder från statens sida ofta får sidoeffekter.

Jag tror alltså att det är viktigt att man stagar upp systemet, att man hyser respekt för det och deklarerar detta. Det som har hänt i år måste vara ett undantag.

Anf. 27 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Jag har inga som helst svårigheter att tillgodose Olof Johansson på den punkten. Det är inte alls önskvärt att mönstret upprepas,

och det är inte alls önskvärt att regeringschefen skall komma in som någon sorts sista instans i det reguljära förhandlingsarbetet på arbetsmarknaden, oavsett om det gäller den statliga eller privata sidan. Det arbetet skall bedrivas genom de vanliga kanalerna, och det har varit min ambition också i det här fallet. På den punkten har jag alltså ingen som helst svårighet att dela Olof Johanssons uppfattning.

Men en annan viktig utgångspunkt är att regeringschefen aldrig kan avge någon principdeklaration om passivitet för egen del, eftersom han då underlåter att regera. Jag tror inte att den situation som nu har inträffat skall uppkomma igen – det hoppas jag i varje fall att den inte gör – men det kan uppstå någon annan typ av situation då regeringschefen måste förbehålla sig rätten att agera, om han anser att landets intressen kräver det.

Det är alltså fråga om två olika principer. Håller vi bara isär dem, kan vi lätt bli överens i den här frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1984/85:568 om verksamheten vid Stockholms universitet

Anf. 28 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Anita Johansson har, med anledning av vissa uppgifter i pressen, frågat mig om jag är beredd att nu eller inför arbetet med 1986/87 års budget vidta några åtgärder för att garantera att avsikterna i budgetpropositionen vinner beaktande vid universitetet i Stockholm.

Jag tar först upp frågan om förvaltningskostnaderna. Alltsedan budgetåret 1981/82 har högskoleenheterna ålagts att genomföra rationaliseringar inom administration och förvaltning. Regeringen har för varje budgetår angett ändamålet med och storleken av de besparingar som fordras. De uppgår för perioden 1981/82–1984/85 till ca 32 milj. kr. Jag har i årets budgetproposition förordat fortsatta rationaliseringsåtgärder i fråga om förvaltningsändamål.

Åtgärder har således de senaste åren vidtagits i direkt syfte att begränsa högskolans administration. Trots detta hävdas ibland att denna fortfarande ökar. Regeringen har därför uppdragit åt universitets- och högskoleämbetet att i samverkan med statskontoret kartlägga omfattningen av högskoleenheternas förvaltningsfunktioner under budgetåren 1981/82–1984/85. Uppdraget skall så långt möjligt redovisas senast den 1 september 1985. I avvaktan på denna redovisning har jag inte underlag för att göra en jämförelse mellan förvaltningskostnaderna vid universitetet i Stockholm och kostnaderna vid andra högskoleenheter.

Vad sedan gäller frågan om huruvida universitetet i Stockholm avser att dra ner på undervisning och forskning inför nästa budgetår förutsätter jag att de beslut som fattas lokalt i sådana frågor överensstämmer med de beslut som riksdagen fattat och de intentioner som kommit till uttryck i budgetpropositionen.

Tisdagen den
28 maj 1985

Om miljösituationen i Teckomatorp

Anf. 29 ANITA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

När det gäller förvaltningskostnaderna vid högskoleenheter har jag förståelse för att det måste till rationaliseringar. Uppgiften att förvaltningskostnaderna vid Stockholms universitet skulle vara speciellt höga i förhållande till andra högskolor är bekymrande. Det är därför bra, tycker jag, att regeringen har uppdragit åt UHÄ att tillsammans med statskontoret kartlägga omfattningen av förvaltningsfunktionen. Jag avser att noga följa resultatet, som skall vara klara någon gång i september 1985.

Fru talman! Jag tycker att utbildning och forskning vid universitet är något mycket viktigt. Det är en motor i vår region. Därför blev jag mycket oroad över uppgifterna i pressen. Jag förutsätter, precis som utbildningsministern, att budgetpropositionen följs och att inga neddragningar sker vid universitetet i Stockholm.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:519 om miljösituationen i Teckomatorp

Anf. 30 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Jörn Svensson har frågat mig hur regeringen ser på miljösituationen i Teckomatorp och om regeringen avser att ta något initiativ med anledning av den aktuella situationen.

Stora insatser har gjorts och görs för att sanera och återställa BT-Kemiområdet i Teckomatorp. Hittills har ca 38 milj. kr. anvisats av statliga medel. Regeringen har i mars i år föreslagit att medel anvisas för vissa ytterligare saneringsinsatser.

I enlighet med av länsstyrelsen i Malmöhus län upprättade planer har det skett en systematisk, områdesvis sanering. Allteftersom saneringsarbetet genomförs utnyttjas sanerade markområden för industriändamål m. m. av Svalövs kommun. Jag har inhämtat att länsstyrelsen i samband därmed noga angett områden där saneringen inte avslutats och där alltså verksamheter som t. ex. grävning eller schaktning tills vidare inte får ske. Trots dessa försiktighetsåtgärder – om vilka länsstyrelsen, naturvårdsverket och kommunen varit överens – har grävning påbörjats inom ett sådant av länsstyrelsen avlyst område. Grävningarna stoppades dock omgående. Jag utgår från att berörda organ nu vidtar sådana åtgärder att ett upprepande inte kan ske.

Regeringen kommer naturligtvis även i fortsättningen att följa utvecklingen vad gäller saneringen av BT-Kemiområdet. Det ankommer dock på länsstyrelsen att i samråd med främst statens naturvårdsverk och kommunen planera och genomföra saneringsarbetet.

Anf. 31 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Frågan var i huvudsak motiverad av att jag menade att det i det läge som

hade uppstått kunde vara bra att man i Teckomatorp och i Malmöhus län hade klart för sig att det inte bara var på länsplanet som frågan följdes med uppmärksamhet.

Jag tar fasta på vad jordbruksministern sade alldeles i slutet av sitt svar, att regeringen även i fortsättningen kommer att följa utvecklingen. Jag utgår då ifrån att man med "att följa utvecklingen" inte menar att man lämnar åt länsorganen och kommunen att fortsätta att arbeta med saken till dess något problem uppstår, utan att man på ett aktivt sätt följer frågan och, ifall speciella komplikationer uppstår, är beredd att ställa de resurser till förfogande som detta kan kräva.

Jag tror att detta är viktigt, inte minst av den anledningen att man måste ge den hårt drabbade befolkning som finns inom kommunen en rimlig garanti för att det här långvariga saneringsarbetet sker under sådana former att den inte behöver känna någon oro.

En annan kommentar som man kan göra i sammanhanget – mot bakgrund av att det vid saneringsarbetet har hittats ytterligare deponerat avfall som man tidigare inte visste om – är att frågan om preskriptionstid inför framtiden borde tänkas över. Det kan finnas en risk att alltför fördomsfria kemiföretag annars får för sig att om man bara gömmer eländet tillräckligt väl – så att det dröjer tillräckligt många år innan det upptäcks – behöver man inte vara rädd för repressalier. Det är alltså inte bara fråga om brottets svårighetsgrad juridiskt sett, det är också fråga om de speciella omständigheter som har att göra med att man kan skydda sig från ansvar genom att gömma farligt avfall på det här sättet.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1984/85:540 om förbud mot vissa gödselmedel

Anf. 32 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Per Israelsson har frågat mig om regeringen är beredd vidta åtgärder för att stoppa kalk och gödselmedel som kan öka tungmetallbelastningen i landets mark och vatten.

Försurningen är ett av våra allvarligaste miljöproblem i dag. Skadade skogar, försurad mark, sjöar och vattendrag utan fisk och andra organismer talar sitt tydliga språk om försurningens skadeverkningar i vårt land. Försurningen leder också till ökad rörlighet hos vissa metaller, t. ex. kvicksilver, krom och kadmium. Dessa metaller kan i förhöjda koncentrationer förorsaka skador på växter och djur och negativa effekter på människors hälsa.

Det är därför angeläget att tillförseln av sådana skadliga ämnen begränsas. Det är i detta sammanhang viktigt att vi inte genom t. ex. spridning av förorenad kalk ökar riskerna för negativa effekter.

Vad gäller användningen av olika ämnen för kalkningsändamål ankommer det på naturvårdsverket att bedöma vilka preparat som är lämpliga från

*Om åtgärder för att
minska kadmium-
halten i åkermar-
ken*

miljösynpunkt. När det gäller den speciella frågan om användningen av T-kalk inom jordbruket prövar naturvårdsverket för närvarande denna fråga.

Mitt svar på Per Israelssons fråga är ja.

Anf. 33 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Jag tackar först jordbruksministern för svaret på min kanske sista fråga i riksdagen.

Jag noterar att jag har fått ett rakt svar, nämligen ja, på den fråga jag har ställt. Jag är tacksam för detta, det är inte så vanligt.

Frågan man först ställer sig när det gäller de här problemen är om det verkligen kan vara lämpligt att i Sverige sprida kalk som i Västtyskland betraktas som miljöfarligt avfall. Saken prövas nu av naturvårdsverket, säger jordbruksministern. Jag utgår ifrån att det blir en restriktiv prövning.

Man måste göra klart för sig att de tungmetaller som belastar våra jordar inte, som organiska föreningar, kan brytas ned av mikroorganismer, utan tungmetallerna blir kvar för all framtid, såvida de inte lakas ur. Vid en urlakning kan hot uppstå om anrikning i näringskedjor. Det kan exempelvis uppstå förgiftning av våra vattentäkter. När man nu sprider så mycket som 700 ton krom per år, genom den förorenade kalken, kan belastningen öka med så mycket som 5 kg per hektar. Samtidigt blir belastningen, om man använder ren kalk och vanlig handelsgödsel, bara 10 gram. Det är ju en väsentlig skillnad.

Jag anser också att belastningen på jordarna av tungmetaller måste ses i ett långsiktigt perspektiv. De som säljer denna vara säger att det i det korta perspektivet inte är någon fara. Naturvårdsverket har hittills nästan ansett det också, men jag tror att de håller på att omvärdera den saken. Det trevårda kromet, som man säger är olösligt, är i praktiken inte helt och hållet olösligt och man vet inte om det kan omvandlas till lösliga former, som kan vara farliga. Därför anser jag att man bör vara försiktig.

I övrigt anser jag att åkerjorden är en icke förnybar tillgång, som man måste hantera med allra största försiktighet och inte belasta med tungmetaller som stannar där för all framtid och kan förgifta våra livsmedel. Jag menar också att det som jordbruksministern så ofta talar om, förtroende mellan konsumenter och producenter, gynnas av att vi har en så ren åkerjord som möjligt. Jag tror att vi kan vara överens på den punkten.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1984/85:544 om åtgärder för att minska kadmiumhalten i åkermarken

Anf. 34 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Paul Lestander har frågat mig vilka åtgärder som jag tänker vidta för att möta kadmiumhotet och om en handelsgödselabrik i Norrbot-

---

Om åtgärder för att minska kadmiumhalten i åkermarken

ten är mera aktuell med hänsyn till hälsoaspekten vid livsmedelsproduktion.

Kadmium förekommer allmänt i små mängder överallt i naturen, i luft, mark och vatten. Utsläpp till miljön från mänskliga aktiviteter förekommer t. ex. från olika industrier och via handelsgödsel, där kadmium ingår som en förorening i råvaran. Tillförseln av kadmium till den svenska åkermarken från handelsgödsel och slam beräknas uppgå till ca 5 ton per år.

Kadmium, som är en tungmetall, kan upptas i växter och därmed successivt anrikas i näringskedjorna. Kadmiumupptagningen anses öka med ökande surhet i miljön.

Med anledning av vad jag här anfört är det angeläget att tillförseln till miljön av kadmium minskas så långt som möjligt. Beslut har också tidigare fattats i detta syfte. År 1979 beslöt regeringen, på initiativ av produktkontrollnämnden, att förbjuda tillverkning och import av varor där kadmium används för ytbehandling av metall, som färgämnen och som stabilisator i plast. Förbudet har medfört att förbrukningen av kadmiumråvaror i Sverige minskat betydligt. Tillförseln av kadmium via handelsgödsel utgör dock fortfarande en betydande källa.

Det är därför angeläget att vi arbetar vidare med att minska kadmiumtillförseln till miljön. Naturvårdsverket arbetar för närvarande med ett program för fortsatta åtgärder mot kadmiumspridning. Jag utgår från att verket därvid kommer att redovisa åtgärder för att minska kadmiumutsläppen bl. a. via gödselmedel. I detta sammanhang bör också studeras vilka alternativa råvaror med lägre kadmiumhalt, däribland apatit, som eventuellt kan utnyttjas för gödseltillverkning.

Anf. 35 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Jag får först tacka jordbruksministern för svaret.

Svaret är fullständigt om man avser frågan om hur kadmium sprids i naturen. Svaret är ofullständigt i fråga om hur det skulle påverka en handelsgödselabrik i Norrbotten.

Jordbruksministern säger sig utgå från att naturvårdsverket i sin undersökning kommer att ta upp frågan om andra råvaror, t. ex. apatit. Det är positivt i sig. Men vad jag hade hoppats att få höra från jordbruksministern, i ett svar som jag inte kan lova jordbruksministern är svaret på min sista fråga här i riksdagen, var att ärendet om en handelsgödselabrik i Norrbotten är under beredning. Om det svaret hade kommit, hade det varit verkligt positivt.

Anf. 36 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Det kanske är på det sättet att användningen av apatiten inte är problemfri ur miljösynpunkt. Detta är naturligtvis viktigt, på grund av att apatiten också innehåller arsenik. Det är givetvis viktigt att vi, när vi nu försöker begränsa de risker som kan vara förknippade med att vi har kadmium i handelsgödselmedel, inte skaffar oss nya risker. Jag menar att den utvärdering som naturvårdsverket gör av våra förutsättningar att komma till rätta med det ena problemet bör ske på ett sådant sätt att vi inte skaffar oss ett nytt problem på halsen. Hos naturvårdsverket finns resurserna att bedöma

Tisdagen den
28 maj 1985

*Om åtgärder för att
hjälpa jordbrukare
med hög skuldsätt-
ning*

de här frågorna. Jag avvaktar alltså först deras bedömning av de risker som skulle kunna vara förknippade också med apatiten.

Anf. 37 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Vårt svenska jordbruk har delvis till uppgift att göra oss mindre sårbara. Det finns alltså starka beredskapssynpunkter. En handelsgödsselfabrik i Norrbotten skulle göra oss starkare på den punkten.

Det finns naturligtvis också miljöskäl och det finns handelspolitiska skäl. Det är möjligt att de risker som jordbruksministern i sitt andra inlägg åberopar också finns. Men det här svaret har inte tillfört debatten om en handelsgödsselfabrik särskilt mycket.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1984/85:559 om åtgärder för att hjälpa jordbrukare med hög skuldsättning

Anf. 38 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Per-Ola Eriksson har frågat mig vad det är som hindrat mig från att tidigare ha vidtagit åtgärder för att hjälpa lantbrukare med hög skuldsättning.

I direktiven till 1983 års livsmedelskommitté angav jag bl. a. att den situation som nyetablerade hamnar i, liksom den som gjort eller gör stora investeringar, skulle uppmärksammas. För att åstadkomma en nödvändig förbättring för dessa kategorier jordbrukare föreslog livsmedelskommittén att det borde övervägas om möjligheterna till finansiell rekonstruktion av företagen kan ökas ytterligare. Därutöver ansåg kommittén det angeläget att det snarast görs en särskild översyn av de utsatta jordbrukarnas situation.

Jag vill i detta sammanhang erinra Per-Ola Eriksson om att jag i ett svar på en fråga i februari i år, som rörde de högt skuldsatta jordbrukarnas problem i Norrbotten, konstaterade att de särskilda svårigheter som vissa av dessa jordbrukare drabbats av bör kunna mötas med åtgärder som lantbruksstyrelsen kan vidta inom ramen för sina bemyndiganden. Jag har fortlöpande kontakter med lantbruksstyrelsen, som har att vidta lämpliga åtgärder i de akuta fallen.

När det gäller frågan om att på sikt lösa det generella problemet med högt skuldsatta jordbrukare kommer jag, som redan aviserats i den livsmedelspolitiska propositionen, att föreslå regeringen att låta genomföra en skyndsam översyn.

Anf. 39 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Till att börja med ber jag att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Men jag måste, fru talman, konstatera att jordbruksministern egentligen inte har svarat på min fråga om vad som har hindrat honom från att vidta åtgärder under den tid som har förflutit sedan 1982. Jag kanske

*Om åtgärder för att
hjälpa jordbrukare
med hög skuldsätt-
ning*

skall tolka svaret så, att jordbruksministern hänvisar till den ena utredningen som föder den andra och att det är det ständiga utredandet som blockerar jordbruksministrernas möjligheter att vidta åtgärder.

Anledningen till att jag har ställt frågan är att jag vid upprepade tillfällen, i mitt eget hemlän, men även i andra sammanhang, har kunnat följa jordbruksministrernas uttalanden, särskilt då det gäller svårt skuldsatta lantbrukare. Jag vill erinra om att 1982 klargjorde jordbruksministern, som då var riksdagsman, att i händelse av ett regimskifte 1982 skulle han med förtur ägna stort intresse åt de hårt skuldsatta jordbrukarnas problem.

Samma svar fick lantbrukare och LRF när de 1983 uppvaktade jordbruksministern vid ett besök i Norrbottens län. Då skulle jordbruksministern med förtur vidta åtgärder för högt skuldsatta jordbrukare.

Nu kan vi konstatera att ingenting av betydelse har gjorts sedan 1982. Hänvisning till livsmedelskommittén och nya utredningar löser ju inte problemet. Jag konstaterar i alla fall att jordbruksministern har ändrat ordval. Nu talar han om att göra en skyndsam översyn, nu är det inte längre "med förtur". Uttrycket förtur kanske inte är så lämpligt att använda. Det har ju gått några år och inte särskilt mycket har hänt.

Jag vill fråga jordbruksministern när han bedömer att den skyndsamma översynen kommer att vara klar. När kan vi förvänta oss att få ett besked från regeringen och jordbruksministern då det gäller att hjälpa lantbrukare, och särskilt då de nyetablerade med mycket hög skuldbörda? Ju längre tid som går desto större blir problemen. Och den senaste tidens räntehöjning har inte underlättat situationen.

Anf. 40 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Jag är naturligtvis starkt medveten om att under de borgerliga åren, när den ekonomiska utvecklingen gick snett i landet, drabbades alldeles särskilt våra jordbrukare med hög skuldbörda, och ofta då de nyetablerade, hårt. Man skulle också inom parentes kunna säga att det allra bästa hade varit om centern hade medverkat till att hindra den utvecklingen. Centern var ju på den tiden med i regeringsställning.

Problemen uppstod på grund av den utveckling vi fick under dessa år. När jag lämnade jordbruksdepartementet 1976 förelåg inte den situation som Per-Ola Eriksson säger att vi hade redan 1982. Det är riktigt som Per-Ola Eriksson säger att det första jag gjorde som jordbruksminister var att be om en överblick över hur olika kategorier jordbrukare hade drabbats. Jag var i Norrbotten och bad särskilt lantbruksstyrelsen att inventera vad som hänt där uppe så att man kunde få ett begrepp om i vilken omfattning det fanns folk som praktiskt taget löpte risken att försättas i konkurs. Jag sade också, att i den mån det är fråga om företagare som sköter sitt företag väl och som skall vara morgondagens jordbrukare, är det självfallet inte rimligt att de på grund av omständigheter de själva inte har kunnat råda över skall få lämna gård och grund och ställa sig i arbetslöshetskön.

Jag fann sedan att detta icke gällde enbart Norrbotten utan större delar av landet. Det fanns då skäl att låta livsmedelskommittén också ägna sig åt

*Om åtgärder för att
hjälpa jordbrukare
med hög skuldsätt-
ning*

problemet. Livsmedelskommittén har begärt en översyn som nu skall komma till stånd, men på kort sikt har lantbruksmyndigheten nu att pröva varje särskilt fall för att se vad som kan och bör göras. Jag har ansett det angeläget att särskilda medel ställs till förfogande för en lösning i de akuta fallen.

Anf. 41 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Jag tycker inte jordbruksministern skall använda den korta tiden i en frågedebatt till att falla in i den gamla tjugiga visan om vad som varit i det förgångna och gå tillbaka i historien. Det kan vi skjuta upp till valdebatterna längre fram.

Jag har ställt frågan vad som har hindrat jordbruksministern från att vidta åtgärder sedan 1982 då löftena att med förtur göra något för högt skuldsatta lantbrukare gavs. Den frågan besvarades inte i jordbruksministerns första anförande och inte heller i det senaste anförandet. Och jordbruksministern svarade inte på min följdfråga när den nya översyn som han nu talar om skall bli klar. Jag tror det är viktigt att vi får ett sådant besked.

Vi är många som sedan 1982 levt med de ständiga löftena från jordbruksministern att med förtur gripa sig an de problem som högt skuldsatta lantbrukare har. En och annan kanske t. o. m. har trott på dem. Jag tror att de i dag är ganska besvikna. Jag vill därför fråga jordbruksministern rakt på sak: När tror jordbruksministern att han kan komma med ett positivt besked i enlighet med de löften som han sedan 1982 med en enorm envishet upprepat?

Anf. 42 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Jag tycker trots allt att det hör till bilden vad det är för effekter som man vill försöka göra någonting åt och vad som är orsakerna till dem, och ville följaktligen också säga några ord om det. Från borgerligt håll är man dels medveten om att det gick snett under de borgerliga åren, dels anklagar man oss för att vi 1982 inte omedelbart kunde lösa alla problem som man åstadkommit under den tiden, och det blir litet konstigt. Därför har jag tagit mig friheten att markera detta.

Lantbruksstyrelsen har på min uppmaning hela tiden följt de individuella fallen, inte minst i Norrbotten, för att pröva dem var för sig och göra vad som är möjligt i enlighet med de principer som jag nyss skisserade från talarstolen.

När vi nu så att säga fått den samlade bilden av hur många som löper den här risken i form av antalet akuta fall ställer vi dessutom särskilda medel till förfogande.

Utredningen kommer vi att tillsätta så snart riksdagen har fattat sitt beslut. Jag är övertygad om att den skall kunna komma till resultat ganska snabbt.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1984/85:584 om räntehöjningens och lånerestriktionernas betydelse för skogsbruket

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

Anf. 43 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Paul Lestander har frågat vad jag tänker göra för att möta den kapital- och sysselsättningskris inom skogsbruket som blir följden av räntehöjningen och lånespärren.

De ekonomisk-politiska åtgärder regeringen har vidtagit, tillsammans med den penningpolitiska åtstramning som riksbanksfullmäktige har beslutat om, syftar till att begränsa den privata konsumtionsökningen, öka sparatet, förstärka bytesbalansen och motverka valutautflödet. Genom dessa åtgärder kan regeringen fullfölja sin ekonomiska politik, som syftar till att ytterligare reducera obalanserna i den svenska ekonomin, förstärka sysselsättningen och stimulera en fortsatt tillväxt. Detta är till gagn även för skogsnäringen.

De grundläggande krav som samhället enligt skogsvårdslagstiftningen ställer i fråga om skogsvården gäller oberoende av variationer i ränte- och lånevillkor. De medel som behövs för att fullgöra kraven på en god skogsvård får skogsägarna tillgång till i samband med avverkningen av skogen. Någon negativ utveckling av det slag som Paul Lestander befarar behöver därför inte bli aktuell.

Anf. 44 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Jag får först tacka jordbruksministern för svaret.

När de här lånerestriktionerna kommer, tar man naturligtvis inte någon hänsyn till om vederbörande skogsägare har något kapital kvar från den tidigare skogsförsäljningen. De planteringar, röjningar och andra skogsvårdsåtgärder som skall företas är ofta till för att avhjälpa gamla försummelser. 1983 konstaterade man att ungefär hälften av alla planteringar gav otillräckliga resultat och inte nådde upp ens till skogsvårdslagens målsättningar, än mindre till den högre ambitionsnivå som borde gälla för skogsbruket i dag.

I 1979 års skogsutredning konstaterades en röjningseftersläpning på sju årsytor, och de sju årsytorna har man inte hunnit i fatt, och naturligtvis finns det inget rotnetto som kan betala mycket omfattande skogsvårdsåtgärder där. Jag tycker att vi borde kunna vara överens om att lånerestriktionerna måste få konsekvenser. Hur stora de blir är det emellertid svårt att uttala sig om. När jordbruksministern i sitt svar talar om reduceringen av obalanserna i den svenska ekonomin undrar jag om det är överlikviditeten i företagen och sådant som han åsyftar. Menar jordbruksministern att den överlikviditeten skall stärkas ytterligare? Vilka grundläggande obalanser finns det egentligen? Bland de normala arbetande människorna finns det ju inget överskott att minska.

Jag återgår till resonemanget om skogsvården. Om man vill få en ambitionshöjning, en ökning av utdikningen av försumpade marker, större plantantal och över huvud taget en bättre skogsvård i vårt land, behövs kapital. Om tillgången på kapital reduceras eller möjligheterna att låna

Om räntehöjningens och lånerestriktionernas betydelse för skogsbruket

*Om räntehöjning-
ens och lånerestrik-
tionernas betydelse
för skogsbruket*

beskärs, måste detta få konsekvenser i näringen. De människor som äger skogen äger inte alltid fabrikena. Vad tänker egentligen jordbruksministern göra? Skall man bara trosvisst säga att det här inte kommer att vara något som helst problem?

Anf. 45 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Som Paul Lestander mycket väl känner till får skogsinkomster sättas in på skogskonto. Härigenom underlättas bl. a. finansieringen av skogsvårdskostnaderna. Den samlade behållningen på skogskonton den 31 december 1984 uppgick till drygt 3 miljarder kronor. Avsättning får också göras till allmän investeringsreserv. Reserven får senare tas i anspråk för kostnader för att främja skogsbruket. Inkomster för att vidta de skogsåtgärder som Paul Lestander talar om får man ju i samband med avverkning. Förmodligen är det också bekant för Paul Lestander att vi i dag har skogstillgångar som skulle tåla betydligt större avverkning än den som för närvarande sker. Dessa skogstillgångar finns på de privata skogsegendomarna. Vi har inte den situationen i dag att vi kan rusa fram och säga att vi med anledning av räntehöjningen – de fluktuationer i räntenivåerna som vi då och då får räkna med – plötsligt måste vidta speciella åtgärder för att få till stånd de skogsvårdsinsatser som naturligtvis är nödvändiga till följd av den skogsavverkning som vi också vill främja. Det är ju genom avverkningen som man får kapital till skogsvården.

Anf. 46 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Jag har inte haft möjlighet att kontrollera jordbruksministerns siffror beträffande de här skogskontona, varför jag inte skall bestrida dem. Sannolikt är de helt riktiga. Men jordbruksministern känner naturligtvis väl till att det är en mycket ojämn fördelning när det gäller skogskontona. Det är inte de som har 3 miljarder på skogskonto som har svårigheter att klara kapitalkostnaden för en förbättring av skogsvården. Det är inte den kategorin som jag talar om, utan jag talar om vilka åtgärder jordbruksministern är villig att vidta för att lösa ett mera generellt problem. På den punkten står jordbruksministern antingen tomhänt eller också vill han inte göra någonting. Jordbruksministern sade ju i sitt inlägg att han inte avser att vidta några speciella åtgärder, eftersom enligt hans mening kapitaltillgångarna mycket väl räcker till. Det är säkerligen en bra beskrivning på en del fastigheter, men det är en dålig beskrivning på andra fastigheter. Det är emellertid mer ett nationellt problem om vi fortsättningsvis skall ha en för dålig skogsvård och en för låg sysselsättning i skogen. Det är ur den aspekten jag vill att problemet skall tacklas.

Anf. 47 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! För att ge stöd åt dem som har en sådan situation att det på grund av de skyldigheter som föreligger enligt skogsvårdslagen kanske inte är så lönsamt att dra i gång en skogsavverkning, gör staten generellt, som Paul Lestander också känner till, över budgeten insatser. Dessutom stöder staten,

också generellt över budgeten, åtgärder som syftar till att förbättra förutsättningarna att bedriva skogsbruk och skogsvård i dessa sammanhang.

Vad jag vill slå fast är att denna fluktuation i räntenivån inte plötsligt kan motivera att vi störtar ut med ytterliga generella åtgärder för att skogsbruket skall kunna finansiera de åtaganden som man har enligt skogsvårdslagen.

Vad beträffar sysselsättningsfrämjande åtgärder är trots allt intresset av att få upp avverkningsgraden i privatskogsbruket sådant att vi kan räkna med att det skall ge den sysselsättning som vi i detta sammanhang är ute efter. Den sysselsättningen kommer då också att avsätta pengar till skogsvården.

Anf. 48 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Jordbruksministerns ord om att "störta ut" syftar väl till att ge lyssnaren den föreställningen att detta är någonting som skulle vara illa genomtänkt och att man över huvud taget inte behöver göra så här.

Men tillståndet i de svenska skogsfastigheterna är oerhört ojämnt. Det finns fastigheter som knappast har ett enda träd som är avverkningsmoget, medan det finns andra fastigheter som har enorma gammelskogsförråd. Det är dessa skillnader som gör att behoven av kapitalförsörjning för nödvändiga skogsvårdsåtgärder, bl. a. för att ta igen eftersläpningen, är så oerhört olika.

Jag förstår av jordbruksministerns svar att man på departementet över huvud taget inte försökt att beräkna dessa olikheter och skaffa sig en strategi för behandlingen av dessa frågor. Detta framgår väldigt klart av svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1984/85:604 om koncessionsnämndens beslut beträffande Volvo Umeverken

Anf. 49 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! John Andersson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av koncessionsnämndens beslut att tillåta Volvo Umeverken att dels öka utsläppen av lösningsmedel från fabriken i Teg (Umeå), dels tillåta en gräns för nattligt buller på 50 decibel, vilket är 5 decibel över naturvårdsverkets riktlinjer.

Det av John Andersson åsyftade beslutet är ett tillstånd enligt miljöskyddslagen för Volvo Lastvagnar AB till nuvarande och utökad verksamhet vid bolagets anläggningar i Umeå. Tillståndet är förknippat med ett flertal villkor för att så långt möjligt minska störningarna från verksamheten.

Koncessionsnämndens beslut är ett resultat av den prövning nämnden gjort i egenskap av tillståndsmyndighet enligt miljöskyddslagen. Vid denna prövning skall alltid hänsyn tas till förhållandena i det enskilda fallet. Detta innebär bl. a. att omfattningen av de skyddsåtgärder som skall åläggas den som bedriver miljöfarlig verksamhet skall bedömas med utgångspunkt i vad som är tekniskt möjligt vid verksamhet av det slag som är i fråga och med beaktande av såväl allmänna som enskilda intressen.

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Om koncessions-
nämndens beslut
beträffande Volvo
Umeverken*

*Om koncessions-
nämndens beslut
beträffande Volvo
Umeverken*

Regeringen kan endast genom besvärspövning eller i vissa fall efter underställning behandla ett enskilt ärende enligt miljöskyddslagen. I detta fall har besvär anförts mot koncessionsnämndens beslut. Ärendet bereds för närvarande i jordbruksdepartementet. Regeringen kommer senare att ta ställning till besvären.

Anf. 50 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Utgångspunkten för denna är att regeringen av och till säger att man bör driva en kraftfull miljöpolitik, och i denna kraftfulla miljöpolitik skall det bl. a. ingå att olika utsläpp skall minskas.

Nu har detta hänt, att Volvo Umeverken har fått tillstånd från koncessionsnämnden att öka sina utsläpp av lösningsmedel från nuvarande 230 ton per år till 325 ton per år. Vidare har koncessionsnämnden tillåtit en gräns för nattligt buller på 50 decibel, vilket är 5 decibel utöver naturvårdsverkets riktlinjer. Dessutom vill Volvo ha en skyddszon norr om det område där man har sin anläggning, där kommunen inte skall kunna ställa bullerkrav i fortsättningen. Detta gör att man ställer sig undrande över vad den kraftfulla miljöpolitiken innebär.

Nu har det här beslutet överklagats, och regeringen kommer senare att ta ställning till besvären. Jag vet att det då är ganska meningslöst att fråga vad ställningstagandet kommer att bli, och jag respekterar att regeringen i lugn och ro behöver tänka efter, vad dess kraftfulla miljöpolitik innebär. Men jag vill ändå ställa en följdfråga av principiell natur: En kraftfull miljöpolitik kan väl i alla fall inte få innebära att man ökar utsläppen och tillåter buller som överstiger de riktlinjer som är fastslagna?

Anf. 51 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Vi avser att föra en kraftfull miljöpolitik. Jag har ändå tyckt att det fanns skäl att svara på den fråga som John Andersson har rest innan riksdagen avslutar sin vårsession, men jag nödgas naturligtvis konstatera att jag inte kan föregripa den handläggning av frågan som jag är skyldig att göra i departementet, innan regeringen fattar sitt beslut. Eftersom den handläggningen pågår kan jag inte i riksdagen avge ett besked, och därför har John Andersson fått nöja sig med det svar som jag på det här sättet har kunnat lämna.

Anf. 52 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Vi kan väl släppa frågan om Volvo Umeverken. Jag tvingar inte av jordbruksministern något besked om hur regeringens ställningstagande kan bli i det här speciella avseendet. Men rent principiellt ställde jag frågan: Det kan väl inte ingå i en kraftfull miljöpolitik att man börjar tillåta ökade utsläpp och överskridande av vissa fastlagda normer då det gäller buller?

Jordbruksministern har ändå full frihet att behandla den här speciella

frågan, men rent principiellt kan det väl inte betraktas som en kraftfull miljöpolitik, om man skall börja tillåta ökade utsläpp.

Anf. 53 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Självfallet eftersträvar regeringen varje gång vi prövar en fråga av den här karaktären att man skall efterleva de normer som i sådana här sammanhang har satts upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1984/85:608 om ytterligare åtgärder för att hjälpa skuldsatta jordbrukare

Anf. 54 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! John Andersson har med hänvisning till bl. a. den nyligen genomförda räntehöjningen frågat mig om jag är beredd att, om så erfordras, vidta ytterligare åtgärder för att hjälpa hårt skuldsatta jordbrukare.

Svaret på frågan är ja.

Anf. 55 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Jag får tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. I det här fallet behöver jag inte uppta kammarens tid med att ytterligare beskriva bakgrunden till den ställda frågan. Jag tycker att det verkligen är positivt att jag fått ett klart ja från jordbruksministern beträffande frågan om ytterligare åtgärder för de skuldsatta jordbrukarna. Räntehöjningen har ju gjort att ytterligare jordbrukare kommer i farozonen. Jag tycker det är mycket positivt att även dessa skall kunna komma i åtnjutande av hjälp.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Föredrogs men bordlades åter

Utrikesutskottets betänkande 1984/85:20

Trafikutskottets betänkanden 1984/85:22-24

16 § Kemikaliekontroll

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1984/85:30 om kemikaliekontroll (prop. 1984/85:118).

Anf. 56 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Regeringen föreslår i den proposition som nu behandlas en ny lag om kemiska produkter liksom att en ny myndighet för kemikaliekontroll skall inrättas. Den nya lagen skall ersätta den nuvarande lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Det råder naturligtvis inte delade meningar om vikten av

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

Om ytterligare åtgärder för att hjälpa skuldsatta jordbrukare

Kemikaliekontroll

kontroll på varor och produkter som kan misstänkas vara skadliga för människor och miljö.

Den nuvarande lagen ger dock enligt moderata samlingspartiets mening redan nu goda möjligheter till en tillfredsställande kontroll. Den väsentliga skillnaden mellan den gamla och den nu föreslagna lagen är att den senare skall omfatta alla kemiska produkter. Vi har i en kommittémotion yrkanden på tre punkter, nämligen dels avslag på propositionen, dels upphävande av lagen om spridande av bekämpningsmedel över skogsmark och dels om att ge regeringen till känna vad vi anfört om en anknytning till EG:s produktregister. Jag skall något närmare motivera de tre olika yrkandena.

Enligt vår mera grundläggande uppfattning skall lagen inte, som nu föreslås, omfatta alla kemiska produkter. Detta leder enligt vår mening enbart till ökad myndighetskontroll och förmynderi. De produkter som en lagstiftning rimligen bör omfatta är de som är eller misstänks vara skadliga för människor eller miljö. Andra produkter skall liksom hittills stå utanför. Den lagstiftning som nu föreslås blir genom sin övergripande karaktär svår eller kanske rent av omöjlig att följa och alltså i hög grad ett slag i luften. Vi har i vår motion sagt att lagstiftaren genom att låta lagen omfatta alla kemikalier visar brist på naturvetenskaplig kännedom, eftersom allting är kemikalier, naturliga eller syntetiserade.

Mot denna bakgrund, fru talman, yrkar vi avslag på propositionen och anser att den nu gällande lagen väl fyller de krav som kan ställas på den.

Genom avslag på propositionen avvisar vi också inrättandet av en ny myndighet. Som motiv för den nya myndigheten anförs att den skall ha ansvaret för kemikaliekontrollen i landet. Den skall vidare ha ansvaret för skrifter inom ämnesområdet, dvs. i princip samma uppgifter som produktkontrollnämnden vid statens naturvårdsverk redan nu har. Ämnesområdet föreslås dock vidgat. Således tillkommer nya uppgifter, såsom informations-service till andra myndigheter liksom till allmänheten. Denna sköts i dag av enheten för toxikologisk informations-service vid Karolinska institutet. De resurser som nu står till såväl produktkontrollnämndens som Karolinska institutets förfogande föreslås bli överförda till den nya myndigheten. Detta har naturligtvis inte varit tillräckligt. Det föreslås att den nya myndigheten utöver resurserna från produktkontrollnämnden och Karolinska institutet skall tillföras 15 nya tjänster.

Vi anser att någon ny, bättre tingens ordning inte nås med den nya myndigheten. Däremot kommer tillskapandet av en ny myndighet att öka byråkratin. För dem som räknar den offentliga sektorns tillväxt som ett mått på välfärd och framsteg i samhället är detta naturligtvis ett tecken på framgång. För oss som arbetar för att minska den offentliga sektorn är det emellertid en motgång. Vårt yrkande om avslag på propositionen grundar vi på såväl sakliga som principiella skäl beträffande den nya myndigheten.

Vårt i sammanhanget framförda yrkande om att lagen om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark skall upphöra grundas inte enbart på vårt principiella motstånd mot lagens utformning utan är baserat på att vi anser att lagstiftning rörande likartade frågor inom samma ämnesområde bör

behandlas i samma lag. Likväl finns det anledning att nu erinra om vilken olycka denna lag i själva verket är för svenskt skogsbruk. Man kan inte bortse från att lagens otillfredsställande utformning, med möjlighet för kommunerna att förbudsbelägga stora markområden, har skapat väldiga problem. Detta motiverar en ändring av lagen, som enligt min mening också borde föras till lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Inom moderata samlingspartiet anser vi det olyckligt att kemisk lövslybekämpning inte kan komma till användning. Dessutom har lagen gett kommunerna möjlighet att fatta så olika beslut att skogsbrukens ekonomiska förutsättningar för lövslybekämpning kan variera med tusentals kronor per hektar från en kommun till en annan.

Fru talman! Även om vi inte i detta sammanhang har haft anledning att föreslå omprövning av det sakliga innehållet i denna lag, har jag ändå velat framföra våra synpunkter. Den nuvarande lagen är, såsom den tillämpas, ett lysande exempel på hur dålig lag i praktiken fungerar. Vi har alltså med detta velat markera de motiv vi har dels för att lagstiftningen samlas i en lag, dels för att de delar av lagen som berör kemisk lövslybekämpning återigen bör omformuleras.

Den nya lag som riksdagen förmodligen om en stund kommer att fatta beslut om innebär i praktiken att flygbesprutning också över jordbruksmark kommer att försvinna. Det förutsätts visserligen att flygbesprutning skall kunna förekomma då akuta bekämpningsbehov föreligger. Man måste dock ställa sig frågan: Var finns den flygplansflotta med utbildade piloter som står i beredskap för svenskt jord- och skogsbruk i akutsituationer, då principiellt förbud råder mot flygspridning i övrigt? Nej, fru talman, den lösning vi förordar för såväl jord- som skogsbruksbesprutning borde ytterligare en gång övervägas. Vi företräder den uppfattningen att betydande säkerhetsmarginaler för att skydda människors hälsa skall gälla men att tillåtenhet i båda fallen trots allt skall gälla. Då har vi den beredskap för akuta lägen som propositionen förutsätter men samtidigt omintetgör.

Jag skall avslutningsvis också för vårt vidkommande betona den vikt vi fäster vid att umgänget med det övriga Europa i första hand sker på ett smidigt sätt. Vårt land är beroende av ett fritt handelsutbyte, som i sin tur ger anledning till att våra regler så långt det är möjligt skall sammanfalla med dem som gäller inom EG-området. Det bör då erinras om att EG redan har ett produktregister. Det vore en fördel om Sverige kunde använda sig av EG:s regelsystem och rent av dess register. Vi anser att företag som i hänvändelse till produktkontrollnämnden hänvisar till EG:s register inte skall behöva förete ny dokumentation. Ett sådant förfarande skulle såväl förenkla som förbilliga den svenska kontrollen. Detta skulle vara ytterligare ett led i vår strävan att minska byråkratin. Det finns ytterligare en aspekt beträffande anknytningen till EG:s register. Det gäller den snabba internationella utvecklingen på detta område. Nya internationella kunskaper och erfarenheter skulle snabbare komma Sverige till del om vi hade den anknytning till EG:s register som vi förespråkar.

Vad jag här har framfört beträffande vikten av anknytning till Europa

anser jag inte stå i strid med vad som framförts i majoritetens förslag. Men jag har likväl velat betona den vikt som moderata samlingspartiet fäster vid just den nära kopplingen till EG:s regelsystem.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer i betänkandet som har moderata företrädare – reservationerna 3 och 17. För undvikande av missförstånd vid voteringen kommer vi, med anledning av vårt avslagsyrkande, att efter reservation 3 avstå från att delta i voteringarna, med undantag för reservation 17.

Anf. 57 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Att trygga människors rätt till en god livsmiljö måste vara det viktigaste i våra strävanden i det här sammanhanget. Men det gäller att kunna göra det inte bara i dag utan också för framtiden. Den utveckling som vi upplevt har visat att mycket av det som vi företar oss i dag får konsekvenser för framtiden, också ganska långt fram i tiden. I vår strävan att få högre levnadsstandard har vi använt en hel del hjälpmedel – bl. a. kemiska ämnen och produkter. Våldigt mycket av det som händer när vi nyttjar dessa produkter vet vi alltför litet om.

Från centerpartiet har vi i många olika sammanhang framfört att det inte får vara så att enbart ekonomi, bekvämlighet och god hantering rent tekniskt är vägledande för vårt handlande. Det gäller i samhället i stort och kanske inte minst i detta sammanhang, då vi har att göra med frågor som vi ofta vet ganska litet om. Det kräver extra stor försiktighet.

Det finns ett gammalt ordspråk som säger att genvägar är senvägar. Jag tycker att det skulle kunna användas här. Ofta handlar det om att vi genom en landvinning på det kemiska området kan utföra något mycket enklare än förut. Men det är inte alldeles säkert att vi i det långa loppet har vunnit på det – och det är detta som vi måste utröna och skaffa oss kunskaper och kompetens för att kunna bedöma. Det gäller också att ha en lagstiftning som kan förhindra att vi tar i anspråk produkter som vi inte vet hur de i längden kommer att fungera.

Under de år som vi hållit på med denna hantering har vi samlat på oss ca 100 000 olika kemiska produkter. När det gäller en mängd av de produkterna känner vi inte verkningarna fullt ut. Det är i det sammanhanget som vi behöver förbättra både vår kunskap och vår lagstiftning.

Under årens lopp har vi gjort en hel del misstag. Jag kan nämna DDT, kvicksilver och PCB. Det är olika ämnen som, när de kommit, har ansetts vara mycket bra och ansetts vara vägvinnande. De har gett oss fördelar som vi tidigare inte haft. Men efter en tid, när vi sett vilken verkan de haft på naturen och på den mänskliga organismen, har vi varit tvungna att säga oss att det var ett missgrepp, ett felsteg. Vi var tvungna att vända tillbaka.

Försurningen är ett sådant exempel, där vi har använt olika produkter i en mängd som naturen inte kunnat klara. Kadmium är ett annat sådant exempel, och jag återkommer till kadmium litet längre fram.

Vi måste alltså skaffa oss möjligheter att förebygga skador på miljön. Det kan vi göra på de sätt som jag har talat om, nämligen genom att öka vår

kunskap och genom att bli försiktigare när vi handskas med kemiska ämnen. Det gäller då inte bara med ämnet som sådant, utan också med de produkter där dessa ämnen ingår.

Men det handlar kanske framför allt om hur produkterna så småningom kommer att omhändertas. Allt blir ju förr eller senare avfall – om vi nu skall använda det uttrycket, eftersom det egentligen inte finns något avfall. Om det s. k. avfallet tas om hand på rätt sätt kan det återanvändas, och det måste naturligtvis vara vår målsättning.

Många av de kemiska produkter som vi har tagit i vår tjänst ställer till mycket besvär när de kommer ut i naturen såsom avfall. Vi måste redan i ett tidigt skede försöka se till att det inte blir på det sättet. Vi har skaffat oss olika instrument för detta. Miljö- och hälsoskyddslagen är ett sådant. Nu skall vi här i riksdagen fatta beslut om ett nytt instrument, lagen om kemiska produkter.

Från centerpartiets sida har vi till jordbruksutskottets betänkande fogat ett antal reservationer, där vi på en rad punkter pekar på föreslagna lösningar som vi tycker är mindre bra.

Vi yrkar också avslag på lagen som sådan. Vi gör det inte därför att vi tycker att lagen är onödig, utan därför att den enligt vår mening inte är tillräckligt verkningsfull i den skepnad som den nu har. Den är framför allt inte tillräckligt preciserad. Man kan inte exakt klara ut hur det kommer att bli, och därför skapas det stor osäkerhet.

Moderaterna har ett annat utgångsläge för sitt yrkande om avslag. Det finns anledning att här påpeka att det i kemikaliesamhället måste finnas regler som gör att vi människor har möjlighet att styra utvecklingen, så att vi inte så småningom upptäcker att vi bara har gjort en mängd misstag.

Det har framförts en hel del synpunkter på regeringens lagförslag. Lagrådet har studerat det – och varit kritiskt. Det har gjorts vissa förändringar i den slutliga lagtexten, men lagrådet har ändå inte kunnat enas. Det finns alltså bestämda uttalanden om att förslaget som sådant inte fyller de krav som vi när det gäller klarhet bör ställa på en sådan här lag.

Det kommer att kunna bli stora bekymmer när det skall bestämmas vilka varor som man skall göra ingripanden mot och på vilket sätt detta skall ske. Det har sagts att det kan befaras att den oklarhet som finns om huruvida en vara skall omfattas av lagen eller inte kan leda till ganska besvärande och långdragna överklaganden. Ett annat alternativ är att myndigheten inte kommer att göra någonting alls, eftersom den själv är osäker på denna punkt. Om det blir på det sättet, kommer inte lagen att få den effekt som den borde ha. Då är lagen dålig och måste göras om. Vi har samma uppfattning som dem som i detta avseende har kritiserat lagen.

Kravet på större klarhet har kommit från människorna ute på fältet, från dem som skall syssla med dessa frågor. Det har även förts fram av lagrådet. Naturskyddsföreningarna har också varit kritiska på denna punkt.

En annan brist i sammanhanget är att man satsar mycket på de nya produkterna och ämnena. Men de stora problemen i samhället har vi egentligen med alla de gamla ämnena och kemiska produkterna – det rör sig

om ungefär 80 000–100 000. Det är framför allt när det gäller dessa saker vi har en stor okunskap och allvarliga inbyggda problem. Vi borde alltså satsa mer på denna sida och inte i så hög grad inrikta krafterna bara på de nya ämnena, som uppgår till 20–30 per år.

Vi har alltså, i reservation 2, begärt att få ett nytt förslag.

Jag har i min inledning talat litet grand om målsättningen för kemikaliepolitiken och kravet på en god miljö. Vi tycker att det i propositionen saknas en målsättning. Detta har vi tagit upp i reservation 5.

Det produktregister som skall byggas upp skall ge service inte bara till kemikalieinspektionen utan till en rad myndigheter på central, lokal och regional nivå. Därför anser vi att det är fel att myndigheten placeras inom kemikalieinspektionen. Den bör vara fristående och ligga utanför myndigheten för att kunna ge service till alla myndigheter på ett likvärdigt sätt. Det handlar också om hur man skall bygga upp produktregistret. Det har valt att försöka åstadkomma ett blågult register som skall ta upp alla ämnen, och vi skall registrera dem i Sverige. Man kunde även gå en annan väg, nämligen att man köper kunskap om en större del av dessa ämnen från andra länder och använder de begränsade resurser vi har i Sverige till att fördjupa oss inom de områden där vi vet att det finns speciella problem. Med tanke på miljön och människorna i Sverige skulle detta vara betydligt bättre och effektivare än att lägga pengarna på sådant som redan är känt på andra håll. Detta tar vi upp i reservation 8, där vi anför att produktregistret borde ligga utanför kemikaliemyndigheten.

Vi har även synpunkter på organisationen av registret. Utskottsmajoriteten anser att man skall bygga upp ett centralt organ och bygga ut det med ett antal tjänster. Det är väl gott och väl. Men vad vi framför allt behöver är en ökad kompetens på det regionala planet. Vi menar därför att man i stället borde inrätta något slags inspektörer med denna kunskap. De skulle kunna hjälpa till ute i kommunerna och vid granskningar, bevakning, m. m. ute vid de större företagen i regionerna. Man får ut betydligt mer på detta sätt, och organisationen blir effektivare och bättre.

Utskottet har också fört en diskussion om den toxikologiska informationen, Tox-Info, som startades för ett par år sedan. Den vill man nu plocka in i den nya kemikaliemyndigheten. Vi har motsatt oss detta, eftersom den toxikologiska informationen under de här två åren har skaffat sig ett mycket bra rykte och gjort god nytta. Den toxikologiska informationen har ännu inte helt och hållet funnit sina former. Den utgör en viktig ingrediens i arbetet på att förbättra kunskapen och informationen om kemikalier. Vi har uppfattningen att om man placerar in den i den nya myndigheten kommer informationsarbetet att försvåras och möjligtvis också att försämrats. Vi anser att den toxikologiska informationen bör vara fristående. Den toxikologiska informationen är i dag placerad vid Karolinska institutet och bör finnas kvar där. Om kemikaliemyndigheten behöver Tox-Infos tjänster och kompetens kan man få dem även vid dess nuvarande placering. Tox-Info behöver inte vara placerad vid myndigheten för att man skall kunna få del av dess kunskaper. En annan sak som talar för att den toxikologiska informationen

placeras utanför är att den blir mer fristående vid sin bedömning. Detta tar vi upp i reservationerna 12 och 13.

I dessa reservationer tar vi dessutom upp hur styrelsen skall sammansättas. Vi menar att den bör ha en politisk sammansättning och inte den sammansättning som regeringen föreslår. Det är här fråga om en ny myndighet, och en ny myndighet skall vi egentligen inte placera i Stockholm. Därför har vi föreslagit att man bör placera den i Örebro. Då ligger den ganska nära SAKAB och kan hantera de miljöproblem vi har där så att detta arbete sker på ett riktigt sätt.

I sitt förslag till finansiering av detta har regeringen utgått från att hela kostnaden skall finansieras, både myndigheten och registret. Vi tycker att det är fel. Vi menar att man skall ta ut avgifter för den del som har med registrering att göra. Myndighetsutövandet däremot måste gå via budgetmedel. Dessutom missgynnar förslaget de mindre företagen. De mindre företagen får betala fullt ut för sina registrerade produkter, medan de större företagen får en viss rabatt. Vi tycker att det är fel. Vi har i stället föreslagit ett system där man får betala en ganska låg registeravgift, om man kan presentera en fullgod och helt färdig deklARATION av produkten, men där man får betala en högre avgift om en del uppgifter fattas vid registreringen. Man skulle få betala en högre avgift till dess att man reparerade det som felades. Ett sådant system skulle alltså gynna dem som är angelägna om att få in riktiga uppgifter i registret. Detta tar vi upp i reservation nr 15.

Sedan har vi reservation nr 18 om miljöfarliga batterier. Regeringen har inte gjort någonting åt det problemet i den här propositionen, och det tycker vi är en brist. Stora mängder tungmetaller sprids i dag ut i naturen genom att man använder sådana här batterier. Inte mindre än 6 ton kvicksilver och 16-20 ton kadmium kommer ut i naturen genom förbränning eller annan hantering av dessa miljöfarliga batterier. Här borde man ha föreslagit ett system med någon typ av pant eller liknande för att få en effektiv förbättring till stånd. När det gäller kadmium har vi redan gjort ett ganska stort arbete för att minska utsläppen. Det arbetet blir ju inte meningsfullt, om man ökar kadmiumutsläppen på det här sättet. Vi menar att regeringen här borde ha lagt fram ett förslag.

Avslutningsvis vill jag säga att vi har återkommit med ett förslag om kemikalieförsäkring, eftersom vi tror att man genom ett försäkringssystem skulle få en värdering av de produkter som kommer in. De blir då åsatta ett visst värde eller en viss risk. Det skulle sanera marknaden från de farligaste produkterna. Det skulle dessutom bygga upp fonder som kunde användas till forskning, studier osv. Det är viktigt att vi kan öka vår kompetens, vår kunskap, och att man gör det på litet olika håll, inte bara inom den statliga organisationen utan också på detta sätt inom försäkringsväsendet och även bland fristående forskare.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer som centerpartiet har fogat till detta betänkande.

Anf. 58 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Det är angeläget att så långt som möjligt komma till rätta med de problem som användningen av kemikalier innebär.

Kemikalierna betyder mycket för de framsteg som har gjorts. Jag behöver bara nämna utvecklingen av läkemedel och alla de produkter med kemiska ingredienser som vi dagligen kommer i kontakt med inom de mest skilda områden. Att kemikalierna är en nödvändig del i samhällslivet får dock inte innebära att vi negligerar de skadeverkningar som kemiska produkter orsakar på människor och natur.

I propositionen föreslås att den tidigare lagen om hälso- och miljöfarliga varor skall ersättas av en ny lag om kemiska produkter. Många är kritiska mot lagförslaget. De flesta är dock överens om att den nuvarande lagen behöver omarbetas. Vi finner att det, trots de brister som lagförslaget har, är fråga om en framflyttning av miljöpositionerna. Från folkpartiets sida ser vi därför inga vägande skäl att gå emot huvudprinciperna i lagen. Vi anser att det är viktigt att också komma till rätta med produkter med verkningar som ligger utanför vad man normalt brukar benämna som hälso- och miljöfarliga effekter. Jag vill nämna silikoserisken och att den nya lagen också är tillämplig på exempelvis asbest, kvarts och andra mineraler som kan förorsaka skador på människors hälsa.

När vi accepterar huvudprinciperna innebär det inte att vi är okritiska till alla förslag i propositionen.

Det har sagts att den nya lagen kommer att medföra ökad byråkrati och överreglering. Den är en ramlag, och det är naturligtvis angeläget att de tillämpningsföreskrifter som upprättas får en så praktisk och effektiv utformning som möjligt. Det har dessutom sagts att en behovsprövning av bekämpningsmedel kan stå i strid med de regler som normalt gäller i en marknadsekonomi. Det är viktigt att understryka att behovsprövningen inte får innebära ett hinder för möjligheterna att i fri konkurrens få fram de bästa preparaten. Samtidigt är det med hänsyn till riskerna med bekämpningsmedel viktigt att det finns ett organ som om möjligt kan stoppa nya medel innan skadan uppstår. Det finns ju, som tidigare har sagts här i debatten, exempel på en rad bekämpningsmedel som medfört skador på såväl människor som miljö.

Jag skall nu, fru talman, redovisa några synpunkter i anslutning till de reservationer från folkpartiet som finns fogade till betänkandet.

I kemikommissionens betänkande finns en utförlig argumentation för att förhandsanmälan och förhandsgranskning bör avse ämnen och så långt som möjligt överensstämna med de regler som gäller inom EG. Statsrådet har efter remissomgången ändrat kommissionens förslag till att också avse produkter. Någon övertygande argumentering om varför statsrådet inte följt kommissionens förslag finns inte. Jag anser att just denna fråga, som ägnats mycket uppmärksamhet från kemikommissionen, hade vunnit på om kommissionens ursprungliga förslag hade följts. Ändringen kan förorsaka onödigt merarbete.

Jag yrkar bifall till reservation 9.

Det är – beroende på hur man räknar och definierar – mellan 15 och 20 statliga verk och myndigheter som har ansvar inom miljösektorn. Miljöområdet uppvisar en mycket splittrad bild. Några verk arbetar under jordbruksdepartementet, andra under socialdepartementet, arbetsmarknadsdepartementet, försvarsdepartementet, etc. Det är naturligtvis helt riktigt att miljöfrågorna skall hanteras direkt ute i olika verksamhetsområden, men det finns ett betydande behov av samordning. Inte minst visar sig detta när en lag som denna skall tas fram. Den berör en rad departements verksamhetsområde. Parallellt har andra utredningar arbetat med delvis likartade frågor på uppdrag av andra statsråd.

Miljöfrågorna måste få en mer central ställning i regeringsarbetet. Det är i och för sig ingen kritik mot vare sig nuvarande jordbruksministern eller tidigare jordbruksministrar, men en miljöminister skulle kunna göra stora insatser för att samordna miljöfrågorna i de olika departementen. Jag är medveten om att departementsfrågorna åvilar regeringen, men riksdagen bör göra ett principuttalande om behovet av ett särskilt miljödepartement.

Jag yrkar bifall till reservation 14.

Ett exempel på vad som händer när samordningen brister är den flora av skilda avgifter som finns inom miljöområdet. Den nu föreslagna myndighetens verksamhet skall helt finansieras med avgifter. Andra myndigheters verksamhet är delvis finansierad, och i vissa fall täcks kostnaderna nästan helt av budgetmedel. Det bör göras en samlad utvärdering om miljöavgifterna, deras roll och om huruvida vissa funktioner över huvud taget skall finansieras genom avgifter. Riksdagen bör göra ett uttalande också om detta.

Jag yrkar bifall till reservation 16.

Riksdagen har många gånger diskuterat behovet av ett system för insamling av miljöfarliga batterier. Det är bra att branschen nu är beredd att medverka och ta ansvar för att kvicksilverhalten minskar. Det kvarstår dock problem med de kadmiumhaltiga batterierna. Därför är det ett lättvindigt sätt att, som görs i propositionen, hänvisa till kommunerna. Regeringen måste ha det övergripande ansvaret och se till att ett insamlingssystem kommer till stånd. Jag har i tidigare debatter talat om ett pantsystem. Praktiska frågeställningar, bl. a. möjligheterna för enskilda att frakta använda batterier från utlandet till Sverige för att få ut panten, gör att andra system kanske måste komma till användning. Det räcker dock inte med att hänvisa till branschen och kommunerna. Det måste tillkomma ett rikstäckande insamlingssystem.

Jag yrkar bifall till reservation 18.

Slutligen, fru talman, skall jag ta upp något av det som också Lennart Brunander talade om, och det gäller lokaliseringen av kemikaliemyndigheten. Centern har med hänvisning till att SAKAB ligger i Örebro län också föreslagit att kemikalieinspektionen skall lokaliseras dit. Det positiva med förslaget är att centern tar upp behovet att lokalisera mer statlig verksamhet till Örebro län, som nu är ett av de län som mest har drabbats av olika omstruktureringar med åtföljande höga arbetslöshetsciffror. Just kemikalieinspektionen har emellertid ett stort behov av samordning med andra

myndigheter, som naturvårdsverket, arbetsmarknadsstyrelsen m. fl., och det är en liten myndighet som är svår att bryta ut.

Jag vill också ta upp en annan frågeställning. Det är så, Lennart Brunander, att det finns stor oro i Närkebygderna för att lokaliseringen av SAKAB dit skall innebära att Närkeslätten för all framtid blir huvudlokaliseringsort för allt miljöfarligt avfall. Befolkningen är oroad för att SAKAB i framtiden skall fördubblas och kanske tredubblas. En förläggning av kemikaliemyndigheten, med de motiv som centern anför, kan innebära en legalisering av fortsatt utbyggnad av SAKAB. Jag anser, fru talman, att vi måste vara mycket försiktiga med ytterligare lokalisering av verksamhet av den här arten till Örebro län. Jag yrkar avslag på reservation 12.

Fru talman! Utöver de reservationsyrkanden jag har anmält yrkar jag i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 59 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Den kemiska industrin har utvecklats till en jätte. Det är en jätte som har en mycket stor makt i samhället, som kan utveckla och utvidga denna makt på allt fler områden. De multinationella läkemedels- och kemijättarnas maktutövning har skördat många offer.

Den moderna kemin tillägnade sig tidigt förmågan att manipulera naturen – helt nya former av materia kunde skapas för första gången. Privata storkoncerner i Europa utnyttjade dessa kunskaper till att göra enorma vinster. Om I.G. Farben i Västtyskland, som länge ledde kemikalieligan, hette det i en jubileumsskrift: "I.G. förvandlade kemin från ren vetenskap och kommersiellt pillertrillande till en jätteindustri med verkningar på civilisationens alla faser."

Miljön, marknaden och arbetsplatserna i Sverige översvämmas av kemikalier, engångsemballage och plastprodukter. Samhällets förmåga till överblick blir allt sämre ju fler produkter som marknadsförs. Professor Lars Ehrenberg uttryckte nyligen inför en grupp riksdagsledamöter läget så här: Vår kunskap – dvs. samhällets – om kemikalier är så ofullständig att vi inte kan utesluta en genetisk katastrof i framtiden.

Mot denna bakgrund ter sig regeringens försiktiga tassande när det gäller att ställa hårda villkor på kemikalietillverkarna och importörerna ansvarslöst. De stora bolagen har alltid utövat sin makt genom hot om arbetslöshet, liksom genom handelsbojkottaktioner, främst mot den tredje världens stater och befolkning men även mot Sverige. Detta framkommer mer än väl av kemikommissionens dokument. Men om en genetisk katastrof skall kunna undvikas och om den ekologiska krisen inte skall förvärras ännu mer behövs det långtgående ingripanden mot kemikaliehanteringen. Socialdemokraternas löften inför förra valet om att gå facket och miljörörelsen till mötes för att kraftigt minska kemisamhällets risker har kommit på skam.

Vpk anser att det behövs snabba och effektiva forskningsinsatser och andra åtgärder för att klarlägga olika miljögifters och industriföroreningars samband med missbildningar hos foster. Omedelbara ingripanden mot tillverkning och hantering av ämnen med klarlagda eller misstänkta foster-

skadande effekter måste nu ske. Detta är frågor som gäller livet och framtiden för kommande generationer.

På nyåret kom det ett brev till varje partiledare från Veronica Wikholm i Gävle. Veronica Wikholm hade lagt ner ett stort arbete på att samla material om olika miljöproblem och alarmerande nyheter under ett helt år, vilket hon bifogade brevet. Tvåbarnsmamman från Gävle ställde en rad livsviktiga frågor till partiledarna. Veronica Wikholm sammanfattar sin oro inför framtiden på följande sätt:

”Varje nyhet är var för sig ett nödrop om att något är galet. Samlade på detta sätt är de skrämmande och mycket alarmerande. Det är på grund av min oro för mina barns framtid som jag gjort det här arbetet — — — — det är min övertygelse att Ni håller mina barns och barnbarns liv i era händer.”

Vpk har skrivit flera partimotioner med utgångspunkt i kemisamhället och dess svåröverskådliga risker. Med utgångspunkt i Veronica Wikholms brev skrev Lars Werner en motion, ”Veronica, barnen och framtiden”, där vi hyllar hennes initiativ att uppmärksamma partiledarna på miljöhoten. I motionen krävs bl. a. åtgärder för en kartläggning av riskzoner för bostadsområden invid farliga industrier samt ingripande mot fosterskadande ämnen.

När ett barn föds i dag är det redan påverkat av miljögifter. Påverkan på de ofödda barnen och riskerna för alla övriga barn borde höra till de problem vi diskuterar mest. Så är det inte i dag. Ofta diskuteras ”tunga” ekonomiska frågor, och de diskuteras som om de inte berördes av miljöhoten. Och ändå är de ett hot mot alla människor och mot hela samhällsekonomin.

Sedan flera år matas svenska folket med ständigt tal om ”den ekonomiska krisen”. Om massmedia och förtroendevalda visat lika stor iver för att öka medvetenheten om den ekologiska krisen och hoten mot barnen och deras framtid, så hade opinionen redan kunnat tvinga fram livsviktiga beslut i riksdagen. När miljöalarmen dyker upp, kort och intensivt i massmedia, så sätts de sällan in i ett större sammanhang. Och ännu mera sällan kommer föräldrar i likhet med Veronica Wikholm till tals för att direkt pressa politikerna med livsavgörande frågor.

Vpk försöker sätta in miljöproblemen i ett helhetsperspektiv. Vi tror inte att det helt går att avvärja hoten utan att stora förändringar sker i samhället. Ett samhälle som är uppbyggt på slöseri med människor och naturtillgångar som skog, frisk luft och rena vatten och där företag kan göra vinster dels på att bryta ner människornas hälsa, dels på att tillverka läkemedel som sedan skall bota uppkomna skador måste vara sjukt. Kemisamhället och de stora företagens makt innebär ständigt att arbetslösheten ställs mot arbetarnas hälsa och dålig lönsamhet och att budgetunderskott ställs mot åtgärder som förbättrar miljön. Olika grupper i samhället som borde samverka påverkas så att de ibland agerar mot sina gemensamma intressen eller blir passiva.

Många föräldrar känner i likhet med Veronica Wikholm sig vilna och rädda inför alla risker för barnen och miljön. Många barn och ungdomar vågar inte längre tro att de skall få ett vuxenliv, på grund av krigshot och miljöalarm. Ett samhälle som tillåter att barnen lever i en sådan otrygghet måste förändras.

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Kemikalie-
kontroll*

Det paradoxala sambandet mellan företagens "lönsamhet" och "produktivitet" å ena sidan och tendensen att bryta ner den miljö på vilken den bygger sin existens å andra sidan, blir allt tydligare. Förhållandet mellan skogsindustriell verksamhet, luftföroreningar och pågående skogsdöd är ett drastiskt exempel på detta samband. I Sverige är det, den starka miljöopinionen till trots, så att en ansvarslös miljöförstörande verksamhet kan vara lönsam för det berörda företaget – även om den till sist utplånar sig själv.

Varje konstgjord organisk förening som har stark effekt på någon organism innebär en potentiell risk. Därav det allt hårdare trycket på miljön och hoten mot vår hälsa under de senaste decenniernas kemiska revolution. Det måste alltså bli en strävan att med kraft angripa dessa risker genom att minska sådana ämnen och därav framställda produkter såväl i antal som volymmässigt. De allvarliga miljöproblem som drabbat vårt land kan inte bemästras om inte samhället tar ansvar för en långsiktig planering där samhällsnyttan överväger. I dag saknas samhällsekonomiska beräkningar som visar kostnader för uteblivna satsningar på miljöpolitikens område. Den bristen måste man komma till rätta med i kommande utredningar på miljövärdens område.

Den i vpk-motioner framförda åsikten att ekologisk kunskap och miljöengagemang nu måste kombineras med en strävan att förändra samhället till ett välplanerat, resursbevarande samhälle, där omsorgen om människan, djuren och naturen får styra produktionens inriktning och organisation, måste få ett genomslag i lagstiftning och industristruktur.

Vpk anser inte att det nu framlagda lagförslaget är uppbyggt på de målsättningar som jag här argumenterat för. Som en konsekvens av detta yrkar vi avslag på förslaget till lag om kemiska produkter. Vpk anser att en ny lag är befogad endast om den innebär förstärkningar i form av klart uttalade syften och befogenheter för samhället och myndigheterna – i detta fall ingrepp för att minska de stora riskerna i kemisamhället. Våra skäl i övrigt finns preciserade i reservation 1 av John Andersson, som jag yrkar bifall till.

I övrigt vill jag yrka bifall till vpk-reservationerna 4, 6, 7, 10, 11, 13, 14, 18 samt 19.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 60 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! När Rachel Carsons bok *Tyst vår* nådde vårt land i mitten av 1960-talet var det upptakten till en debatt om kemikalieanvändningen i samhället. Boken skildrade hur fågelsången tystnade i skogarna, hur fågelarter var på utdöende på grund av påverkan från miljögifter. Ungefär samtidigt som boken kom kunde vi se de första spåren av miljögifternas framfart i vår egen natur. Betningen av utsädet med kvicksilver fick svåra följder. Skogsfågeln var i fara. Så fick vi de konkreta larmsignalerna om att också miljön i vårt land var hotad av användningen av vissa kemiska produkter. Ur denna vetenskap växte motåtgärderna fram.

Vi fick så småningom lagen om hälso- och miljöfarliga varor – det första försöket att ta ett grepp på kemikalieanvändningen i samhället. Sverige var också på detta område ett föregångsland. För första gången myntades begreppet om den omvända bevisbördan. Det innebar att blotta misstanken om ett ämnes farlighet var tillräcklig för att samhället skulle kunna ingripa.

Vi känner i dag över fyra miljoner kemiska föreningar. Varje år tillkommer tusentals nya kemikalier. 90 000 kemiska produkter används i vårt land. Var och en av oss kommer i den dagliga tillvaron – på arbetsplatserna, i hemmen, i det fria – i kontakt med kemiska produkter av olika slag. Vi gör det genom hela livet. Vi är den första generation som ständigt lever i kontakt med kemikalier.

Men samtidigt som vi kan konstatera allt detta vet vi att endast en mindre del av alla de kemiska ämnen som används är tillräckligt testade för att man skall kunna göra en tillfredsställande bedömning av deras hälso- och miljöeffekter. Därmed blir också användningen av kemikalier ett växande hot mot människor och miljö. Ofta upptäcks skadeverkningarna sedan ämnena använts under lång tid. Tätt, tätt kommer larmen om yrkes- och annan miljöbetingad cancer, om allergier och andra skador, skador på människan som i regel upptäcks långt efter det den drabbade utsatts för ämnets påverkan. Vi ser i dag återspeglingsarna av 1950-talets och det tidiga 1960-talets kemikalieanvändning. Sedan dess har användningen av kemikalier ökat kraftigt. Vi har därför all anledning att känna oro inför de problem som kan följa i spåren av den kraftigt ökade kemikalieanvändningen. Men samtidigt som vi kan konstatera detta är det angeläget att understryka att kemins utveckling betytt oändligt mycket och fört med sig stora fördelar som på olika sätt förbättrat vår tillvaro. Därför kommer vi också i fortsättningen att i stor utsträckning använda kemiska ämnen och produkter.

Allt detta vet vi. Det var också utgångspunkten för det initiativ socialdemokratin tog för att skapa en ökad trygghet också i kemikalieanvändningens samhälle med lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Det var början till ett skydds nät för människor och miljö i ett samhälle med hög kemikalieanvändning. Produktkontrollnämnden kom till. Vi började uppbyggnaden av ett särskilt produktregister för att öka kunnandet om de produkter som används. Dit hade vi nått.

Så kom regeringsskiftet, och reformverksamheten på det här området liksom på många andra stannade av. I opposition reste socialdemokratin krav på nya åtgärder. Vi krävde att en särskilt kemikommission skulle tillsättas för att se över olika frågor på kemikalieanvändningens område, för att samordna insatserna, och för att ta fram de erforderliga lagarna. Lika enträget som socialdemokratin krävde åtgärder avvisade den borgerliga riksdagsmajoriteten förslagen. Det behövdes inga åtgärder, ansåg man. Därför hände ingenting.

En av de första åtgärderna socialdemokratin vidtog sedan man återkommit i regeringsställning var att tillsätta kemikommissionen. Dess uppgift blev just det som krävts i motionerna under oppositionstiden: att anlägga en helhetssyn på användningen av kemiska ämnen och produkter, att samordna

de åtgärder på skilda områden som fordrades om man skulle kunna nå en ökad säkerhet och effektivitet i kampen mot de kemiska riskerna, om man skulle kunna samordna och intensifiera forskningsinsatserna och bygga ut kontrollfunktionerna.

Kemikommisionen blev klar med sitt arbete inom den tidsram man fått till sitt förfogande. Regeringen kunde på grundval av kommissionens förslag och de inkomna remissyttrandena presentera sin proposition. Det är den som vi behandlar i dag. Det är – vill jag påstå – en av de viktigaste miljöpropositioner vi haft att behandla i riksdagen. Där slås nu fast att målet för kemikaliekontrollen skall vara att förhindra skador på människor och miljö. Skadliga ämnen och produkter skall så långt möjligt ersättas med mindre skadliga eller helt ofarliga. Där användningen av ämnen som kan innebära risker för hälsa och miljö inte kan undvikas, måste sådana åtgärder vidtas som gör hanteringen säker. För att kemikaliekontrollens mål skall nås är det viktigt att alla kemiska produkter som hanteras är väl utredda med avseende på deras effekter på hälsa och miljö. Lika angeläget är det att de som hanterar kemiska produkter är tillräckligt informerade om skaderisker och förebyggande åtgärder, så att produkterna kan hanteras på ett säkert sätt.

Det grundläggande är att ansvaret för att kemikaliekontrollens mål kan uppnås ligger hos de företag som tillverkar, importerar eller använder kemiska produkter. Myndigheternas huvuduppgift inom kemikaliekontrollen skall vara att se till att företagen gör det som krävs för att undanröja och förebygga hälso- och miljörisker. Därför måste höga krav ställas på tillverkare och importörer.

Detta är de allmänna utgångspunkterna. Utifrån dessa formas åtgärds paketet. Vi måste veta mer om de ämnen vi använder. Därför införs ett system med förhandskontroll. Ämnena skall testas, innan de får börja användas. Så vill vi så långt möjligt förebygga att sådana ämnen som kan ge upphov till skador kommer till användning. Förhandskontrollen är en grundläggande del av en effektiv kontroll av kemiska ämnen.

Vidare måste vi skapa ett register för kemiska produkter. Vi har börjat uppbyggnaden av ett sådant. Det måste fullföljas. Om vi skall kunna få en tillfredsställande bild av de kemiska produkter som används i samhället, måste vi veta var de finns, hur de är sammansatta och vilka problem de kan vålla. Därför är produktregistret ett måste.

Vidare: Märkningsföreskrifterna måste förbättras. Den som använder kemiska produkter i arbetslivet måste veta vad han använder och hur han på bästa sätt kan skydda sig mot de problem som kan vara förknippade med produkten.

Lagen om hälso- och miljöfarliga varor ersätts med en ny lag om kemiska produkter. Den nya lagen är tillämplig på hanteringen och importen av alla kemiska produkter. Det är ett viktigt steg i våra strävanden att få ett bättre grepp om det som händer i kemisamhället.

För att sätta kraft bakom lagen föreslås att en ny myndighet, kallad kemikalieinspektionen, inrättas. Den skall ersätta produktkontrollnämnden. Men den ges också andra uppgifter inom ett mera vidsträckt område.

Det är ett gammalt krav att myndighetsutövningen på kemiområdet skall skärpas och effektiviseras. Med den nya myndigheten, och med de ökade resurser den får till sitt förfogande, skapas förutsättningarna för detta.

Herr talman! Detta är i stor korthet innehållet i propositionen. Det är ett avgörande steg i strävan att bygga ut skyddsnätet för människor och miljö i ett samhälle, där vi använder alltmer av kemikalier, som nu tas med denna proposition. Situationen i dag är inte bra, men med det förslag regeringen presenterat och som jordbruksutskottets majoritet ställer sig bakom, flyttar vi fram positionerna och tar avgörande steg mot att skapa ett sådant läge att vi med fog kan hävda att vi ger trygghet för människor och miljö också i ett samhälle, där det används kemikalier. Det är ett övergripande mål för socialdemokratiens miljöpolitik att undanröja varje hot mot människans livsmiljö. Det gäller också på detta område.

Vi kan nu konstatera att moderaterna och centern yrkar avslag på den nya lagstiftning som vi förordar på miljöns område. Vi kan konstatera att moderaterna säger nej till tillkomsten av den nya myndigheten. Men egentligen är detta inte någonting förvånande. För både centern och moderaterna gäller att när miljöintressena kolliderar med dessa partier närstående intressen får miljön vika. Så har det varit många gånger. Det har vi tidigare fått många exempel på. Så är det också nu.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande med anledning av regeringens proposition 1984/85:30 och avslag på de reservationer som fogats till utskottets betänkande.

Anf. 61 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag vill inte göra någon invändning mot Ulf Lönnqvists påstående att han kunde förutse hur moderaterna skulle ställa sig. Det är ett alldeles riktigt konstaterande att vi har en handlingslinje i dessa frågor – jag har redovisat den tidigare och skall icke upprepa detta nu. Men jag vänder mig bestämt mot det mycket insinuanta sättet att uttrycka det hela, dvs. att vårt motiv skulle vara att tillgodose "dessa partier närstående intressen".

Ulf Lönnqvist! Är detta någonting väsentligt som det känns behov av att utveckla, så gör gärna det här i kammaren, i stället för att slänga så slarviga yttranden omkring sig. Miljödebatten kräver faktiskt litet mer än vad vi nyss fick bevittnat. Är det något fel på vårt ställningstagande, så kritisera det i sak, men insinuera icke!

Anf. 62 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Ulf Lönnqvist sade att när Rachel Carsons bok Tyst vår kom ut vaknade denna debatt. Det är naturligtvis riktigt. Vi fick en hel del bakslag när det gäller vår användning av kemikalier, både här i Sverige och kanske ännu mer på andra håll i världen. Jag nämnde i mitt anförande att detta är problem som denna lagstiftning liksom annan lagstiftning och över huvud taget vårt agerande avser att motverka, så att vi inte får uppleva detta igen. Tyvärr tror jag inte att denna lagstiftning kommer att förhindra detta.

Ulf Lönnqvist sade också att när Tyst vår kom ut började Sverige göra vissa

saker och att vi var ett föregångsland. Ja, Sverige var ett föregångsland. Jag tycker att Sverige borde vara ett föregångsland också nu, men av allt att döma blir vi inte det med denna lagstiftning, eftersom den kommer att föranleda tveksamhet vid agerandet.

Ulf Lönnqvist sade sin vana trogen att under den tid vi hade andra regeringar än socialdemokratiska hände ingenting. Ulf Lönnqvist sade också att socialdemokraterna motionerade men fick sina motionsyrkanden avslagna. Nu hände emellertid en hel del under denna tid. Socialdemokraternas motionsyrkanden gick ju ut på en kemikommission, och en sådan kom till. Kemikommissionen har nu avgivit sitt betänkande, och vi har fått ett förslag med anledning av detta. Jag kan inte förstå annat än att de socialdemokratiska motionärerna måste känna sig grymt besvikna, för resultatet blev ju inte så bra som man hade anledning att vänta efter alla de krav som ställdes. Men jag kan hålla med Ulf Lönnqvist om att detta är en viktig proposition, eftersom den behandlar ett mycket viktigt område – ett livsviktigt område, skulle jag vilja säga. Det är också mot den bakgrunden som vi kritiserar innehållet i propositionen, eftersom det inte tillgodoser de krav som vi har anledning att ställa i denna viktiga fråga.

Ulf Lönnqvist sade att det måste läggas ett ökat ansvar på de företag som importerar. Det håller jag fullständigt med om. Det gäller även de företag i Sverige som tillverkar och använder dessa produkter. Men man måste också kunna ställa krav på den lagstiftning som reglerar detta område. Man måste också kunna ställa krav på de myndigheter som skall hantera dessa frågor. Det måste alltså ställas höga krav rakt över. Det tycker jag att det verkar som om Ulf Lönnqvist har glömt.

Anf. 63 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung uppmanade mig att ta upp de konkreta punkterna och att inte insinuera. Men, Arne Andersson, vad är skälet till att moderaterna ofta går emot när vi tar avgörande steg för att skapa bättre förhållanden på miljöns område och dessa avgörande steg kommer på kollisionskurs med näringslivets intressen? Jag tycker att det finns anledning att ställa sig frågan om det inte är så att moderaterna låter andra intressen än omsorgen om miljön ta över. Det var det jag gjorde ett påpekande om.

Till Lennart Brunander vill jag säga att det är litet tröttsamt att höra honom säga att Sverige var ett föregångsland men inte längre är det. Sverige är fortfarande ett föregångsland, sedan vi nu ånyo fått fart på reformverksamheten på miljöns område. Det är naturligtvis något parodiskt när Lennart Brunander säger att situationen inte blir bättre med denna lag. Men, Lennart Brunander, det måste vara ännu sämre med centerpartiets avstyrkande av att man över huvud taget skall göra någonting på det här området.

Kemikommissionens arbete har varit epokgörande i långa stycken. Det är den första ordentliga genomgången och kartläggningen på kemins område, och det är ett utomordentligt värdefullt arbete som sekretariatet och de experter man haft till sitt förfogande har genomfört. Vi har med detta fått

möjligheten att förbättra och förfina samhällets instrument för att ta itu med frågorna på detta mycket besvärliga område. Det kommer till uttryck i lagstiftningen, det kommer till uttryck i den förstärkta organisation och myndighetsutövning som skall sätta kraft bakom lagen. På skilda områden är det alltså ett avgörande steg som tas för att skapa det som jag tidigare betecknat som ett förfinat skydds nät för människor och miljö i ett samhälle där vi också framöver kommer att använda olika kemikalier.

Anf. 64 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Ulf Lönnqvist säger att vi har invänt när regeringen kommer med förslag om avgörande steg på miljöns område. Vi anser inte att det har tagits några avgörande steg framåt på miljöns område. Vad ni har föreslagit är en ny lag och en ny myndighet. Detta är icke liktydigt med att ni har kommit till en bättre tingens ordning.

Vi har helt enkelt länge haft den uppfattningen att vi mycket väl kan jobba med den lag om hälso- och miljöfarliga varor som vi har och att den kan vara ett bra instrument för att rätta till de saker och ting som nu inte fungerar. Detta har ingenting att göra med att det eventuellt finns företagsverksamhet i Sverige som i varje fall under en övergångstid kan ha problem med de nya lagar och förordningar som kommer.

Vad jag är säker på är emellertid att den nya myndigheten blir ett nytt inslag i det byråkratiska krångel som vi mera allmänt kritiserar. För den skull har vi ansett att den verksamhet som har funnits på Karolinska institutet och hos produktkontrollnämnden hade kunnat fortsätta – och det sannolikt också utan de 15 nya tjänster som måste komma till.

Regeringens förslag är att öka byråkrati och krångel, och det är icke liktydigt med ett bättre skydd för människor och miljö. Det är skillnaden oss emellan.

Anf. 65 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Ulf Lönnqvist sade att kemikommisionen har utfört ett utomordentligt arbete, och det skall jag inte på något sätt ifrågasätta. I varje fall har arbetet varit omfångsrikt, och kommissionen har naturligtvis också gjort ett viktigt och bra jobb. Det är så mycket mera anmärkningsvärt att resultatet av det inte blir bättre.

Sedan säger Ulf Lönnqvist att vi ju yrkar avslag på det här lagförslaget, och därför måste vårt sätt att lösa problemet vara bra mycket sämre. Vi yrkar avslag på lagförslaget, men vi begär ett nytt, bättre förslag. Det finns en lag om hälso- och miljöfarliga varor som fungerar. Den lag som man nu har konstruerat kommer enligt många bedömare inte att fungera ett dugg bättre. Det finns tolkningsproblem som kommer att leda till att den får en bristfällig funktion, och det är detta vi vänder oss emot. Därför vill vi ha ett nytt förslag. Vi har inte yrkat avslag därför att vi inte vill ha någonting, utan därför att vi vill ha någonting som är bättre.

Tisdagen den
28 maj 1985

*Kemikalie-
kontroll*

Anf. 66 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Herr talman! Lennart Brunander och även Arne Andersson i Ljung har menat att den nuvarande lagen om hälso- och miljöfarliga varor fungerar bra och att det därför inte behövs någon ny lagstiftning. Men hade den fungerat bra, så hade naturligtvis inte kemikommisionen vid sin noggranna genomgång av situationen och av lagens tillämplighet och användningsområde lagt fram förslag om en ny lag. Skälet är, vilket ofta är förhållandet på miljöns område, att lagar, som är alldeles förträffliga den dag de beslutas och börjar användas, så småningom visar sig ha överlevt sig själva och behöver förnyas. Om inte lagstiftningen är framåtsyftande och i nivå med den aktuella situationen blir lagen i stället en black om foten och icke ett instrument som skall kunna användas för att samhället skall kunna flytta fram sina positioner på miljöområdet. Det är skälet till att förslag om en ny lag läggs fram.

Arne Andersson i Ljung säger att det är byråkratiskt krångel. Jag vet, Arne Andersson, att det synsättet inryms i den moderata ideologin. Där är det ett ingrepp i företagets frihet när man stiftar lagar och tillsätter myndigheter. Där är det ett frihetsbegrepp att ta bort detta, låta marknadskrafterna fritt fungera och påverka och styra utvecklingen. Vi anser från socialdemokratis sida att miljö och människors hälsa är alltför viktiga för att de skall överlämnas åt fria marknadskrafterns spel och åt det fria vinstintressets spel. Här krävs regleringar och myndighetsingripanden. Det är också orsaken till förslagen på detta område.

Talmannen anmälde att Lennart Brunander anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 67 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! För oss socialdemokrater är det självklart att det på jordbruket måste ställas samma stränga miljökrav som gäller för industrin. Från de borgerliga partiernas sida har detta inte varit lika självklart. Det finns det många exempel på när denna kammare haft att fatta beslut om åtgärder för att minska eller eliminera miljöproblem inom jordbruket. I det betänkande som vi nu behandlar finns det dock inslag av en ökad medvetenhet från borgerligt håll om att kemikalieanvändningen i jordbruket inte längre kan negligeras, vilket är positivt.

Jordbrukets miljöproblem har kommit att alltmera uppmärksammas, och några konkreta förslag som direkt berör jordbruket återfinns också i utskottets betänkande om en bättre kemikaliekontroll.

Alla bekämpningsmedel skall regelbundet omprövas enligt stränga krav från hälso- och miljövärdssynpunkt. Bekämpningsmedel får i dag inte användas utan att vara registrerade hos produktkontrollnämnden, men registreringen föreslås nu tidsbegränsas till högst fem år. Vid registreringen skall också behovet av den avsedda bekämpningen prövas.

Det finns för närvarande inga hinder att importera oregistrerade medel. Nu föreslås förbud mot import av oregistrerade medel.

Vid sidan av hotet om en fortgående försurning av mark och vatten är

effekterna av bruket av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket för människors hälsa och miljö något som oroar allt fler människor i vårt land, och kanske då speciellt i de befolkningsrika jordbrukslänerna, t. ex. i mitt hemlän Skaraborg.

Inte minst de människor som bor i dessa län välkomnar naturligtvis regeringens förslag att med vissa undantag förbjuda flygbesprutningen på åkermark. Jag har under årens lopp fått åtskilliga samtal från personer som – säkert helt oavsiktligt – bildligt talat har blivit "duschade" med bekämpningsmedel som kommit på avdrift vid spridning från luften. Erfarenheterna har visat att det trots skyddszoner inte alltid går att undvika de olägenheter som flygspridning av bekämpningsmedel över jordbruksmark kan medföra. Det är svårt att undvika att medlet sprids även utanför åkrarna. Det är bakgrunden till att ett förbud mot flygbesprutning nu införs. Även om riskerna för avdrift är betydligt mindre med markbaserad sprututrustning, finns de. Riskerna kan reduceras med lägre ramphöjd, minskat arbetstryck i sprutan och munstyckets utformning. Utrustningen spelar alltså en viktig roll. Det är anledningen till att ett system med provning och godkännande av sprututrustning föreslås bli infört. En minskad avdrift är naturligtvis också en angelägenhet ur arbetsmiljösynpunkt.

Ett lagstadgat förbud om spridning av bekämpningsmedel finns redan när det gäller lövslybekämpning på skogsmark. Denna lag vill moderaterna enligt sin reservation nr 17 upphäva. Arne Andersson i Ljung har tidigare redovisat bakgrunden.

Jag tycker nog att det är för tidigt att dra några slutsatser av den lagen. I grunden är det väl, som Ulf Lönnqvist i sitt senaste inlägg påpekade, så att vi har litet olika synsätt. Vi socialdemokrater tycker att det här är en fråga där folkviljan bör få komma till uttryck. Folk bör ha ett inflytande över de här frågorna. Vi har svårt att förstå varför folkviljan skulle komma till sämre uttryck om kommunerna får ansvaret att hantera dem. Jag yrkar alltså avslag på den moderata reservationen.

De larm som nu når oss om yrkes- och miljösjukdomar – cancer, allergier eller andra skador och sjukdomar – är återspeglningar av 1950- och 1960-talens kemikalieanvändning. Sedan dess har kemikalieanvändningen ökat mycket kraftigt. Det gäller inte minst inom jordbruket. Omkring hälften av landets åkerareal besprutas med ogräsmedel varje år. Ju längre söderut, ju mer sprutas det.

Under mitten av 1970-talet introducerades i södra Sverige en ny variant av kemisk bekämpning av främst skadedjur och växtsjukdomar, den s. k. programmerade odlingen. För att skydda sig mot skördebortfall genom växtskadegörare började man spruta i förebyggande syfte, dvs. man sprutar efter schema för säkerhets skull, om det skulle komma angrepp. Växtskadegörarna blir resistent, så preparaten måste ständigt bli starkare. Den programmerade odlingen har, med viss rätt, ibland beskrivits som det verkliga steget in i ett oåterkalleligt kemikalieberoende jordbruk. Det blir svårt att ta sig ur det.

Herr talman! En sådan utveckling skulle gå på tvärs mot den målsättning

om en minskad användning av kemiska bekämpningsmedel som den socialdemokratiska partikongressen har lagt fast på det här området.

Kemikalierna kom måhända väl till pass när jordbrukets rationalisering inleddes på 1950- och 1960-talen. Och det finns kanske, för undvikande av missförstånd, anledning att säga att den enskilde jordbrukaren inte kan beskyllas för att vara ansvarig för utvecklingen.

I dag har vi alla lärt att kemikalierna kanske gett oss långt större problem än de löste. Därför gäller det att bryta utvecklingen.

En förutsättning för detta är mera kunskap, men också att vi utnyttjar den kunskap och yrkeskunnighet som redan finns i den svenska jordbrukarkåren.

I det sammanhanget har utskottet hänvisat till ett tidigare betänkande, som behandlade det forskningspolitiska program som riksdagen på regeringens förslag antog förra året och som inrymmer ett särskilt projekt om 1990-talets jordbruk. En av utgångspunkterna i det projektet är att formerna för jordbruksproduktionen ses över med inriktning på en minskad användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel. Den första rapporten väntas inom de närmaste veckorna. Detta äger än mer sin aktualitet eftersom debatten om jordbruksproduktionen äntligen börjar breddas till att inte bara handla om kvantitet och pris utan också om kvalitet och i vilken miljö livsmedlen produceras. Med den utgångspunkten är all övergång till alternativ odling ett steg i rätt riktning och väl värd att uppmuntras.

Så några ord om finansieringsfrågorna. I reservation nr 15 pläderar centerpartiet för sin lösning, medan folkpartiet i sin reservation nr 16 vill ha en utvärdering av samtliga miljöavgifter.

Utskottet anser liksom jordbruksministern att kemikalieinspektionens verksamhet skall finansieras genom avgifter och i princip vara självfinansierad. En allmän produktavgift tas ut årligen för varje produkt som är anmäld till produktregistret. Genom att avgiften differentieras i förhållande till antalet produkter torde den inte bli oskäligt betungande för de berörda företagen.

Herr talman! Jag yrkar avslag på samtliga reservationer och tillstyrker utskottets förslag i dess helhet.

Anf. 68 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Beträffande den moderata kritiken av lagen om lövslybekämpning från luften sade Jan Fransson att det är litet väl tidigt att ha några synpunkter på detta än. Då är Jan Fransson verkligen försiktig i överkant. Det förhållandet att det för ett år sedan blev så, att endast ett fåtal av landets kommuner över huvud taget tillät kemisk lövslybekämpning visar entydigt att lagen används på ett annat sätt än vad både ni och vi egentligen hade förutsatt. Vi hade förutsatt att alla metoder skulle kunna komma till användning – också att det för stora markområden, framför allt i våra stora skogsbygder med mycket avsides belägna områden, mycket väl skulle kunna användas kemisk lövslybekämpning, en metod som är 2 000 à 3 000 kr. billigare per hektar än manuell bekämpning. I värsta fall utförs ingen lövslybekämpning alls – och det är egentligen det som sker nu.

För övrigt: I år har ingen enda kommun omprövat sina i fjol fattade beslut. Med andra ord: Det råder i praktiken ett totalförbud. Det vill jag sätta i samband med den mycket restriktiva inställning som nu kommer till uttryck också inom jordbruket. Mycket ologiskt förutsätter man att det ändå skall finnas flygplan till förfogande – både för jord- och skogsbruket – i särskilt besvärliga situationer. Var kommer de ifrån? Den frågan har jag ställt, och den kanske Jan Fransson kan återkomma till. Var står den flygplansflottan? Och var finns de utbildade piloter som gör sådana ingripanden, om det verkligen uppstår akuta situationer? Ni omintetgör den möjligheten, för både jord- och skogsbruket.

Däri ligger grunden till den kritik som vi har framfört.

Anf. 69 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Arne Fransson avslutade med att säga att vi måste få en situation där vi ställer samma krav på jordbruket som på industrin när det gäller kemikalier. Han beskyllde också övriga partier här i kammaren för att inte ställa upp på det utan vilja ha enklare regler för jordbruket än för industrin. Det var ett slag under häftet, som jag ser det.

Det finns inte några annorlunda regler för jordbruket beträffande kemikalier än för industrin eller samhället i övrigt. Man skulle t. o. m. kunna säga att den stora kemikalieanvändningen, där vi har fått se de stora problemen – om vi nu bortser från kvicksilvret, som Ulf Lönnqvist var inne på – har gällt andra delar av näringslivet än jordbruket.

Nu är inte vi ifrån centerpartiet – och inte heller någon från jordbruket, vad jag vet – negativ till att vara restriktiv när det gäller kemikalieanvändning i jordbruket. Det finns all anledning att vara restriktiv, att ta upp diskussioner om hur man kan minska kemikalieanvändningen. Men vi måste också vara beredda att ta konsekvenserna av detta.

Vi kan se på det jordbruksavtal som har diskuterats, där förhandlingarna har strandat. Här kräver man från samhällets sida att jordbruket skall rationaliseras ytterligare. Vad innebär en sådan rationalisering? Vi har ett mycket rationellt jordbruk i dag, och de enda möjligheter som man har är att använda ännu mer kemiska preparat. Det är alltså vad man kräver. Men å andra sidan står man här och pratar om att minska kemikalieanvändningen.

Det resonemanget går inte ihop, och det är där problemet ligger. Jag tror att både det svenska jordbruket och vi alla är mycket intresserade av att få möjligheter att nyttja mindre mängder kemiska preparat i jordbruket. Men då måste vi också ta konsekvenserna, så att jordbrukaren kan få en ordentlig inkomst, och vi måste också vara beredda att acceptera den kvalitet på produkterna som vi då får. Detta måste gå hand i hand.

Anf. 70 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! De borgerliga partierna vill på miljöområdet behandla jordbruket annorlunda än industrin, säger Jan Fransson. För folkpartiets del stämmer det inte. Jag skall bara ta två exempel.

Hur var det, Jan Fransson, med ändringen av miljöskyddslagen, när vi

diskuterade Ringsjöproblemen? Folkpartiet ställde sig då bakom de förslag som innebar att vissa områden kunde förklaras som katastrofområden.

Jag kan ta ytterligare ett exempel: handelsgödselavgifterna. Folkpartiet ställde sig bakom också dem. Vad vi har begärt är en redovisning av hur de medel som inflyter genom dessa avgifter skall användas för insatser på miljöområdet. En sådan redovisning har vi ännu inte fått från regeringen.

Anf. 71 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Har vi, Arne Andersson i Ljung, genom lagstiftning överlåtit åt kommunerna att besluta om spridningen av bekämpningsmedel i skogsbruket, gäller det också att vi visar förtroende för deras sätt att handskas med detta. Från socialdemokraternas sida finns det inga som helst planer på att ta ifrån kommunerna rätten att handlägga dessa frågor.

Med anledning av påståendet att jordbruket måste underställas samma stränga miljökrav som industrin säger Lennart Brunander att det inte går att jämföra industrin och jordbruket. Men vad har alternativet varit, Lennart Brunander, när vi har kommit med förslag till åtgärder för att tackla miljöproblemen inom jordbruket? Jo, ni har sagt: Inom jordbruket kan vi klara alla miljöproblem genom information och rådgivning. Så var det i samband med reglerna om naturvårdshänsyn i jordbrukslagstiftningen, ändringen i miljöskyddslagen, miljöavgifterna, osv.

Hur skulle det ha sett ut, Lennart Brunander, om den socialdemokratiska regeringen på 1960-talet, när det väldiga reformarbetet på miljöområdet inleddes, hade sagt: Vi skall klara detta med information och rådgivning? Det hade inte gått. Även för att tackla miljöproblemen på jordbrukets område kommer det, som tidigare påpekats i debatten, att vara nödvändigt att samhället skaffar sig den kontroll som vi kan få genom att i denna kammare stifta lagar.

Till Lars Ernestam vill jag säga att folkpartiet och socialdemokraterna i de exempel som här har nämnts har stått på samma sida när det har gällt att tackla miljöproblemen inom jordbruket.

Anf. 72 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! I sin replik gör Jan Fransson nästan gällande att moderata samlingspartiet skulle ha varit delaktigt i det beslut som gav den lag som vi fick i fjol. Vi har icke deltagit i detta beslut. Vi hade en helt annan uppfattning än majoriteten om hur lagen skulle fungera. Redan innan beslutet togs hade vi klart för oss att det icke var ett lämpligt lagförslag och att det skulle kunna ge en för skogen dålig politik.

Det har nu visat sig att vi hade rätt på denna punkt. Det är mot bakgrund av den i och för sig korta erfarenhet som vi i dag har som vi kan upprepa den kritik som vi redan innan beslutet togs riktade mot regeringens förslag. Det har blivit sådana praktiska konsekvenser att beslutet är att likna vid ett totalförbud. Detta är skadligt för skogsbruket.

Nu är vi på väg att få detsamma inom jordbruket. Ni socialdemokrater lyssnar eller lär inte. Ni är lyckliga över era beslut. Det spelar emellertid

ingen roll om besluten har lagts på kommunerna eller om vi fattar dem här i riksdagen. Dåliga beslut är likväl dåliga beslut, och dem skall vi ändra på. Vi skall se till att saker och ting fungerar på ett vettigt sätt – inte sitta här och vara lyckliga över att vi trots allt styr landet. Styr vi landet på ett dåligt sätt, är det dålig politik. Jan Fransson.

Anf. 73 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jan Fransson gjorde gällande att jag här skulle ha sagt att man inte kan jämföra jordbruk och industri. Vad jag sade var att vi i dag, när det gäller användningen av kemikalier, har samma regler för jordbruk och industri. Det var i alla fall vad jag menade.

Den stora mängden kemikalier används inte i jordbruket, utan i övriga delen av näringslivet – och samhället. Därigenom skapas förfärligt många problem. Också jordbruket får försöka klara av de problem, i form av kemikalieutsläpp och annat, som industrin i övrigt orsakar. Sedan skall man också ställa sig frågan: Vad beror kemikalieanvändningen i jordbruket på? Hade inte socialdemokratin drivit den jordbrukspolitik man gjorde under 1960-talet hade vi förmodligen inte befunnit oss där vi nu befinner oss. Socialdemokraterna favoriserade, nästan ställde ultimatum på, stordrift och specialisering. Dessa två saker leder otvetydigt till en ökad användning av kemiska produkter och handelsgödsel. Detta är socialdemokraternas ansvariga för.

Nu vill man springa ifrån detta ansvar och sätta jordbrukarna i en besvärlig situation genom att säga att de inte skall använda kemikalier längre utan klara jordbruket ändå. Vi kan kanske klara detta till en viss del. Jag tror nämligen att jordbruket vill hjälpa till i den mån det kan. Men då måste man också ta konsekvenserna för detta tyckande och inte bara påstå att det går, utan man måste se till att jordbrukarna har möjlighet att få tillräckliga inkomster när detta införs. De är hårt klämda redan nu.

Anf. 74 NILS HÄGGSTRÖM (c):

Herr talman! Många har haft stora förväntningar på resultatet av kemikommissionens tvååriga arbete. Resultatet behandlar vi i dag, och jag måste konstatera att bristerna är så stora att det är mycket tveksamt om det beslut som majoriteten kommer att fatta i dag innebär något framsteg i kampen för en bättre kemipolitik. Påtagligast är bristerna när det gäller produktkontrollen.

Denna kemikalieproposition innehåller samma undfallenhet för de huvudsakligen utländska intressen som styr kemikalieproduktionen som den proposition om bilavgaser som vi behandlade i denna kammare för ett par veckor sedan. Det är miljön som återigen får stryka på foten.

Herr talman! Jag begärde inte ordet i första hand för att kommentera propositionens allmänna brister utan för att kommentera den motion som Börje Hörnlund och Karin Israelsson väckt med anledning av denna proposition. I motionen ställs kravet att Umeå universitet skall erhålla resurser för etablerandet av ett miljöforskningscentrum. Detta förslag har

inte vunnit utskottets gillande, vilket jag beklagar. Inom flera av de för miljöforskningens centrala ämnesområdena – kemi, biokemi, ekologi, miljö och yrkesmedicin – har universitetet mycket hög vetenskaplig kompetens. Speciellt betydelsefull i detta sammanhang är den systematiska forskning som bedrivs kring dioxiner.

Umeå universitet har utmärkta förutsättningar att driva forskning inom miljöområdet. Dock saknas den viktiga toxikologiska kompetensen. Den måste byggas upp. Därmed skapas förutsättningar för det miljöforskningscentrum som enligt vår mening måste komma till stånd vid Umeå universitet. Det är viktigt att samhället bidrar till att bygga upp denna typ av kompetens vid sidan av kemikalieföretagen. Annars riskerar dessa att fullständigt dominera och styra forskningsarbetet. Utskottets avstyrkande av motion 3062 motiveras med att uppbyggandet av kunskaps- och forskningskompetens av det slag som tas upp i motionen måste ske genom högskolans och forskningsrådets medverkan. Jag har förståelse för den inställningen från utskottets sida, och vi kommer därför att följa upp motionen på annat sätt. Vi återkommer alltså beträffande den här frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till centerns reservation i anslutning till denna proposition.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (avslag på förslaget till lag om kemiska produkter)

Först biträdades reservation 2 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander med 49 röster mot 18 för reservation 1 av John Andersson. 228 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl. med 77 röster mot 47 för reservation 2 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander. 171 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 75 för reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 60 ledamöter avstod från att rösta.

Beträffande den sistnämnda voteringen anmälde
dels Jörn Svensson (vpk) att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja,
dels Arne Nygren (s) att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 2 a, b, d och e (direktiv till utredningar på miljöområdet, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 16 för reservation 4 av John Andersson. 58 ledamöter avstod från att rösta.

Arne Nygren (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 2 c (prioritering av åtgärder mot befintliga produkter m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (vissa huvudfrågor i lagförslaget)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 a (ett fullständigt och öppet produktregister, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 b (ett fristående produktregister m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 6 a (samordning med EG:s regler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

Mom. 6 c (vissa dokumentationskrav m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 b och c (resurser till kemikalieinspektionen, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 d, g och i (vissa resurs- och organisationsfrågor m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 7 e (oförändrad organisation för den toxikologiska informationsser-
vicen)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 62 för reservation 13 av Kerstin Andersson m. fl. 71 ledamöter avstod från att rösta.

Ewy Möller och Bertil Danielsson (båda m) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Arne Nygren (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 8 (inrättande av ett miljödepartement)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av John Andersson och Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

---

*Kriminalvården,
m. m.*

Mom. 13 a (finansieringen av kemikalieinspektionens verksamhet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 13 b (utvärdering av miljöavgifter m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

Mom. 14 b (upphävande av lagen om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 74 för reservation 17 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Arne Nygren (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 16 (miljöfarliga batterier)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 79 för reservation 18 av Kerstin Andersson m. fl. 70 ledamöter avstod från att rösta.

Arne Nygren (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 17 a (översyn av tillståndsgivningen till lagring och hantering av miljöfarliga ämnen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 b (en obligatorisk kemikalieförsäkring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Föredrogs

Justitiekammarens betänkande

1984/85:34 Taxeringsfunktionärers straffrättsliga ansvar (prop. 1984/85:117 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Kriminalvården, m. m.

Föredrogs justitiekammarens betänkande 1984/85:36 om anslag till kriminalvården, m. m. (prop. 1984/85:100 delvis).

Anf. 75 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anf. 76 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Ett enigt utskott står bakom betänkande 36. Utskottet är alltså överens med regeringen om anslaget till kriminalvården. Samtidigt vill utskottet starkt understryka vikten av att de möjligheter till differentiering av intagna som följer av den förbättrade beläggningssituationen tas till vara.

I motion 2393 berörs samhällets skyldighet och vilja att skydda intagna från övergrepp av andra intagna, inte minst mot bakgrund av de problem som aktualiserats genom narkotikahanteringen på anstalterna. I betänkandet framhålls att möjligheterna till differentiering i hög grad är beroende av beläggningen inom kriminalvården. I det sammanhanget pekas på att beläggningssituationen har förbättrats – sedan de nya reglerna om villkorlig frigivning infördes den 1 juli 1983 har medelbeläggningen vid kriminalvårdsanstalterna minskat med ca 350 intagna. Med anledning av denna upplysning har vi moderater ansett det motiverat att till betänkandet foga ett särskilt yttrande.

Vi är helt på det klara med att den s. k. reformen om obligatorisk frigivning efter halva strafftiden och de nu gällande reglerna för dem som dömts till fängelse på upp till två år har medverkat till en bättre beläggningssituation vid anstalterna. Vi vill emellertid särskilt understryka att vi motsatte oss de nya reglerna om villkorlig frigivning. Det är för övrigt en reaktion som vi tror oss dela med större delen av svenska folket. Mycket talar också för att den gällande ordningen med obligatorisk frigivning efter halva strafftiden kommer att förändras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 77 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande nr 36 besvaras vpk-motionen nr 417 om ökat anslag till kriminalvården m. m. Vi reser där två yrkanden, nämligen

1. att riksdagen hos regeringen begär en uppföljning av i vad mån 1974 års kriminalvårdsreform fått genomslag i vårdtagarnas dagliga verklighet, och
2. att riksdagen beslutar höja anslaget till kriminalvårdens frivård med 15 milj. kr. och därigenom skapar angeläget utrymme för en höjning av lekmanövervakarnas arvoden, som dels är låga, dels inte har höjts sedan år 1976.

Till båda dessa motionsyrkanden har utskottet en förhållandevis välvillig skrivning, men riksdagen föreslås ändå avslå båda yrkandena. Eftersom vpk inte är företrätt i justitieutskottet har motionsyrkandena inte kunnat följas upp med reservationer till utskottsbetänkandet.

I vad det gäller det första motionsyrkandet säger utskottet:

”Utskottet vill vid bedömningen av motionsspörsmålet till att börja med

uttala att de principer för anstaltvården som har lagts fast genom 1974 års kriminalvårdsreform måste inte bara upprätthållas utan också vidareutvecklas i den riktning som angetts genom reformen."

Men utskottet säger också i sin skrivning: "Samtidigt bör dock framhållas att reformarbetet på kriminalvårdens område givetvis skett under intryck också av andra omständigheter av betydelse för den kriminalpolitiska uppfattningen i samhället, t. ex. föränderligheten i brottslighetsstrukturen och i synen på brottsligheten."

Utskottet erkänner ändå att det är fullt möjligt att komma på drift från 1974 års reform ute i fängsvårdens reella verklighet, dvs. att det problem som vi sökt aktualisera i motionen föreligger. Det är också det intryck jag fått vid kontakt med interner inom den slutna fängsvården.

Vad sedan gäller vårt andra yrkande, om ökat anslag till frivården, har utskottet en mycket välvillig skrivning, som helt och hållet bäddar för bifall till vårt yrkande. Utskottet betonar angelägenheten av att arvoden till lekmanövervakarna höjs och påpekar att de varit oförändrade sedan år 1976. Men vid avvägningen av angelägenhetsgraden hamnar utskottet ändå på ståndpunkten att statsfinansiella skäl måste få väga över och avstyrker motionskravet. I fråga om den bedömningen är jag givetvis av annan mening.

Herr talman! Med det nu anförda yrkar jag bifall till yrkandena 1 och 2 i motion 1984/85:417.

Anf. 78 LISA MATTSON (s):

Herr talman! I likhet med Sven Munke ber jag att få yrka bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande nr 36. Jag vill också understryka det faktum att det är ett fullständigt enigt utskott som står bakom betänkandet. Att moderaterna avgett ett särskilt yttrande kan noteras. Jag tror att vi längre fram får en kanske något mera utförlig debatt om den villkorliga frigivningen.

Jag vill emellertid understryka att det inte är enbart den obligatoriska villkorliga frigivningen på halvtid för dem som fått påföljder under två år som är anledning till att beläggningen på anstalterna har minskat. Det är faktiskt så, att vi när det gäller kriminalpolitiken inte bara ser till principerna för kriminalvården. Vi försöker också, så långt det är möjligt, undvika fängelsestraff. I en alldeles färsk klientundersökning, företagen av kriminalvårdsstyrelsen, visas att antalet fängelsedomar från år 1982 till år 1984 har minskat med 682. Det är en minskning som främst hänför sig till straff på mellan en och sex månader. Det är med andra ord också synen på brottsligheten och medlen för att motverka denna som delvis har förändrats.

Jag vill med detta också konstatera att jag delvis har gått in på de resonemang som Per Israelsson förde när han pläderade för motion 414. När man studerar denna motion ser man att det finns inte mindre än 8 punkter som vpk anser innehålla det viktigaste när det gäller förbättring av kriminalvårdsprinciperna. När man går igenom dessa 8 punkter finner man att det är väldigt mycket som har förändrats sedan kriminalvårdsreformen antogs 1974. Vi har bl. a. fått ett större antal fritidsassistenter. Vi kommer så

småningom att få se hur det tas ställning i departementet när det gäller ett system med arbetsanpassade löner.

Vi har genom minskningen av antalet intagna på våra anstalter äntligen kunnat genomföra den differentiering som tidigare var nästan omöjlig att göra, då cellerna inte räckte till och då man ofta fick ta till både korridorer och badrum för att hysa alla intagna. Det har skett en förändring, och den skall vi tacksamt notera.

Kriminalvårdsstyrelsen, liksom riksdagen, har verkligen ambitioner att leva upp till de principer vi antog 1974 och följa upp dessa. Därför har vi i utskottet inte funnit att det finns någon som helst anledning att ställa oss bakom förslaget om en uppföljning av ambitionerna när det gäller vårdprincipernas genomslag i den reella verkligheten.

Ett av de andra och kanske det viktigaste kravet i motion 417 är begäran om 15 miljoner ytterligare till frivården. Vi har tyckt att de tankegångar som finns i motionen är ytterst rimliga. Men vi har också konstaterat att antalet klienter per tjänsteman nu har minskat inom frivården. De har 30 klienter per tjänsteman i dag, mot 39 tidigare. Vi har konstaterat att man från statsmaktens sida har uppmärksammat vilken vikt som måste läggas vid frivården, när man i många fall nu går ifrån att döma direkt till fängelsepåföljder. Därför har inte kriminalvårdsstyrelsens äskanden om ett huvudförslag med besparingar följts. Med hänsyn till klientutvecklingen har man räknat ned anslaget med ett belopp av 1 milj. kr.

Vi hoppas givetvis att det i framtiden skall finnas möjligheter att öka anslaget till de frivilliga övervakarna. Deras insatser är väldigt viktiga och deras uppdrag blir kanske mer och mer komplicerade ju mer invecklade förhållanden de klienter de skall hålla kontakt med får i vardagslivet.

Vi har ungefär 7 000 frivilliga övervakare i dag. Vi vet att 100 kr. är en på tok för låg ersättning. Vi är också väl medvetna om att svårigheterna att få frivilliga övervakare är stora, inte minst när det gäller nyrekryteringen. Men trots detta har vi sagt oss att med hänsyn till det statsfinansiella läget kan vi inte i dag ställa oss bakom detta krav. Det finns inte heller något utrymme för att anslå ytterligare resurser utöver vad regeringen föreslagit, vare sig för det här ändamålet eller för en del andra spörsmål som kommer upp i motionen. Därför yrkar vi avslag på denna förhöjning av anslagsäskandet. Jag kan väl personligen tillägga att om vi fortsätter att driva detta krav, och det gör vi på olika sätt, kanske det finns möjligheter i framtiden för en förhöjd och mycket väl motiverad ersättning till de frivilliga övervakarna. Jag vill peka på att vi tidigare i år har fattat ett beslut som vi i det längsta misströstad om, nämligen om en höjning, och en väsentlig höjning, av arvodet till nämndemännen.

Med detta, herr talman, ber jag än en gång att få yrka bifall till hemställan i betänkandet 36.

Anf. 79 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Några kommentarer till Lisa Mattsons anförande.

Hon säger att mycket har förändrats sedan 1974, då riksdagen antog en

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Kriminalvården,
m. m.*

kriminalvårdsreform, och att de förändringarna har varit till det bättre. Jag är helt överens med henne om att mycket har förändrats. Men vi skall också ha klart för oss att den reella verkligheten för människor, även för människor som är intagna med tvång i kriminalvården, icke förändras genom att vi på papper skriver och trycker vackra ord som ser bra ut att läsa. Det är den reella verkligheten som gäller. I denna reella verklighet har jag tyckt mig kunna se att 1974 års kriminalvårdsreform inte har fått det reella genomslag den borde ha.

Lisa Mattson säger också att det finns många rimliga tankegångar i vår motion, och det noterar jag. Jag noterar också att utskottet har gjort sig besväret att göra en ordentlig redovisning i betänkandet av vad vi tar upp i motionen, och det är också bra.

Vad gäller anslaget till frivården säger Lisa Mattson att man inte följt det s. k. huvudförslaget med vissa nedskärningar varje år, och att man därför har fått litet mer pengar än vad som annars skulle ha blivit fallet. Därför finns det inte anledning att bifalla vårt förslag till höjt anslag till frivården, som skulle kunna ge utrymme för en mycket rimlig höjning av övervakarnas arvoden.

Det är bara att konstatera faktum att det inte finns majoritet för att få igenom detta angelägna beslut i dag, men jag utgår från att man så snart det bara är möjligt kan höja anslaget så att övervakarna får litet bättre ersättning och kan fungera på ett bättre sätt, och att man verkligen gör den uppföljning av genomslaget av 1974 års kriminalreform som jag tror behövs och som inte borde kosta så mycket pengar att man behöver dra sig för kostnadens skull.

Även om vårt förslag avslås i dag har vi ändå fått en redovisning på detta område som är värdefull. Jag håller fast vid yrkandet om bifall till motionen.

Anf. 80 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Jag är väl en av dem i kammaren som har vistats mest på olika anstalter i landet och varit i kontakt med många av de intagna, just därför att jag är med i kriminalvårdsstyrelsen. Jag kan av personlig erfarenhet konstatera att det har hänt väldigt mycket under de tio år som gått sedan vårdreformen genomfördes. Det erkänner också de intagna när man resonerar med dem.

Vi har fått en lång rad lagar av ny art, som har följt upp besluten i den nya vårdlagen, och vi har också årligen sammankomster med regionchefer inom kriminalvården för noggrann diskussion om ideologier och principer och om de praktiska möjligheterna att genomföra förändringar. Jag tror att vi i riksdagen kan vara helt lugna över att frågorna följs upp utan att riksdagen kräver en speciell uppföljning och redovisning.

När det gäller de frivilliga övervakarna vill jag bara hänvisa till att vi uppskattar deras insatser mycket. Vi kan i dag tyvärr inte se några möjligheter att hitta medel till att höja deras arvoden, men det är vår, och kanske speciellt min förhoppning att vi i en framtid får möjlighet att höja dessa arvoden liksom vi redan i år har höjt nämndemannaarvodena.

Anf. 81 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag har inte så mycket att tillägga till vad jag sagt tidigare. Jag vill bara säga att Lisa Mattson kanske har större erfarenhet av att vara intagen på anstalt än jag. Dock delar Lisa Mattson och jag erfarenheterna på så sätt att dörrarna öppnas när vi skall ta oss ut igen. De som skulle bli föremål för den föreslagna översynen har inte den möjligheten. Däri ligger skillnaden.

De som vistas på slutna rixsanstalter har när vi har diskuterat med dem i grupp framfört att de inte upplever att 1974 års reform fått det genomslag som den borde ha fått i den reella verkligheten.

Jag utgår också ifrån att vi – det är Lisa Mattson och jag tämligen överens om – så fort det blir ekonomiskt utrymme för det skall höja arvodena till övervakarna. Det är verkligen av nöden att så sker.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 2

Mom. 3 (1974 års kriminalvårdsreform)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 14 för motion 417 av Per Israelsson m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3 (anslag till Frivården)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 417 av Per Israelsson m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Vissa kostnader för häktade

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1984/85:37 om vissa kostnader för häktade m. m. (förs. 1984/85:12).

Anf. 82 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Justitieutskottet har i detta betänkande tagit upp riksdagens revisorers granskning av statens kostnader för driften av häktena.

Jag konstaterar inledningsvis att utskottet funnit revisorernas granskning vara en från ekonomiska synpunkter värdefull genomgång av kriminalvårdens kostnader på området. Det är också tillfredsställande att utskottet har låtit behandla frågan i ett särskilt betänkande.

Vid sin bedömning av revisorernas förslag till åtgärder har utskottet funnit att revisorernas påpekanden under granskningen – främst är det väl här fråga

om uttalanden i en granskningsrapport som remitterats till olika myndigheter för yttranden – redan nu initierats från kriminalvårdens sida på det sätt som revisorerna har föreslagit.

Vi revisorer är vana att så sker och ser det som ett indirekt utflöde av vår verksamhet. Men detta får inte hindra oss från att ändå lägga fram förslag eller riksdagen från att göra uttalanden om lämpligheten av att olika åtgärder vidtas.

Därför beklagar jag att utskottet på s. 6 i sitt betänkande rörande transportverksamheten, och främst då frågan om polismäns deltagande vid förpassningar till utlandet, inte har funnit skäl att underställa regeringen revisorernas synpunkter på tillämpningen av gällande regler.

Det finns nämligen en särskild organisation inom kriminalvården för handhavande av dessa uppgifter, och endast i undantagsfall bör polispersonal biträda i dessa sammanhang. Revisorerna har emellertid kunnat konstatera att påtagliga skillnader gäller mellan polisdistrikten i fråga om praxis för polismedverkan vid utomnordiska förpassningsresor.

I polisdistrikt där kriminalvårdens tjänster ej utnyttjas kommer kvalificerad polispersonal i fråga för uppgifterna. Detta är orationellt och ett felaktigt utnyttjande av statens resurser.

Utskottet har inte funnit anledning att uttala sig för en ändring av förhållandena utan hänvisar endast till att denna fråga och övriga frågor på transportområdet snart kommer att aktualiseras av kriminalvårdsstyrelsen inför regeringen, och utskottet utgår från att resultatet av de aktuella övervägandena i sinom tid beaktas för riksdagen. Utskottet förordar att revisorernas förslag endast läggs till handlingarna.

Jag skulle hellre ha sett att utskottet förordat att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad revisorerna anfört i frågan och att utskottet särskilt understrukit vikten av att de statliga resurserna används så ekonomiskt som möjligt.

Herr talman! Jag har inget yrkande utan har endast velat framföra dessa synpunkter från revisorernas sida.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

20 § Konsumenttjänstlag

Föredrogs lagutskottets betänkande 1984/85:42 om konsumenttjänstlag (prop. 1984/85:110).

Anf. 83 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Ett grundläggande mål för konsumentpolitiken är att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning på marknaden.

Socialdemokratin har konsekvent drivit en konsumentpolitik med denna

målsättning. Från borgerligt håll har vi mött motstånd eller ointresse, passivitet. Från sina positioner har man sagt sig värna om näringslivets intressen. Men vi ser ingen motsättning mellan ett väl fungerande näringsliv och en god konsumentpolitik. Det är ju näringslivets uppgift att på bästa sätt tjäna konsumenten.

De konsumentpolitiska medlen har varierat under olika tider. Under 1950- och 1960-talen var samhällets insatser i stort sett begränsade till konsumentupplysning. Man syftade till att öka konsumenternas kunskaper och därigenom göra det möjligt för dem att påverka företagens utbud av varor och tjänster. I övrigt förlitade man sig till att olämpliga affärsmetoder motverkades genom självreglering inom näringslivet.

Vid ingången av 1970-talet vidgades kraftigt ramen för det konsumentpolitiska arbetet. Man övergick till att mer använda lagstiftning som medel att förverkliga de politiska målen på detta område.

Vi fick marknadsrättslig lagstiftning – lagen om förbud mot oskäliga avtalsvillkor och marknadsföringslagen. Och vi fick viktiga civilrättsliga lagar. Först kom hemförsäljningslagen och konsumentköplagen. Senare fick vi konsumentkreditlagen och konsumentförsäkringslagen. Förra året trädde lagen om fastighetsmäklare i kraft med viktiga regler till skydd för konsumenterna.

Nu har turen kommit till konsumenttjänsterna. Och reformarbetet går vidare. En ny konsumentköplag förbereds på grundval av ett förslag från i fjol. Nyligen kom ett gemensamt nordiskt betänkande med förslag till ny allmän köplag. Och senare väntar vi förslag från 1983 års småhusköpsutredning om konsumentskydd vid förvärv av småhus.

Det är en klar brist att det i dag inte finns någon lagstiftning om vad som gäller mellan konsumenter och näringsidkare vid avtal om tjänster.

Samhällsutvecklingen har lett till att vi som konsumenter har blivit alltmer beroende av tjänster som utförs av fackmän på olika områden. Det beror bl. a. på att vi i vår vardag använder många dyra och tekniskt komplicerade saker som behöver underhållas och repareras.

Konsumenttjänsterna har därför stor praktisk betydelse. De har också stor betydelse för människors privata ekonomi. Man beräknar att inte mindre än 30 % av den privata konsumtionen består av tjänster som utförs av näringsidkare på olika områden.

Konsumenttjänstlagen täcker alltså ett område som är av stor betydelse för de flesta av oss.

Lagen gäller arbete på lösa saker och på fastigheter, som näringsidkare utför åt konsumenter. Lagen omfattar t. ex. reparationer och service på bilar, TV-apparater och hushållsmaskiner. När det gäller lösa saker omfattar den också avtal om förvaring, t. ex. magasinerings av möbler. Vidare gäller lagen alla slags arbeten på hus och lägenheter, t. ex. golv- och mattläggning, målning och tapetsering, el- och VVS-arbeten, fasadarbeten, takläggning m. m.

En grundläggande regel i lagen är att konsumenten alltid skall kunna kräva att tjänsten utförs fackmässigt och med omsorg om konsumentens intressen.

I lagen finns viktiga regler om att näringsidkaren i olika situationer skall samråda med konsumenten. Han skall underrätta konsumenten om det finns behov av tillägsarbete, dvs. arbete som ligger utanför det lämnade uppdraget men som har sådant samband med uppdraget att det lämpligen bör utföras på samma gång. Inte minst viktigt är att näringsidkaren också blir skyldig att avråda från tjänster som så att säga inte lönar sig för konsumenten.

I lagen slås fast vilka rättigheter konsumenten har, om tjänsten utförs felaktigt eller om näringsidkaren gör sig skyldig till dröjsmål vid utförandet. Vid fel i tjänsten – arbetet är exempelvis inte fackmässigt utfört – skall näringsidkaren i första hand avhjälpa felet utan några extra kostnader för konsumenten. Om felet av någon anledning inte avhjälps får konsumenten göra prisavdrag. Vid väsentliga fel får konsumenten häva avtalet, vilket innebär att han inte behöver betala någonting för arbetet. Enligt lagen kan konsumenten också ha rätt till skadestånd av näringsidkaren på grund av fel eller dröjsmål.

Av stor praktisk betydelse är lagens regler om priset för tjänsten. Det är ju ofta så, att priset för ett arbete inte är bestämt i förväg. Konsumenten behöver då inte betala mer än skäligt pris. Man får i sådana fall ta hänsyn till vad som är gängse pris för liknande tjänster. Om näringsidkaren har angett priset på ett ungefär, får han sedan inte höja det angivna priset med mer än 15 %. Konsumenten har enligt lagen rätt att få en specificerad räkning.

Konsumenten får en i princip ovillkorlig rätt att avbeställa en tjänst. Om konsumenten gör det, är han skyldig att betala för arbete som eventuellt redan har utförts. Han kan också bli skyldig att ersätta näringsidkaren vissa förluster.

Lagen innehåller slutligen regler om dröjsmål på konsumentens sida, t. ex. om konsumenten dröjer med att betala under arbetets gång och man har överenskommit om delbetalningar.

Det är det huvudsakliga innehållet i lagen.

Man skall inte tro att konsumenttjänstlagens regler i sak innebär några genomgripande förändringar. Till stor del bygger lagen på vad som redan i dag gäller som oskriven rätt.

Men ändå är det inget tvivel om att konsumentens positioner flyttats fram rejält. Det beror på två ting.

Det ena är att det ligger ett värde för konsumenterna i att reglerna sätts på pränt och preciseras. Oklarheter om vad som gäller går främst ut över konsumenten.

Det andra är att reglerna mestadels är tvingande till konsumentens förmån. Det innebär att näringsidkaren inte kan friskriva sig från lagens regler.

Det är inget tvivel om att det finns missförhållanden på konsumenttjänstområdet som drabbar konsumenterna. En påminnelse om detta fick vi häromdagen av en stickprovsundersökning vid vissa bilverkstäder som visade på nedslående resultat. Konsumenten är i praktiken många gånger utlämnad åt näringsidkarens godtycke.

Men det är inte bara för konsumenterna som lagstiftningen innebär

fördelar. Att det saknas klara spelregler är en olägenhet också för näringsidkarna. Det gäller särskilt små företag som inte har tillgång till egen juridisk expertis.

Lagen innebär ett stöd för seriösa företagare, som i dag konkurrerar på ojämlika villkor med näringsidkare som ansvarslöst utnyttjar det oklara rättsläget till sin fördel.

Det är alltså ett angeläget lagstiftningsärende som riksdagen i dag skall besluta om. Det är ett viktigt tomrum som fylls ut av konsumenttjänstlagen. Den lagen är mer angelägen än de kommande nya lagarna på köprättens område.

Jag går nu över till frågan hur de föreslagna reglerna om tjänster skall kunna samordnas med de köprättsliga reglerna.

Som jag nämnde förut pågår reformarbete på köprättens område när det gäller både den allmänna köplagen från år 1905 och konsumentköplagen. Den allra bästa ordningen hade varit att först revidera den allmänna köplagen och sedan lagstifta om konsumentköp och konsumenttjänster.

Men det återstår flera år innan de nya köpreglerna har blivit definitiva. Skulle man dessutom invänta den lagstiftning som kan bli resultatet av småhusköpsutredningens arbete är man inne på 1990-talet.

Att vänta flera år med konsumenttjänstlagen är inte nödvändigt för att få reglerna att harmonisera med varandra. De olika förslagen ligger både i sak och till formen nära varandra. Det beror på den samordning som redan har skett under arbetets gång. Och den samordningen bör kunna fortsätta under det lagstiftningsarbete som återstår.

En tidsutdräkt på flera år hade inte varit rimlig och alltså inte heller nödvändig när det gäller ett så angeläget lagstiftningsärende som det nu är fråga om.

Jag vill också beröra en annan, mera lagteknisk fråga. Man har på en del håll menat att vi måste ha enkla regler om konsumenttjänster, även om det skulle innebära en viss schablonisering. Jag håller med om att lagreglerna måste lämna så klara besked som möjligt. Men reglerna får inte heller göras så stelbenta att de inte kan tillämpas på ett förnuftigt sätt i de enskilda fallen. Reglerna måste av det skälet formuleras ganska allmänt. Motivuttalanden och rättspraxis får sedan fylla ut och konkretisera reglernas närmare innebörd.

Det här är inte något som är nytt eller speciellt just för konsumenttjänstlagen. Den är skriven med traditionell lagstiftningsteknik, och den är ungefär lika översiktlig eller ingående som den gällande köplagen och annan liknande civilrättslig lagstiftning.

Herr talman! Det framgår av vad jag tidigare har sagt att vi med konsumenttjänstlagen äntligen får lagstiftning på ett område av stor betydelse för konsumenterna. Jag vill också erinra om att arbetet på konsumenttjänstlagen har bedrivits i ett nära nordiskt samarbete. I Danmark pågår en utredning som är inriktad på att skapa en konsumenttjänstlag. I Norge förbereds en proposition på grundval av ett lagförslag som till väsentlig del är likalydande med det svenska. Också i Finland förbereds en proposition med

samma räckvidd och samma inriktning som den svenska.

Genom att anta konsumenttjänstlagen tar riksdagen alltså det första steget mot en samnordisk lagstiftning på området.

Anf. 84 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Det framlagda förslaget till konsumenttjänstlag bör inte bedömas för sig utan måste sättas in i ett större civilrättsligt sammanhang, såväl horisontellt som vertikalt. Civilrätten bildar ju fortfarande ett mönster, där mycket är uttryck för ett antal centrala rättsgrundsatser med rötter långt tillbaka i tiden.

Den utan all jämförelse mest betydelsefulla lagen i vår lagbok är 1905 års köplag, ouppnåelig till såväl form som innehåll. Det var verkligen en helt annan intellektuell och språklig spänst och kvalitet på den tidens lagskrivning jämfört med dagens – omdömet är omöjligt att hålla tillbaka. Köplagen, som tillkom i nordisk gemenskap, gäller även Danmark och Norge. Genom Tore Alméns auktoritativa och oöverträffade kommentar – som senare översattes till tyska – har köplagen för övrigt kommit att påverka den nya amerikanska köplagen, Uniform Commercial Code, och även 1980 års FN-konvention om avtal rörande internationella köp. FN-konventionen innehåller en materiellt självständig köplag, som skall tillämpas vid köp emellan parter som har sina affärsställen i olika stater. Den är i sin tur resultatet av ett 60-årigt internationellt lagstiftningsarbete, där Sverige tagit aktiv del; en betydelsefull etapp på vägen utgjorde 1964 års Haagkonvention med dess förslag till uniform köplag.

Det borde därför, herr talman, vara en fullständig självklarhet att en lag rörande vissa slag av konsumenttjänster – lagens rubrik är alldeles för pretentiös och därigenom missvisande – borde stå i samklang med köprätten, om icke synnerligen starka skäl talar för en särreglering. Rättsordningen bör ju präglas av inre sammanhang och harmoni, i synnerhet inom civilrättsens område. Och detta betygande av rättsprinciper får inte stanna vid läpparnas bekännelse.

Hur är då läget i dag på köprättens område? Här kan resultatet nu skönjas av ett omfattande lagstiftningsarbete. Justitieministern berörde också ämnet i sitt anförande.

1905 års köplag präglas självfallet av de produktions- och omsättningsförhållanden som rådde kring sekelskiftet. Den liberala engroshandeln med obearbetade råvaror kom därigenom att stå i centrum. Det nutida livsmönstret kännetecknas i stället av industriellt serietillverkade massprodukter. Medan Alméns kommentar kretsar kring köp av kaffe och sydfruktar – det var ju ett fartyg lastat med sydfruktar som Almén lät gå på ett dittills okänt grund utanför Sandhamn och som gav upphov till den tidens mest kända lärdomsstrid – är dagens exempel hämtade från bilar, kyl- och frysskåp samt datorer. I mitten av 1960-talet tillsattes därför en köplagskommitté i varje nordiskt land med uppgift att gemensamt anpassa köplagen efter moderna förhållanden. Jag var för övrigt den svenska kommitténs sekreterare under de fyra första åren och deltog även i tillkomsten av den hemförsäljningslag

som justitieminister Wickbom hänvisade till.

Denna imponerande nordiska gemensamma överarbetning är nu avslutad. Resultatet föreligger i form av ett gemensamt förslag i Nordisk utredningsserie 1984:5.

På konsumentköpets område därefter föreligger också ett färskt förslag, SOU 1984:25, vilket är tänkt att ersätta den nuvarande konsumentköplagen från år 1973.

Det omfattande reformarbetet lider alltså mot sitt slut. Härtill kommer ett särskilt lagstiftningsarbete som rör förvärv av småhus och som även det snart är avslutat; jag avser 1983 års småhusköpsutredning, där jag är en av de tre ledamöterna. Det arbetet bedrivs i själva gränzonen mellan köp och tjänst. Inom utredningen är vi överens om att konsumenttjänstlagens regelsystem på viktiga punkter inte alls passar för entreprenaduppdrag gällande uppförande av småhus. Det är faktiskt en avsevärd skillnad mellan att bygga ett hus och att reparera en tvättmaskin, även från rent rättslig synpunkt.

Vad hade därför varit naturligare än att en lag om vissa konsumenttjänster hade fått *dröja* under ett eller annat år? Samma uppfattning har även lagrådet. Men regeringen väljer att lägga fram en särreglering beträffande vissa konsumenttjänster.

Den valda metoden innebär att propositionsskrivandet beträffande köp och konsumentköp så småningom kommer att ske mot bakgrund av en antagen lag rörande vissa konsumenttjänster. Detta är en realitet som ofrånkomligen måste få negativa och besvärande verkningar för det framtida lagstiftningsarbetet, som även sker i nordisk regi. Det tunga ansvaret kan justitieministern inte dra sig undan.

Herr talman! Det finns *ytterligare starka skäl* för att propositionen inte hade bort framläggas nu och mot den samlade borgerligheten drivas igenom i riksdagen.

Ett sådant skäl är att propositionen innehåller förslag av väsentlig betydelse för näringslivet som *ej* ens varit föremål för sedvanligt *remissförfarande*. Begäran i utskottet från den borgerliga minoriteten om erforderlig remiss avslogs av den socialistiska majoriteten. Omsorgen om en juridiskt fullgod produkt fick synbarligen stå tillbaka för intresset att framlägga en proposition före valet.

Köplagen och konsumenttjänstlagen innehåller i stora stycken en fördelning av olika slags risker mellan parterna i det enskilda avtalet. Ju fler risker som läggs på näringsidkaren, desto högre blir priset på varan eller tjänsten. *Ingenting är ju gratis*. Åläggs näringsidkaren att svara för – låt vara ursprungliga – fel under tio år i stället för två år, innebär detta självfallet en ökning av kostnaderna för denne. Konsumenttjänstutredningen hade här föreslagit en generell preskriptionstid för reklamation av fel om två år, en tid som – väl att märka – överensstämmer med såväl det nordiska köplagsförslaget som FN-konventionen och som överensstämmer även med betänkandet rörande ny konsumentköplag. Propositionen utsträcker tiden till tio år för tjänster som innebär arbete på något som betecknas med uttrycket *fasta*

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

Konsumenttjänstlag

Tisdagen den
28 maj 1985

Konsumenttjänst-
lag

saker. Näringslivet erhöill inte möjlighet att yttra sig över förslaget i dess kostnadskonsekvenser.

Samma negativa inställning till näringslivssidan kommer till uttryck då det gäller förslaget om förvaring, där utredningen på anförda skäl avstod från att låta sitt förslag omfatta denna avtalstyp, alltså förvaringsavtal. Lagrådet uttalade i detta sammanhang: "Utredningsförslaget upptog emellertid inte sådana regler. Sedvanlig remissbehandling till ledning för bedömningen av den föreslagna regleringen i denna del har följaktligen inte heller förekommit. Det är därför vanskligt att överblicka konsekvenserna av förslaget i denna del" (s. 343). Men justitieministern känner ingen motsvarande tvekan, måste slutsatsen bli.

Det allra mest uppseendeväckande frångåendet av utredningsbetänkandet och gällande rätt avser frågan, om näringsidkaren skall stå det rättsliga ansvaret för uppgifter om tjänsten som inte lämnats av honom utan av någon annan. Skall A bära ansvaret för uppgift som lämnats av B? Enligt gällande rätt svarar A även för B:s uppgifter om han på något sätt hänfört sig till uppgiften, t. ex. genom att hänvisa till den. Samma ståndpunkt intog konsumenttjänstutredningen, efter ingående överväganden. Det avgörande argumentet var att näringsidkaren måste ha vetskap om att den ifrågavarande uppgiften lämnats och alltså utgör del av avtalsinnehållet. Propositionen slopar emellertid detta krav och låter näringsidkaren stå ansvar även för uppgifter som han inte haft en aning om. Denna ståndpunkt överväger för övrigt småhusköpsutredningen att frångå för sin del, med hänsyn till konsekvenserna för näringsidkaren, dvs. utredningen föredrar gällande rätt. Även på denna centrala punkt förvägrades näringslivet rätten att yttra sig i lagstiftningsärendet.

Avsaknaden av tillbörligt remissförfarande är följaktligen ett starkt skäl för att inte nu bifalla propositionen.

Ett ytterligare skäl för avslag på propositionen är att denna avviker från gällande köprättsliga principer på en rad punkter, t. ex. beträffande avbeställning och skadeståndsansvar.

Enligt gällande ordning äger säljaren rätt till ersättning för vinst som han förlorar på grund av en avbeställning från köparens sida. Ståndpunkten är ett uttryck för rättsgrundsatsen att avtal skall hållas och "att båda parter är civilrättsligt skyldiga att uppfylla sina åtaganden – det s. k. positiva kontraktsintresset. Men någon respekt för ingångna avtal kännetecknar inte konsumenttjänstlagen. Konsumenten får enligt lagen rätt att avbeställa tjänsten utan att behöva anföra något skäl alls. Han kan således rygga avtalet, om han finner någon annan som är villig att utföra arbetet billigare. Han behöver inte heller betala mera än det pris som skulle ha gällt om avtalet hade avsett endast vad som utförts – med ett undantag: Om näringsidkaren haft hela sin produktionsapparat upptagen är konsumenten skyldig att utge utebliven vinst. Men om näringsidkaren saknat andra beställningar och därför varit särskilt beroende av ifrågavarande uppdrag, berövar lagen honom hans förlorade vinst. Den starke och den svage behandlas olika, till den starkes förmån. Det nordiska köplagsförslaget upptar självfallet inte en

sådan här orättvis regel. Även förslaget till konsumentköplag hävdar här den fundamentala principen om att avtal skall hållas.

Enligt gällande rätt är part vidare ansvarig för de uppgifter han lämnat, i vart fall om uppgifterna är av viss dignitet, t. ex. genom att de betecknas som garantier. Säljaren är här skadeståndsskyldig om varan avviker från uppgiften och detta på objektiv grund – se Hellner, Speciell avtalsrätt II s. 313 och min motion 2833. Denna köparvänliga regel frångås i propositionen genom att regeringen uppställer krav på vårdslöshet från säljaren för att skadestånd skall utgå. Den valda ståndpunkten – som alltså är till nackdel för konsumenten – måste befaras ställa till oreda i rättsordningen. Lagrådet har också anmärkt på propositionen i detta avseende och pekat på att förslaget till konsumentköplag har en annan lösning, mera lik gällande rätt.

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta den dystra genomgången en mycket lång stund till. Jag lovar emellertid att inte göra det inför detta forum.

Låt mig bara peka på ännu ett viktigt skäl för att omarbota propositionen. Det finns avtal som består av såväl köp som tjänst, s. k. *blandade avtal*. Skall ett sådant avtal behandlas som två kombinerade avtal eller som ett enhetligt? Och vad skall gälla i det senare fallet? Skall ett utbyte av motorn på en bil betraktas som köp av motor med montage eller som reparation av bil inkl. byte av motor? Av svaret beror vilken lag som skall tillämpas – konsumenttjänstlagen, konsumentköplagen eller, om säljaren ej är näringsidkare, den allmänna köplagen.

I motionen 2835 anförs ytterligare exempel. Finns ett starkare argument för att lagsystemen skall harmoniera inbördes?

Skulle det till sist innebära några *olägenheter* från konsumentens synpunkt om propositionen avslås? Svaret är ett tveklöst nej.

Den föreslagna lagen omfattar sålunda till en början inte, som redan påpekats, alla slag av tjänster. Utanför lagen faller tjänster av typen undervisning, t. ex. hos bilskolor och i kursverksamhet, behandling av personer, exempelvis frisörtjänster, hygienisk behandling, privat sjukvård och tandbehandling, samt skötsel och behandling av djur. Detsamma gäller konsultverksamhet och sällskapsresor. Uppräkningen skulle kunna göras mycket längre (se s. 19 i propositionen). Det finns all anledning att understryka det förhållandet att en stor del av de privata tjänsteavtalen inte omfattas av lagen – dess rubrik till trots.

I de flesta fall kan de tvister som uppstår inom lagens tillämpningsområde vidare lösas med ledning av de normer som utbildats i anslutning till köplagens regelsystem. Åtskilliga av de föreslagna lagreglerna utgör också ren kodifiering av gällande praxis – något som justitieministern även har förklarat vara fallet. Här kan samtidigt hänvisas till den rättsutveckling som pågått hos allmänna reklamationsnämnden, med däri ingående representanter för näringsidkare och konsumenter.

Sammanfattningsvis talar alla sakliga skäl för att inte nu anta en lag om konsumenttjänster. Däremot är jag inte alls negativt inställd till en lag som sådan.

Slutsatsen är därför enkel: Även denna proposition, den sista som

lagutskottet behandlat under denna mandatperiod, bör avslås i sin helhet. Jag yrkar, herr talman, bifall till samtliga reservationer.

Anf. 85 KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! Centerpartiet har under en följd av år, på olika sätt, markerat betydelsen av konsumentinformation och konsumentupplysning som tillsammans med en klar och enkel lagstiftning kan ge kunskaper och möjligheter för enskilda människor att ta till vara sin rätt.

I dag har vi inte mindre än sju olika lagar vari konsumenträtten regleras. Nu föreslås att området kompletteras med ytterligare en lag – konsumenttjänstlagen. Den behandlas i det betänkande som vi här debatterar – lagutskottets betänkande nr 42.

Vad gäller beredning av lagstiftningsärenden har centerpartiet alltid hävdad att målsättningen med de lagar som riksdagen antar måste vara att lagarna skall vara klart utformade och att de skall gå att tillämpa på ett enkelt sätt. Med det menar vi att besluten skall vara begripliga för allmänheten och att de myndigheter som har att tillämpa lagarna inte skall behöva tveka om deras egentliga innebörd. Naturligtvis gäller detta också ett rättsområde som konsumenträtten.

Det lagförslag som nu läggs fram – konsumenttjänstlagen – anser vi dock vara både krångligt och behäftat med brister, och centern yrkar därför i en reservation tillsammans med moderaterna avslag och begär hos regeringen ett nytt förslag – en överskådlig och samordnad lagstiftning inom köp- och konsumenträtten.

I det följande vill jag kort redogöra för varför vi intagit denna ståndpunkt.

Först och främst reagerar vi mot det begränsade tillämpningsområdet. Som lagförslaget har utformats innebär det en reglering av konsumentskyddet vid sådana tjänster som näringsidkare utför åt konsumenter vid underhåll och reparation av fast egendom, lösa saker och förvaring av föremål eller lös egendom.

Lagförslaget ger alltså en reglering av enbart vissa konsumenttjänster – inte av tjänsteområdet i stort. Vidare regleras enbart tjänsteköp mellan konsument och privat näringsidkare. Vi har i dag en alltmer omfattande offentlig tjänsteverksamhet som riktas till enskilda inom olika områden – men den undantas.

I konsumenttjänstutredningen finns uppgifter om att ungeför 30 % av den privata konsumtionen är att hänföra till köp av tjänst. Med det snäva tillämpningsområde som lagförslaget innefattar innebär det att över hälften av de privata tjänsteköpen kommer att stå utanför.

Vi ser också lagförslaget som svåröverskådligt för den enskilde konsumenten. Det är svårt att dra en gräns mellan konsumenttjänst och konsumentköp. Inte sällan är ett avtal att betrakta som både ett köpeavtal och ett avtal om köp av tjänst.

För vissa avtal kommer konsumenten i fortsättningen att kunna återopa konsumentköplagen, och andra avtal kommer att falla inom konsumenttjänstlagens tillämpningsområde.

Vi har i vår motion gett exempel på svårigheter för köpare att avgöra i vilket fall konsumenttjänstlagen är tillämplig i fråga om tvister.

Det skadar inte att dra en del av dessa exempel för att visa hur svårt det kan bli.

Reparationer och underhåll av fastigheter faller inom konsumenttjänstlagen. Det gör däremot inte nybyggnation. När man reparerar äldre hus är det vanligt att man vid omfattande reparationer och underhåll också bygger till. Tillbyggnad räknas som nybyggnation, medan underhåll däremot faller inom konsumenttjänstlagen.

Sedan kan tjänsteköp i samband med nybyggnation delas upp i två kategorier. Om byggnationen utförs av en huvudentreprenör som till sig knyter underentreprenörer omfattas nybyggnationen inte av föreliggande lagförslag. Men om byggnationen däremot utförs av en huvudentreprenör och vissa arbeten utförs av sidoentreprenörer omfattas sidoentreprenörernas arbete av lagförslaget.

Jag kan ta ett annat exempel. Om en enskild köper t. ex. en värmepanna av en näringsidkare och denne förutom att han tillhandahåller pannan också står för de fasta installationerna, då är konsumenttjänstlagen inte tillämplig. Om pannan däremot köps av en näringsidkare och en annan svarar för installationen, då omfattas installationen av konsumenttjänstlagens regler medan köpet av pannan regleras i konsumentköplagen. Skulle säljaren sedan till råga på allt inte vara näringsidkare utan privatperson blir dessutom den allmänna köplagen i stället tillämplig. Det här kallar jag krångligt.

Enligt vår mening stärks inte konsumentskyddet, och det gör det inte heller lättare för konsumenten att man tvingas utgå från olika lagar för likartad verksamhet.

Lagförslaget kommer även att innebära svårigheter för näringsidkare. Lagen innehåller 50 paragrafer – de 35 första reglerar hur näringsidkaren skall uppträda.

Det är inte bra om näringsidkaren upplever lagen som alltför krånglig eller otydlig eller med så höga krav på näringsidkarens skyldigheter att han avstår från att åta sig en tjänst, exempelvis en reparation. SHIO-familjeföretagen och Sveriges köpmannaförbund skriver i sitt remissyttrande över utredningens betänkande:

Många näringsidkare har ringa kunskaper i juridiska frågor. De har heller knappast tid att sätta sig in i den alltmer komplicerade köp- och konsumenträtten. Detta ger dem inte bara en sämre ställning gentemot konsumenten, de kan också komma i en sämre position gentemot grossister och andra leverantörer.

Herr talman! Jag vill ytterligare understryka vad jag inledningsvis sade, att konsumentinformation och konsumentupplysning är en angelägen verksamhet. Tillsammans med en klar och enkel lagstiftning skall sådan verksamhet ge den enskilde inte bara kunskaper utan också möjligheter att ta till vara sin rätt.

Den målsättningen anser vi inte uppnås med det lagförslag som nu föreligger. Vi menar att det krävs en mer samordnad och verklighetsnära

lagstiftning för att nå dithän.

Som framgår av betänkandet, och som vi också hört här tidigare i dag, pågår ju ett omfattande lagstiftningsarbete inom köprättens område. Ett betänkande om en ny konsumentköplag avlämnades förra året och har nyligen remissbehandlats. Det finns också ett förslag till gemensam nordisk köplag. Det finns anledning att avvakta dessa arbeten.

Som vi ser det borde den naturliga utgångspunkten vara – det har vi också framhållit i vår motion och i reservationen – att en lagstiftning inom konsumenttjänstområdet inte genomförs förrän den grundläggande regleringen inom köprätten lagts fast. Vi begär därför i vår reservation ett förslag om en samordnad lagstiftning för köp- och konsumenträtten.

Jag yrkar därför, herr talman, härmed bifall till reservation nr 1 i betänkandet och avslag på propositionens förslag.

Eftersom vi från centern yrkar avslag och begär nytt förslag saknas anledning att nu från vår sida ta ställning till detaljer i det föreliggande förslaget. Därför kommer vi att avstå från att rösta vid eventuell votering vad gäller reservationerna 2, 3 och 4.

Anf. 86 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Till det betänkande som vi nu diskuterar har fogats fyra reservationer. Jag kommer att beröra de punkter som tas upp i att-satserna i dessa reservationer.

I reservation nr 1, undertecknad av moderaternas och centerns företrädare i utskottet, yrkas dels avslag på propositionen, dels att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag i samband med förslag till ny lagstiftning på köprättens område. Reservanterna menar att en konsumenttjänstlag skall vänta tills övriga utredningar och därpå framtagna propositioner inom konsumentköpmrådet är klara.

Redan 1972 bedömdes en konsumenttjänstlag vara nödvändig för konsumenternas skydd. Då tillsattes nämligen utredningen. Efter 13 år är vi nu äntligen framme vid beslut, och ingen kan väl anse att behovet av en lagstiftning har minskat under dessa 13 år. Den alltmer komplicerade utrustning som finns i hemmen och de allt dyrare bilreparationerna är två exempel på behovet av ökad lagstiftning inom tjänsteområdet. Det är därför för konsumenterna mycket angeläget att en lagstiftning nu äntligen kommer till stånd. Den uppfattningen delas av konsumentföreträdare på alla nivåer och av många, framför allt mindre företagare som känner sin existens hotad av mindre seriösa företag och s. k. skuttare.

I reservationen åberopas – det framfördes också av Allan Ekström här från talarstolen – att vissa förslag inte är remissbehandlade. Men enligt de uppgifter jag har kunnat få fram är det enbart förslaget som gäller förvaring som inte är remissbehandlat. I den frågan hade man i stället en hearing, och det godtogs av lagrådet.

Det åberopas också att lagrådet har sagt att det inte är lämpligt att införa den här lagstiftningen. Jag skall läsa direkt ur lagrådets svar. Man säger: "Olägenheter av att redan nu – innan nya köp- och konsumentköplagar

antagits – införa en konsumenttjänstlag torde dock kunna undvikas om man ser till att i sådana delar, där alla skäl talar för en ensartad reglering, lösningar väljs som passar väl även för konsumentköpsområdet. Detta synes också ha skett vid utarbetandet av det föreliggande förslaget till konsumenttjänstlag.” Längre fram i sitt svar skriver lagrådet att förslaget är väl underbyggt och ägnat att upphöjas till lag. Jag kan inte inse att det jag nu har citerat skulle innebära att lagrådet har avstyrkt det här förslaget. Utskottsmajoriteten har i vart fall inte bedömt att frågan när det gäller remissbehandlingen är av så avgörande betydelse att det skulle motivera en ytterligare fördröjning av införandet av konsumenttjänstlag.

Reservation nr 2 behandlar arbete på fast egendom. Enligt reservanternas mening bör detta inte ingå i konsumenttjänstlagen, utan vänta till dess att småhusköpsutredningens förslag är före i riksdagen. Utskottet påpekar att dessa arbeten – om- och tillbyggnadsarbeten – på småhus utgör stora och för konsumenten mycket dyrbara investeringar, i synnerhet nu när ROT-programmet rullar fram över landet. Det kan inte vara försvarbart att lämna denna del utanför den nu aktuella lagstiftningen. Den proposition som kan bli resultatet av småhusköpsutredningens arbete kan läggas fram tidigast 1988 och kan alltså, som statsrådet sade, träda i kraft i början av 1990-talet. Bifall till denna reservation skulle således vara till allvarligt men för konsumenterna.

I samma reservation yrkas också avslag på propositionens förslag om preskriptionstiden. Men med hänsyn till att fel i arbete på fast egendom i många fall inte kan upptäckas förrän efter mycket lång tid, finner dock utskottsmajoriteten tio år vara en väl avvägd tidsperiod.

Reservation nr 3 gäller åsidosättande av säkerhetsföreskrifter. I likhet med vad som sägs i propositionen anser utskottet att det är näringsidkaren som är den som kan utföra ett arbete i strid med gällande föreskrifter. Det är därför hos denne som ansvaret måste ligga, oavsett om kunden känner till reglerna eller inte. Och den som har efterlyst harmonisering med konsumentköpslagen borde vara tillfredsställd, för det är ju samma regler som gäller där.

I reservation nr 4 behandlas regler för marknadsföringsansvaret. Som framgår av utskottets skrivning på s. 14 anser vi inte att reglerna är så långtgående som reservanterna tycks mena. Det bör rimligtvis vara lättare för en fackman än för konsumenten att kunna skaffa sig uppgifter om en vara. Och i valet mellan att skydda konsumenterna och eventuella olägenheter för näringsidkarna menar vi att den senare gruppen får och skall ta det större ansvaret.

Herr talman! Jag talade häromdagen med en företrädare för en av våra större näringslivsorganisationer. Han var mycket förvånad över den behandling propositionen fått i utskottet. I likhet med vad statsrådet tidigare sade, menade han att lagförslaget till stor del bygger på vad som redan i dag gäller som oskriven rätt men att det för konsumenterna och för seriösa företagare är till fördel om reglerna sätts på pränt och preciseras. Denne näringslivsföreträdare menade också att om det inte hade varit valår hade riksdagen förmodligen i full enighet bifallit propositionen. Det kanske ligger någonting

i hans uppfattning.

Herr talman! Lagförslaget handlar om konsumenternas rättsliga ställning på tjänsteområdet. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning innebär det beslut vi nu skall fatta en viktig milstolpe för konsumenternas trygghet.

Jag vill yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till hemställan i lagutskottets betänkande 1984/85:42 om konsumenttjänstlag.

Anf. 87 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Inga-Britt Johansson påstod att det bara var propositionsförslaget om förvaring som inte hade varit föremål för sedvanligt remissförfarande. Hon har rätt på ett sätt. Förvaring är en nyhet i propositionen som inte alls återfinns i konsumenttjänstutredningens betänkande. Justitieministerns förslag till ändring av preskriptionstiden har däremot delvis varit på remiss. Förslaget från utredningen var en generell preskriptionstid på två år, men justitieministern frångår detta förslag och väljer tio år. Denna del av förslaget har inte någon kunnat yttra sig över. Detsamma gäller ändringen i fråga om ansvaret för uppgifter. Förslaget avsåg från början att näringsidkaren skulle svara för sina egna uppgifter, inte för någon annans. Propositionen innehåller en annan lösning, och i den delen har något remissförfarande inte ägt rum. Vad jag har anfört är därför riktigt, och det gäller också beträffande uppgifterna i reservation nr 1.

Det är på sitt sätt riktigt att lagrådet har tillstyrkt förslaget till konsumenttjänstlag. Lagrådet började emellertid med att avstyrka förslaget, enligt vad som står på s. 341 i propositionen. Inga-Britt Johansson avslutade citatet ur lagrådets yttrande med meningen: "Detta synes också ha skett vid utarbetandet av det föreliggande förslaget till konsumenttjänstlag." Lagrådet fortsätter: "På vissa punkter föreligger dock skillnader mellan det remitterade förslaget och det sedermera av konsumentköpsutredningen avgivna förslaget till konsumentköplag. Vissa av dem kan vara betingade av att det i ena fallet är fråga om köp och i det andra om tjänst. Andra skillnader är svårare att upprätthålla." Därefter påpekar lagrådet att rättssystemet är onödigt komplicerat. Detta hindrar dock inte lagrådet från att, som sedvanlig reverens mot regeringen, slutligen tillstyrka förslaget.

Anf. 88 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Om man åberopar lagrådet i olika sammanhang, Allan Ekström, måste man också acceptera att lagrådet tillstyrker att en proposition läggs fram. Lagrådet säger att förslaget är "väl underbyggt och ägnat att upphöjas till lag". Det står i första stycket på s. 344 i propositionen, om Allan Ekström vill läsa det.

När det gäller remitteringen av de olika ärendena är det ett faktum att Allan Ekström och jag har olika uppfattning om i vad mån förslag skall remitteras på nytt. Efter det att en utredning har varit ute på remiss börjar regeringen skriva en proposition och tar då hänsyn till de synpunkter som har inkommit och för in ändringar i propositionen. Regeringen kan rimligtvis

inte skicka ut förslaget på en ny remissomgång. Det skulle innebära att vi aldrig fick fram några propositioner till riksdagen.

Anf. 89 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Självfallet skall inte varje ändring skickas ut på remiss – regeringen har naturligtvis rätt att göra de ändringar den önskar. I detta fall råkar det dock vara fråga om väsentliga ändringar, nämligen utsträckning av reklamationsfristen från två till tio år. Det måste, som jag sade i mitt inledningsanförande, få kostnadskonsekvenser. Detsamma gäller förslaget att näringsidkare skall bära det juridiska ansvaret för uppgifter som han själv inte har lämnat utan som har lämnats av någon annan. Det är också en mycket betydelsefull och central uppgift i det juridiska regelsystemet.

När det gäller vad lagrådet har tyckt om detta verk vill jag framhålla att lagrådet först – jag anförde detta i mitt inledningsanförande, och det här avsnittet av lagrådets yttrande står återgivet på s. 341 i propositionen – uttalar att det hade varit önskvärt "att en ny lagreglering på de båda områdena fick komma till stånd samtidigt eller att en reglering av konsumenttjänsterna rentav fick anstå till dess den grundläggande regleringen inom köprätten lagts fast". Detta är ju så att säga lagrådets ursprungliga ställningstagande.

Sedan är det riktigt att lagrådet i slutet av sitt yttrande, precis som Inga-Britt Johansson påstår, gör uttalandet att man *ändå* tillstyrker förslaget. Det rubbar ju inte min rätt att utgå från den inställning lagrådet hade, när rådet i början av yttrandet redovisade sin allmänna ståndpunkt.

Anf. 90 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! De olägenheter som de här förändringarna eventuellt kan innebära för näringsidkarna väger enligt utskottsmajoritetens sätt att se saken lättare än vad en utsträckning av införandetiden för den nya lagen skulle innebära för konsumenterna. Och vi får ju inte glömma bort att det i full utsträckning är *konsumenternas* rätt vi talar om. Det finns också klart utsagt, både av statsrådet och av lagrådet, att det föreligger möjligheter att göra eventuella justeringar som anses nödvändiga vid kommande lagstiftningar.

Jag vidhåller att det för konsumenten är viktigt att vi nu får en konsumenttjänstlag – något som ju har saknats hela tiden, vilket inte minst enligt konsumentverket varit en stor brist i svensk konsumentlagstiftning.

Anf. 91 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! För min del är det avgörande att det blir en rimlig balans mellan de båda sidorna i avtalet.

Jag har en annan uppfattning än utskottsmajoriteten rörande betydelsen av de här båda frågorna som inte har varit föremål för remiss – en utsträckning av preskriptionstiden från två till tio år och en utsträckning av ansvaret för uppgifter till att även avse person som inte själv har lämnat uppgifterna. Där föreligger alltså helt olika uppfattningar om betydelsen av

att man frångått utredningsförslaget.

Visst skall vi ha en konsumenttjänstlag – gärna. Men det avgörande för mig är alltså detta: Det skall vara en lag som skapar balans och rättvisa mellan båda sidor och som ansluter sig till det stora reformarbete inom köprättens område som *nästan* är avslutat.

Anf. 92 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Det tar ännu några år innan resten av konsumenträtten hinner passera igenom riksdagen. Som jag har sagt tidigare är konsumenttjänsterna icke reglerade över huvud taget, och det är viktigt att det blir en reglering här.

Enligt vår bedömning *är* balansen mellan konsumenter och näringsidkare väl avvägd i det här förslaget. Och det måste väl också vara lagrådets bedömning att det förhåller sig så, eftersom lagrådet tillstyrkte lagstiftningsförslaget i slutänden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 140 för reservation 1 av Per-Olof Strindberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Inga-Britt Johansson (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Arne Nygren (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 2 (arbete på fast egendom m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (åsidosättande av säkerhetsföreskrifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (marknadsföringsansvar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5–7

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1984/85:43 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Vad utskotten hemställt bifölls.

22 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1984/85:14 om lokalisering av central myndighet för AMU-organisationen
(prop. 1984/85:186) samt

1984/85:18 om kvinnornas villkor på arbetsmarknaden m. m. (prop. 1984/
85:100 delvis och 1984/85:130).

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organi-
sationen*

Kammaren biföll talmannens förslag att ärendena skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Anf. 93 TALMANNEN:

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 14 och 18 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså arbetsmarknadsutskottets betänkande 14 om lokalisering av central myndighet för AMU-organisationen.

Lokalisering av central myndighet för AMU-organisationen

Anf. 94 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Det var en gång ett politiskt parti som befann sig i oppositionsställning. Detta parti kritiserade den då sittande regeringens regionalpolitik. I en partimotion med nr 1981/82:2352 framställdes 64 olika yrkanden. Knappast något av dessa förslag har detta parti aktualiserat i regeringsställning.

I nämnda motion framhölls bl. a. att den statliga förvaltningen var ojämnt fördelad i landet med en koncentration till Storstockholmsområdet, och det framhölls vidare i motionen att "en fortlöpande prövning (bör) ske av lokaliseringen i samband med större omorganisationer och när myndigheter inrättas. Särskilt viktigt är det att pröva lokaliseringen av smärre nytillkommande nämnder o. d. som kan väntas växa. Ofta gör man felbedömningen att låta dessa smärre organisationer – vanligen i kommittéform – fritt välja lokalisering, dvs. starta i Stockholmsregionen. När verksamheten vuxit och stabiliserats så att en mer permanent organisation skall inrättas blir en omlokalisering i allmänhet inte möjlig."

Riksdagen ansåg vid det tillfället att de synpunkter som framförts i motionen var värda att beakta och framhöll att arbetet med decentraliseringsfrågorna även bör omfatta en prövning av smärre myndigheters lokalisering.

Det parti som så klart uttalade sig för en decentralisering av verksamhet

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organisa-
tionen*

från Stockholmsregionen var socialdemokraterna.

Den kritik som socialdemokraterna framförde i oppositionsställning har dock inte satt några spår i den nuvarande socialdemokratiska regeringspolitiken. Ett typexempel för detta är regeringens förslag att förlägga AMU:s centrala kansli till Tyresö. Lokaliseringen, sedd från regionalpolitisk synpunkt, har blivit ännu mera negativ nu när socialdemokraterna slagit följe med moderaterna och föreslår en förläggning till centrala Stockholm. Centerpartiet har länge arbetat för att ge regionalpolitiken en mera decentralistisk inriktning. Vi har beträffande den statliga förvaltningen bl. a. krävt såväl utlokalisering av myndigheter som decentralisering av funktioner till läns- och kommunnivå.

Arbetsmarknadsministern påstår i proposition 1984/85:186 att den centrala AMU-myndigheten inte innebär etablering av ny verksamhet i egentlig mening. Enligt centerns uppfattning är den nya AMU-organisationen ett typexempel på vad som avses i riksdagens uttalande om – och den socialdemokratiska partimotionen från 1982 – när en myndighet bör utlokaliseras. Vi kan inte underlåta att framhålla att även s. k. ny verksamhet givetvis alltid är en avknoppning eller en utvidgning av tidigare verksamhet. Ny verksamhet uppstår inte ur något vakuum. Ofta framförs hinder som kostnadsökning och effektivitetsminskning, om utlokalisering skulle ske utanför Stockholmsregionen. Arbetsmarknadsministern frångår inte denna princip, utan framhåller i propositionen detta som ett hinder för en förläggning av den nya centrala AMU-myndigheten utanför Storstockholmsregionen. Hon framhåller emellertid på en punkt att hyran är kostnadsneutral vid förläggning till Tyresö, jämfört med en förläggning till andra orter. Man kan naturligtvis fråga sig, om det går att ordna lämpliga kontorslokaler i de centrala delarna av Stockholm till samma pris som på andra orter. Av naturliga skäl har majoriteten inte omnämnt detta i sitt ställningstagande. Jag kan ha förståelse för detta, eftersom jag inte är övertygad om att det då hade varit möjligt att komma fram till ett gemensamt ställningstagande.

Det är beklagligt att socialdemokraterna har hamnat i moderaternas armar och stannat för denna lokalisering. Socialdemokraterna kommer hädanefter inte att vara trovärdiga när det gäller ambitionen att utlokalisera och decentralisera verksamhet. Moderaternas uppfattning är känd sedan tidigare.

I en reservation till betänkandet har centern redogjort för sin inställning, nämligen att det vore lämpligt att lokalisera AMU-myndigheten till Karlstad.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid arbetsmarknadsutskottets betänkande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 95 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Två överraskande och intressanta ställningstaganden har redovisats i detta betänkande.

---

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organisa-
tionen*

För det första har hela utskottet förkastat propositionsförslaget.

För det andra lämnar en majoritet den principlinje som har slagits fast i många betänkanden från arbetsmarknadsutskottet. Det har ju sagts att en nylokalisering av statlig verksamhet skall ske utanför Stockholmsområdet. Man har t. o. m. gått så långt som att ange de områden som anses böra ha förtursrätt vid nylokalisering. Det skrevs 1981/82: "— vid lokalisering av statlig verksamhet föreslås i propositionen följande ordning:

1. Skogslänen.
2. Sydöstra Sverige och Sjuhäradsbygden.

Denna prioritering ligger i linje med vad utskottet tidigare har förordat och tillstyrks därför av utskottet." Så uttalar sig ett enigt utskott.

Nu har en majoritet alltså hoppat av och går på en helt annan linje.

Det är bra att det redovisas en stark decentralisering av AMU-verksamheten. Att det sker i propositionen framhålls som ett verkligt fint grepp. Ja, fattas bara! Efter de klara uttalanden som gång på gång gjorts av arbetsmarknadsutskottet och av en enig riksdag att man skall decentralisera starkt skulle det vara underligt om man på denna punkt gått ifrån dessa riksdagens klara uttalanden.

På s. 4 i propositionen sägs:

"Även om en del av dessa kontakter" — man talar alltså om kontakterna mellan de olika verken och myndigheterna — "kan klaras per telefon och i telefonkonferenser måste man ändå räkna med att en lokalisering utanför Stockholmsområdet kommer att medföra ett stort behov av resor till Stockholm. En förutsättning för en lokalisering utanför Stockholm är således tillgång till direkta flyg- och tågförbindelser med Stockholm. Dessa resor kommer att innebära merkostnader, varvid man också måste beakta effektivitetsförluster i fråga om arbetstidens utnyttjande."

Det är verkligen ett lappkast av socialdemokratiska ledamöter när man använder formuleringar av den här typen. Jag har roat mig med att läsa de propositioner som jag var med och behandlade i utskottet under min ordförandetid. Då var det inga svårigheter med detta, utan man sade att det viktiga är att vi decentraliserar verksamheten så att vi inte överbelastar Stockholm med administrativ verksamhet. Man hade rader av skäl för att inte centralisera. Men nu är man beredd att säga att det blir för dyrt med resorna.

Jag måste säga att det lappkast som majoriteten här har gjort är oroande för framtiden. Jag skulle redan nu vilja fråga Lars Ulander, som skall företräda utskottet i debatten: När kommer man att finna ett verk på vilket dessa argument inte kan användas för en lokalisering till Stockholmsområdet? Det skulle vara intressant att få ett exempel på sådana verk. Väger man de regionalpolitiska synpunkterna mot att det blir vissa resor och uppstår vissa kontaktbehov är detta typexemplet på ett nytt verk som utan vidare kan lokaliseras utanför Stockholm.

Jag har i dag roat mig med att ringa och fråga några verk, beträffande vilka socialdemokraterna och jag för min del var överens om att lokalisera ut, hur det går att övervinna reseavstånden och kommunikationsproblemen. Jag fick svaret: Det går alldeles utmärkt. Jag uppmanar Lars Ulander, som socialde-

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organi-
sationen*

mokraternas företrädare, att ringa till några verk och kolla upp detta. Han kommer då att få svaret att det faktiskt gått bättre än man från början trodde.

Om vi menar något med det eniga uttalandet att nylokalisering av verk skall ske utanför Stockholmsområdet, måste vi också stå för det.

För mig är det självklart att yrka bifall till reservationen.

Anf. 96 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Karl Erik Eriksson säger att vad vi nu bevittnat är ett lappkast. Jag tycker nog att det är värre än så – till stora delar är detta betänkande ett lapptäck. Jag återkommer till detta.

Här har moderater och socialdemokrater än en gång gjort gemensam sak i en fråga som berör regionala balansperspektiv.

För drygt ett år sedan var det fråga om en nedläggning av tandläkarhögskolan i Malmö. I dag är det fråga om den centrala AMU-myndighetens lokalisering. Socialdemokrater och moderater går emot en lokalisering till Karlstad och förordar i stället en förläggning till Stockholm.

I morgon kommer turen till delar av inlandsbanan, då moderater och socialdemokrater kommer att göra gemensam sak. Jag återkommer till detta i morgondagens debatt om järnvägen.

Låt oss då titta litet närmare på de skäl socialdemokrater och moderater anför för att gå emot en lokalisering till Karlstad av den centrala myndigheten för AMU.

1. Att den centrala myndigheten skall ha en samordnande och rådgivande roll innebär att en lokalisering utanför Stockholm skulle innebära merkostnader för resor.

2. Den centrala myndigheten skall ha ansvar för övergripande planering. Men är inte det exakt samma sak som en samordnande och övergripande roll? Vilken annan utlokaliserad statlig verksamhet har inte denna roll? Jag bara frågar, och det vore intressant att få upplysning om detta.

3. Det ansvar för samordning och övergripande planering som utskottsmajoriteten talar om skall gälla utvecklingsarbete, organisationsfrågor, personalpolitik och anslagsframställning. Detta skulle alltså, enligt socialdemokrater och moderater i förening, innebära krav på en lokalisering till Stockholm.

Vilken annan statlig myndighet, eller verk, har inte detta ansvar? Vilken annan utlokaliserad statlig myndighet har inte ansvar för organisationsfrågor, personalpolitik och anslagsframställning? Vilken annan utlokaliserad myndighet har inte ansvar för utvecklingsarbete? Jag vet ingen. Gör majoritetsföreträdarna det? Och innebär dessa ansvar i sig en nödvändighet av lokalisering till Stockholm?

Herr talman! Om det är så, måste det innebära ett slut på all decentralisering av statlig verksamhet och början till en återflyttning av de utlokaliserade myndigheterna till Stockholm. Det bjuder logiken.

Utskottsmajoriteten, dvs. socialdemokrater och moderater, anser att en rekrytering av expertis skulle försvåras av en lokalisering till t. ex. Karlstad. Jag frågar mig: Vilken expertis är det som inte är flyttbar? Vilken expertis är

detta, när sådan expertis som AMU själv utbildar, t. ex. licenssvetsare, är flyttbar? Svetsare är väl också experter? Det är tydligen skillnad på folk och folk i det här fallet. På annat sätt kan inte jag tolka majoritetens resonemang i den här frågan.

Så till frågan om samarbete och kontakter med myndigheter och organisationer, något som också anförts som ett skäl för förläggning till Stockholm. När det gäller kontakter med skolöverstyrelsen och utarbetande av kursplaner har AMU-kommittén ännu inte sagt någonting om hur detta samarbete skall ske. Hur kan då utskottsmajoriteten anföra att samarbete med SÖ skulle vara ett skäl för förläggning till Stockholm, när ni inte vet hur detta samarbete skall se ut? Och utarbetande av kursplaner för den här verksamheten bör väl vara en av de grundläggande faktorerna för att bedriva en nytoinriktad AMU-verksamhet, eller hur?

Varken proposition eller utskottsmajoritet har alltså presterat något argument som talar emot en lokalisering av myndigheten till Karlstad. Ändå envisas man med att föreslå en lokalisering till Stockholm.

Hela propositionens och för all del också utskottsmajoritetens resonemang präglas av upprepningar och staplande av påståenden utan underbyggnad av argument. Det enda man med fördel kan använda betänkandet och den underliggande propositionen till är som skräckexempel i gymnasieskolans filosofiundervisning om argumentationsanalys. När det gäller främjande av den del av regionalpolitiken som innebär en fortsatt utlokalisering av statliga verksamheter är betänkandet till intet förpliktande; snarare är det en hämsko.

Från vpk:s sida står vi fast vid att AMU:s centrala myndighet mycket väl kan lokaliseras till Karlstad samt att riksdagens prioriteringsordning vid omlokalisering av statliga verksamheter, där skogslänen står på första plats, därmed uppfylls och ges en konkret innebörd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av Elver Jonsson, Lars-Ove Hagberg och Nils Häggström i detta betänkande.

Anf. 97 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! När riksdagen för några månader sedan fattade ett beslut om AMU:s organisation skulle det ankomma på regeringen att senare återkomma med förslag om lokalisering av det centrala kansliet. AMU skulle få en stor självständighet och en mycket klar regional profil. Man skulle förstärka den regionala kompetensen, och kvar skulle bli ett mycket begränsat centralt kansli någonstans. Regeringen skulle alltså återkomma senare med ett förslag härom.

Regeringen har nu gjort så och i propositionens form föreslagit Tyresö. Som tredje vice talmannen påpekade har hela utskottet avvisat förslaget. Det har också väckts förslag om alternativa lokaliseringar, där Karlstad framför allt dominerat i diskussionen. Från moderat sida har vi från våra principiella utgångspunkter försökt väga de olika lokaliseringalternativen mot varandra och sedan dra slutsats av detta. Slutsatsen är, som framgår av betänkandet, att vi förkastat Tyresö. Vi konstaterar att man kan och bör ställa sådana krav

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organi-
sationen*

på kontakttillgängligheten, både internt och externt, att den här centrala myndighetens kansli skall vara beläget centralt, och då i Stockholm. Vår utgångspunkt när vi tagit upp några kriterier har varit att förvaltningen med de olika beslutsnivåerna bör vara lokaliserad där besluten bäst kan fattas. Det inrymmer såväl beslutens kvalitet som myndighetens interna och externa effektivitet. I AMU-fallet har vi alltså en storleksmässigt mycket begränsad myndighet med 25–30 personer, som sedan skall repliera på en ganska omfattande regional organisation. Det bör, herr talman, understrykas att den regionala organisationen har vuxit kraftigt på den centrala myndighetens bekostnad. I det ligger en decentralisering av ett gott märke, nämligen att man sprider besluten, handläggare, befattningshavare och beslutsfattare ut i alla delar av landet. Vi menar att när man skall analysera vilka krav som skall ställas på en central myndighets lokalisering bör ett par kriterier gälla. För det första bör de interna kommunikationsmöjligheterna vara goda, i det här fallet tillgängligheten mellan den centrala myndigheten och de regionala avläggarna. För det andra bör självfallet finnas en god extern tillgänglighet. Andra myndigheter, departement, organisationer typ skolöverstyrelser, arbetsmarknadsstyrelsen, näringslivets organisationer och arbetsmarknadens organisationer, bör ha stor tillgänglighet och ha lätt att nå den centrala myndigheten. Det är ytterst viktigt därför att det i det här fallet rör sig om en mycket begränsad myndighet storleksmässigt. Då kommer av naturliga skäl de befattningshavarna att ha ett utomordentligt stort kontaktbehov i form av direkta personkontakter, som oftast inte kan fås via data och andra telekommunikationshjälpmedel, även om det inslaget kan öka framöver.

Vår slutsats av detta är att det effektivaste sättet att decentralisera, inte bara i fråga om AMU utan i princip hela den svenska offentliga förvaltningen, är funktionsdecentraliseringen. Man för ner beslutsfattandet från central till regional nivå och om möjligt ytterligare ett steg ner, om den nivån finns i organisationen. Då finns det möjligheter att på många ställen i landet, inte bara på ett ställe, fatta för verksamheten viktiga beslut.

Man får kvar ett litet, centralt myndighetskansli, som har det stora kontaktbehov som jag tidigare talade om. Detta kansli och befattningshavarna där har alltså behov av mycket omfattande personkontakter.

Det är väl ingen tvekan om att det efter en analys utifrån dessa kriterier är lätt att konstatera att med den struktur som finns här i landet på transport- och kommunikationssidan Stockholm många gånger framstår som det i särklass bästa alternativet.

Men, herr talman, när jag säger Stockholm innebär inte det något allmänt bejakande av Storstockholmsbegreppet. Det är nämligen inte likgiltigt för landet i övrigt eller för befattningshavare som skall resa till den centrala myndigheten om den ligger centralt i city eller är placerad någonstans i Storstockholmsregionens periferi. Placeringen av centrala ämbetsverks kanslier får inte bli någon form av bricka i ett spel som heter allmän regionalpolitik för Storstockholmsregionen. Jag tycker inte att det på något sätt är bättre att lägga en central myndighets kansli i utkanten av Stockholm, jämfört med någon annan del av Sverige. Transportavstånden blir många

gångar lika stora, och det finns t.o.m. exempel på betydligt större transportavstånd.

Från vår sida har vi drivit tanken att eftersom AMU:s centrala ledning har ett så stort kontaktbehov bör myndighetens kansli ligga centralt placerat i Stockholmsområdet. Det är därför vi säger nej till Tyresö. Vi konstaterar att regeringspartiets företrädare har varit beredda att ansluta sig till denna uppfattning.

Herr talman! Vi kan också konstatera att om man framöver skulle börja diskutera placeringen av den offentliga förvaltningens centrala funktioner sett ur något allmänt inomregionalpolitiskt perspektiv från Stockholms horisont, måste vi från moderata samlingspartiets sida framhålla att det finns väl så goda alternativ utanför Stockholmsregionen. Med andra ord: Argumentet för Stockholm är att det ligger centralt och har god tillgänglighet för övriga delar av landet. Det är mot den bakgrunden vi har tagit ställning.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan, som alltså innebär avstyrkan av propositionen och en förväntan om att statsrådet kommer att överväga och presentera ett betydligt mer centralt beläget alternativ – till gagn för hela verksamheten, eftersom den redan nu uppvisar en så god regional förankring.

Anf. 98 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag har två frågor till herr Högmark, eftersom han står bakom majoritetens förslag om att förlägga den här myndigheten till Stockholm.

Anders Högmark säger att det som är avgörande är kvaliteten i beslut och myndighetseffektivitet. Ja, låt dessa två påståenden stå! Då frågar jag: Vilken expertis är det som blir svår att rekrytera om man skulle förlägga myndigheten utanför Stockholm? Vilken expertis är det som garanterar kvaliteten i beslut och myndighetseffektivitet som endast finns i Stockholm, Anders Högmark?

Den andra frågan gäller kontakten med andra myndigheter och organisationer. På den punkten har ni moderater exemplifierat med bl. a. byggnadsstyrelsen. Men är det inte så, Anders Högmark, att byggnadsstyrelsens verksamhet skall minimeras enligt moderat partipolitik?

Jag tycker att det är ett anständigt krav att få Anders Högmarks syn på de här två faktorerna, som utgör argumenten för en lokalisering till Stockholm.

Anf. 99 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att de 25–30 personer som kommer att vara anställda och ansvara för verksamheten inom det centrala kansliet med all sannolikhet kommer att ha intensiva kontakter med företrädare för skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen. Jag utgår också ifrån att de kommer att ha kontakter med både arbetstagarnas organisationer, framför allt på utbildningssidan, och arbetsgivarsidan. Det är ganska rimligt att tro att även om det hade varit möjligt, Björn Samuelson, att få expertis till Karlstad eller någon annan ort som varit aktuell – t. ex. Östersund – hade det varit

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organisa-
tionen*

Tisdagen den
28 maj 1985

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organi-
sationen*

förenat med betydligt större ansträngningar både tidsmässigt och kostnads-
mässigt. Det skulle antagligen innebära sämre effektivitet om vi förlade det
centrala kansliet utanför centrala Stockholm.

Det finns alltid möjligheter att få expertis – det är jag övertygad om – men
jag tror att uppoffringarna för att få kontakt sinsemellan är betydligt större
med ett alternativ utanför Stockholm centralt.

Beträffande kontakter med byggnadsstyrelsen måste jag säga att jag inte
har dem tydligt i minne. Vad vi har pläderat för och trott på – på ganska goda
grunder – är kontakter med skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen.
Det är de två dominerande myndigheterna inom den offentliga förvaltning-
en. Sedan tillkommer det som gäller arbetsmarknadens parter.

Anf. 100 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Det var bra att jag fick reda på detta. Nu är det inte längre
fråga om rekryterande av expertis till den centrala AMU-myndigheten, utan
nu gäller det kontakter med utomstående expertis.

Eftersom det argument som anförs i majoritetstexten då faller, inställer sig
nästa fråga: Är det inte möjligt att s. k. extern expertis åker till den centrala
myndigheten, om den nu inte ligger i Stockholm? Det rör sig ju tydligen inte
om rekryterande av expertis till den centrala AMU-myndigheten, enligt
Anders Högmarks resonemang, utan nu handlar det om att anlita tillfällig
expertis utanför myndigheten.

Anf. 101 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Man kan givetvis alltid, förr eller senare, rekrytera den
expertis som man behöver, med hjälp av olika förmåner – men det kan ta viss
tid. Det finns exempel från den stora flyttningsvägen inom statsförvaltningen
att det var svårt och tog många månader – i vissa fall flera år – att rekrytera
kompetent personal. Man kan givetvis gradvis få tag i denna personal, men
om man har ett externt personkontaktbehov måste dessa andra personer från
skolöverstyrelsen, arbetsmarknadens parter o. d. ta sig till exempelvis
Karlstad, som är aktuellt i Björn Samuelsons argumentation.

Vi har den uppfattningen från majoritetens sida att det blir större
beslutseffektivitet inom verksamheten om man lokaliserar denna myndig-
hets centrala kansli till det centrala Stockholmsområdet. Det är därför som vi
förfäktar förslaget om Tyresö. Vi tyckte att tillgängligheten till Tyresö för
omgivande delar av landet var för dålig – vi ville ha kansliet mer centralt
placerat.

Andre vice talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till
protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 102 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu uppsatts om detta plenums fortsättning kl.
19.30 denna dag efter sedvanligt middagsuppehåll.

---

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organi-
sationen***Anf. 103** MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande rörande lokalisering av AMU-myndigheten behandlas ett antal motioner.

Under den allmänna motionstiden aktualiserades av oss socialdemokrater på Värmlandsbänken frågan om denna lokalisering. Vårt krav har därefter återupprepats i en motion med anledning av proposition 186. Vi tyckte och tycker alltjämt att Karlstad är en lämplig lokaliseringsort för det kommande kansliet för AMU-myndigheten.

Herr talman! Vi har självfallet inte ändrat uppfattning i denna fråga. Jag beklagar att arbetsmarknadsutskottets majoritet inte tillmötesgått våra berättigade krav om en förläggning av AMU-kansliet till Karlstad. Skälen för en lokalisering till Karlstad är många. Det finns dock ingen anledning för mig att här i dag upprepa alla utomordentligt goda skäl som finns för att utlokalisera myndigheten till residensstaden i Värmlands län.

Herr talman! Jag ville med dessa ord bara deklarerat att vi motionärer i följande votering kommer att rösta på den reservation som förordat Karlstad som lokaliseringsort för den centrala AMU-myndigheten. Jag yrkar alltså bifall till den reservation som är fogad till arbetsmarknadsutskottets betänkande 14.

Anf. 104 LARS ULANDER (s):

Herr talman! När riksdagen behandlade förslaget till AMU:s förändrade organisation beslöt man som bekant att man skulle avvakta med lokaliseringen av den centrala myndigheten. Det var en förnuftig behandlingsform. Genom att arbeta på det sättet har vi nu ett ordentligt beslutsunderlag att ta ställning till. Trots att underlaget i mitt tycke är entydigt är dock utskottet inte enigt i sin bedömning av lokaliseringsort.

Låt mig, herr talman, slå fast att det inte råder någon oenighet om riksdagens tidigare beslut att i regionalt intresse pröva lokalisering av ny statlig verksamhet.

AMU:s organisation har genom det tidigare riksdagsbeslutet decentraliserats mycket kraftigt. Organisationen kommer till helt övervägande del att finnas ute i länen. Den centrala organisationen, som utskottsmajoriteten föreslår skall vara lokaliserad till Stockholmsområdet, omfattar endast en mycket liten del av antalet anställda i nya AMU.

I en rapport från Statskonsult av den 4 mars behandlas just dessa frågor. Jag citerar ur rapporten:

”Nya AMU förväntas vid starten omfatta ca 6 000 anställda. Det centrala kansliets detaljorganisation föreligger fn ej. Som riktvärde har dock i förarbetena nämnts att det centrala kansliet kan komma att omfatta ca 30 anställda. Detta skulle innebära en minskning till ca 1/2 av nuvarande centrala, i Stockholm placerade, anställda. Det centrala kansliet skulle således endast utgöra 0,5 % av antalet anställda. Dvs redan inledningsvis kan konstateras att den största sysselsättningseffekten hänförlig till AMU-organisationen är att söka i den decentrala, över hela riket utplacerade verkställande delen.”

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organi-
sationen*

I dagsläget finns en verkställande tjänsteman i varje län. I den nya organisationen blir det genomsnittligt tio i varje län.

Varför är det då så viktigt att den centrala ledningen är lokaliserad till Stockholmsområdet?

Den kontaktyta som den nya centrala ledningen för AMU måste ha finns i Stockholmsområdet. Skolöverstyrelsen, AMS, de skilda fackförbunden inom LO, TCO och SACO/SR samt arbetsgivarorganisationerna på de olika förbundsområdena är parter i AMU-verksamheten. Samtliga dessa finns, som alla vet, i Stockholm eller i dess närhet.

Den utredning som regeringen grundar sitt ställningstagande på visar att stora svårigheter skulle uppstå om lokalisering skedde till en ort utanför Stockholmsområdet. Den kontaktverksamhet med kursplanering etc. som ständigt måste pågå skulle försvåras betänkligt.

Argumentationen i regeringens proposition är enligt utskottsmajoritetens uppfattning helt hållbar.

Var i Stockholmsområdet AMU:s centrala ledning skall ligga ankommer det, enligt utskottsmajoritetens mening, på regeringen att avgöra. Regeringen föreslog Tyresö. Att detta förslag avstyrks beror på att vi från socialdemokraterna inte fick majoritet för denna lokaliseringsort. Målet att skapa en effektiv organisation för det centrala AMU har varit vägledande för oss socialdemokrater i valet av lokaliseringsort.

Det har, herr talman, ställts en del frågor till mig, bl. a. av Björn Samuelson. Han frågade: Hur skall samarbetet ske? Samarbetet behöver icke någon ny inriktning. Den som har satt sig in i vad det är fråga om vet att man har hållit på med det sedan i början av 1960-talet när det gäller olika kursnämnder vars verksamhet man planerar.

Jag kan berätta att exempelvis Handels har flyttat sin kursnämnd till Stockholm från Malmö på grund av de mycket täta kontakterna. Det är naturligtvis från den utgångspunkten som vi har att verka.

Karl Erik Eriksson frågade var man kan finna ett verk som man kan flytta på. Karl Erik Eriksson kanske skulle ställa den frågan till den grupp inom civildepartementet som sysslar med dessa frågor i stället. Jag kan i detta läge inte peka ut något verk som skulle kunna flytta från Stockholm. Jag vet inte om Karl Erik Eriksson är man att göra det.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställen i utskottets skrivning.

Anf. 105 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag förstår mycket väl varför Lars Ulander i sitt anförande inte med ett enda ord berörde det jag tog upp i mitt inledningsanförande, nämligen de ställningstaganden och mycket starka uttalanden som socialdemokraterna gjorde när de befann sig i oppositionsställning. Nu kan man bara konstatera, Lars Ulander, att ert agerande då är ett minne blott. Nu driver ni en helt annan politik när det gäller att satsa på möjligheterna att decentralisera verksamhet utanför Stockholmsregionen. Jag beklagar uppriktigt att ni så att säga har bytt fot i förhållande till vad ni tyckte 1982.

Det hade varit till fördel för vårt lands regionalpolitik, och därmed också

för förutsättningarna för en bättre regional balans, om vi från riksdagens sida i dag med mycket stor majoritet skulle kunna fatta beslut om utlokalisering av denna verksamhet till någon annan ort utanför Stockholm, men så tycks inte bli fallet.

Lars Ulander sade att han var positiv till det beslutsunderlag som låg till grund för regeringens proposition – det var entydigt positivt för Stockholmsregionen. Men samtidigt erkände Lars Ulander att det inte fanns någon politisk majoritet i utskottet för en lokalisering till Tyresö, utan socialdemokraterna i utskottet vände sig till moderaterna, hos vilka man sedermera fick gehör för en lokalisering till Stockholms centrala delar.

Detta tycker jag är beklagligt. Vi hade, som jag sade tidigare, haft möjligheter från riksdagens sida att verkligen ta initiativ till en decentralisering och till en utlokalisering av en myndighet. Nu tycks det inte gå i det här fallet, och jag är övertygad om att det inte heller i några andra fall finns möjlighet att flytta ut verksamhet från Stockholm, om socialdemokraterna får sitta kvar vid regeringsmakten. Då står vi så att säga och stampar på samma ställe, och det beklagar jag uppriktigt.

Anf. 106 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag har inte frågat Lars Ulander vilka verk han vill flytta ut från Stockholm. Jag har bett honom att ge ett exempel på ett nytt verk där man inte kan använda samma argument som regeringen och Lars Ulander använder nu, för att behålla det ur kontaktsynpunkt m. m. Men jag kan göra det ännu lättare för Lars Ulander: Nämn ett av de verk som lokaliserades ut i början av 1970-talet – då vi var överens om att man av regionalpolitiska skäl skulle lokalisera ut dem, trots olägenheterna när det gäller kontaktproblem – där man inte skulle kunna använda dessa argument! Då var vi överens, Lars Ulander och jag. Jag står kvar vid min principiella linje, men det gör inte Lars Ulander.

Sedan säger Lars Ulander att det är en bagatell vi diskuterar – 6 000 berörs av denna utbildning ute i länen. Ja visst! Men det är väl ändå att trampa snett i debatten! Det är inte 6 000 nya människor, utan det är 6 000 AMU-elever som vi har förut ute i de olika länen. Vad vi nu diskuterar, Lars Ulander, är det fristående AMU-kansliet, som vi anser att man mycket väl kan utlokalisera exempelvis till Värmland och Karlstad.

Sedan säger Lars Ulander så här: Jag vill slå fast att vi står fast vid principuttalandet. Han menade ett uttalande som jag har citerat här och flera har knutit an till. Det är bra, men vad som är bekymmersamt är att Lars Ulander och övriga socialdemokrater tydligen är beredda att rösta helt annorlunda i praktiken.

Anf. 107 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Självfallet är det så att regionalpolitik har ett pris. Självfallet är det så, Lars Ulander, att regionalpolitik kostar pengar. Om Lars Ulander har en annan uppfattning, tycker jag att han skall deklarerera detta. Det kostar pengar även i det här fallet, naturligt nog. Lars Ulander upphöjer sådant som

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organi-
sationen*

kontaktytor, nära kontakter, intimt samarbete till att bli principer i detta fall. Låt gå för det då! Vilka kontaktytor, vilka nära kontakter och vilket intimt samarbete är det som inte vägverket, domänverket och trafiksäkerhetsverket behöver?

När det gäller frågan om samarbete så har ju kommittén inte sagt något om hur samarbetet med skolöverstyrelsen skall se ut. Det rör en så väsentlig del som utarbetandet av kursplaner. Hur kan man då använda frågan om samarbete som någon form av argument för att förlägga myndigheten till Stockholm och inte till Karlstad.

Får jag fråga: Delar Lars Ulander herr Högmars syn på problemet med rekrytering av expertis? Om Lars Ulander gör det, vad är det då som säger att det skulle bli svårt att rekrytera expertis till Karlstad, när det mest är fråga om extern expertis. Det går bra att sätta sådana personer på ett tåg eller ett flygplan.

Är de centrala yrkesnämnderna några särskilt stora organisationer, Lars Ulander? Ni har dåligt på fötterna! Det finns ingenting i debatten, ingenting i propositionen, ingenting i betänkandet som talar emot en lokalisering till Karlstad av denna centrala myndighet.

Anf. 108 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Arne Fransson säger att socialdemokraterna har lämnat sin tidigare uppfattning. Så är det inte. Jag vill påstå att denna förändring av AMU är ett väl så gott exempel på hur det kan gå till när man skall decentralisera från Stockholm till andra orter. Jag vill som sagt hänvisa till det resonemang som jag förde i min inledning. Det bör täcka den delen.

Karl Erik Eriksson använde sig av siffror som är litet diskutabla. Jag hoppas det var en felsägning. Det är nämligen så, om vi tar mars månad 1985, att det är 42 500 personer som är i utbildning. Siffran 6 000 avser helt andra personer, och det är därför inte riktigt att ta med den. Alldeles klart är att utlokaliseringen av folk ute i länen i och med denna förändring är väldigt stor. Förutom de 30 personer som finns på det centrala kansliet i Stockholm och som skall vara verkställande ledamöter finns det ute i länen totalt 250 personer utlokaliserade, nämligen i genomsnitt ungefär 10 personer i varje län. Det är ingen liten del. Anledningen till att man har detta kansli i Stockholm tycker jag att jag redogjort för rätt väl.

Björn Samuelson tar tydligen ingen som helst notis om att man måste ha speciella kontakter just i detta organ. Det har man haft hela tiden. Det är ingenting nytt. Det är erfarenheter som man fortsättningsvis kanske kan göra avstamp ifrån. Men jag tycker att Björn Samuelson borde förstå att det inte är bra att ha det så att alla dessa människor skall åka till en speciell ort, när de alla bor på samma ort. Jag har inte hittat någonting i argumentationen som är speciellt hållbart.

Anf. 109 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Lars Ulander påstår att man från socialdemokraternas sida inte skulle ha intagit någon ny ståndpunkt i de här frågorna. Men det

stämmer ju inte alls med verkligheten.

Jag citerade i mitt inledningsanförande ur innehållet i den socialdemokratiska partimotionen från 1982, av vilken det klart framgick att man från socialdemokraternas sida, när man befann sig i oppositionsställning, var intresserad av att verka för en utlokalisering och en decentralisering av beslutsfattandet. I dag intar man en helt annan ståndpunkt – det beklagar jag verkligen.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga till Lars Ulander: Vi var ju i början av 1970-talet överens om att utlokalisera en del statliga myndigheter från Stockholm till olika delar av landet. Även vid det tillfället betonades starkt från dessa myndigheters sida behovet av kontakter med Stockholmsregionen. Och vad jag kan förstå har kontakterna fungerat väldigt bra. Vad är det då, Lars Ulander, som säger att AMU:s centrala kansli inte kan placeras någon annanstans? Man har ju ändå möjligheter genom telefonsamtal eller besök att upprätthålla dessa kontakter.

Jag är övertygad om att om man faller till föga för just sådana här argument, har vi inga förutsättningar att i framtiden utlokalisera någon verksamhet från Stockholm, utan den blir kvar här och får som följd en fortsatt expansion i Stockholm även inom den offentliga sektorn. Det kan vi från centerns sida icke acceptera.

Anf. 110 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp) replik:

Herr talman! Lars Ulander talade om kanslierna ute i länen, om att de är decentraliserade. Det är bra att de är, och detta gav jag regeringen en eloge för i mitt första anförande, men jag sade samtidigt att det hade varit märkligt om detta beslut inte hade fattats, för man har riksdagens order därvidlag.

Det är också bra att de 6 000 anställda inom utbildningen är decentraliserade. Det är riktigt att antalet anställda är 6 000. Men vad vi diskuterar i dag, Lars Ulander, är vart det fristående AMU-kansliet skall lokaliseras. Om jag har räknat rätt, så är Lars Ulanders replikrätt nu förbrukad, men om så inte är fallet, vill jag ställa frågan på nytt: Vad är det som skiljer de kontaktbehov som alla andra verk hade – något som har upprepats här från flera debattörer – mot det kontaktbehov som den centrala AMU-myndigheten har? Ta det enkelt. Nämn något av de verk som Lars Ulander och jag var överens om skulle utlokaliseras.

Jag vill instämma i vad Arne Fransson sade. Trots principdeklarationer från regeringens talesman i dessa frågor, är jag bekymrad för framtiden. När man inte kan lokalisera ut ett nytt verk, hur skall man då i framtiden kunna klara att avlasta Stockholm?

Anf. 111 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall göra det litet enklare: Majoriteten talar om att det är nödvändigt att rekrytera erforderlig expertis till den nya organisationen.

Får jag fråga Lars Ulander: Vad är det för skillnad på den expertis som skall rekryteras till AMU-myndigheten och den expertis i form av yrkesarbetare, licenssvetsare och andra, som varje dag får flytta dit jobben finns här i

*Lokalisering av
central myndighet
för AMU-organisa-
tionen*

landet? Vad är det för speciellt med den här expertisen som gör att den inte kan flytta till Karlstad? Varför gör ni så stor skillnad, Lars Ulander, på folk och folk?

Anf. 112 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! När det gäller utlokalisering och decentralisering vill jag säga till Arne Fransson att det här är fråga om 6 000 anställda, som Karl Erik Eriksson sade, ute i länen plus 250 personer som kommer att tjänstgöra som handläggare. I den centrala myndigheten skall det finnas 30 anställda. Denna debatt är litet för lång för att gälla 30 människor.

Jag har försökt förklara varför det är nödvändigt med dessa 30 anställda, nämligen att de skall ha kontakt med skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, de 24 förbunden inom LO-området, TCO, SACO-SR och arbetsgi-
varorganisationerna. De måste ha dessa kontakter för att verksamheten över huvud taget skall flyta. Det är också anledningen till att vi anser att myndigheten skall vara lokaliserad till Stockholmsområdet – annars skulle vi inte behöva ha en stor debatt om var 30 tjänstemän skall placeras. Det är alltså fråga om att – något som jag tycker att vpk skall fundera vidare på – effektivisera ett organ som är till för de människor som i varje fall socialdemokratin slår vakt om, nämligen dem som är svaga på arbetsmarkna-
den och behöver sin utbildning.

Andre vice talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 113 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! I åtta motioner framställs kravet på en lokalisering av den centrala myndigheten för AMU-organisationen till Värmland och Karlstad. Det finns således ett stort regionalpolitiskt intresse för att få den centrala myndigheten till ett av skogslänen, som trots högkonjunktur har en besvärlig arbetsmarknad.

Herr talman! Jag blev bestört när jag tog del av propositionens förslag att lokalisera den centrala enheten till Tyresö kommun. Trots flera uttalanden från arbetsmarknadsutskottet om den prioriteringsordning som bör gälla vid lokalisering av ny statlig administration föreslår arbetsmarknadsministern Stockholmsområdet.

När jag nu tar del av arbetsmarknadsutskottets betänkande inser jag att det inte kommer att ske någon lokalisering utanför centrala Stockholm i fortsättningen. Frågan gäller inte längre lokalisering till Tyresö eller någon ort i skogslänen. Nej, nu har socialdemokrater och moderater i utskottet anslutit sig till de centralistiska krafter som alltid motarbetar en jämnare fördelning av arbetsplatser i hela vårt land.

Min förhoppning är, herr talman, att kammarens socialdemokrater och moderater nu visar sitt förnuft och stödjer reservationen från centern, folkpartiet och vpk.

Socialdemokrater och moderater uttalar i arbetsmarknadsutskottets betänkande:

”Utskottets ställningstagande i denna speciella lokaliseringsfråga innebär inte ett frånträdande av den prioriteringsordning vid lokaliseringen av statlig verksamhet som utskottet tidigare uttalat sig för —.”

Herr talman! Alla lokaliseringsfrågor är speciella. Utskottsmajoriteten kan med den nu presenterade tekniken lokalisera all statlig verksamhet till centrala Stockholm. Tyvärr tror jag att det kommer att bli så att all ny statlig verksamhet lokaliserar just hit.

Jag beklagar att socialdemokrater och moderater har gått ifrån arbetsmarknadsutskottets tidigare uttalanden. Det nu demonstrerade tillvägagångssättet kommer inte att stärka förtroendet för lokaliseringpolitiken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om arbetsmarknadsutskottets betänkande 18.)

Anf. 114 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera arbetsmarknadsutskottets betänkande 18 om kvinnornas villkor på arbetsmarknaden m. m.

Kvinnornas villkor på arbetsmarknaden m. m.

Anf. 115 SONJA REMBO (m):

Herr talman! När jag tänker tillbaka på jämställdhetsdebatten genom åren så slår det mig hur statisk den varit, hur den har präglats av en övertro på central styrning och kanske framför allt hur den har präglats av en negativ kvinnosyn.

Hela tiden förs debatten med mannen som förebild. Det är mannens arbetsuppgifter och positioner som är eftersträvansvärda. Kvinnors arbete nedvärderas och etiketteras som traditionellt med en negativ underton.

Det är ingenting nytt att kvinnor arbetar. Det har de alltid gjort. Däremot har kvinnors arbete varit ointressant för nationalekonomer och statistiker. Det är först sedan kvinnorna bytt ut hemmet som arbetsplats mot ett avlönat arbete som det börjat räknas.

När det gamla bondesamhället avlöstes av industrisamhället ändrades i första hand männens arbetsförhållanden. De arbetsuppgifter som av tradition utförts av männen industrialiserades och männen följde med in i fabriker, där de fortsatte med sina traditionella arbetsuppgifter i industriell skala. Ingen tyckte illa härom och ingen drömde om att föraktfullt klassa ner männens arbete som traditionellt och mindre värt. När kvinnornas arbete förändrades på liknande sätt, dvs. det traditionella kvinnliga arbetet i hemmet ”industrialiserades” och kvinnorna bytte hemmet som arbetsplats mot sjukhuset, daghemmet, skolan, kontoret osv. har detta betraktats med

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

bekymrat rynkade pannor och mycket tal om kvinnors snäva yrkesval och obenägenhet att söka sig utanför upptrampade stigar.

I proposition 1984/85:130 kan man läsa bl. a. följande:

"Enligt FoB 1980 arbetade drygt hälften av det totala antalet sysselsatta kvinnorna i tio traditionella kvinnoyrken: sekreterare, sjukvårdsbiträde, affärsbiträde, städare, barnsköterska, bokförare och kontorskassör, sjuksköterska, klasslärare, hemvårdare och köksbiträde. I de tio vanligaste mansyrkena återfanns 35 % av de sysselsatta männen. Att kvinnorna är koncentrerade till så få yrken beror inte enbart på kvinnornas traditionella yrkesval utan också på de yrkesdefinitioner som används. Männen yrken är i allmänhet mer väldefinierade än de traditionella kvinnoyrkena. Så innehåller exempelvis yrkesgruppen hälso- och sjukvårdsarbete, socialt arbete m. m. åtta yrken medan yrkesgruppen tillverkningsarbete, maskinskötsel m. m. innehåller 20 yrken. Båda yrkesgrupperna har ungefär lika många anställda." Observera ordvalet: medan kvinnors yrken betecknas som traditionella betecknas männen lika traditionella yrken som vanliga.

Jag kan inte låta bli att fråga mig om vi inte i viss utsträckning rör oss med felaktiga föreställningar om männens arbetsmarknad – jag understryker orden "i viss utsträckning". Är det inte så att de är minst lika traditionella som kvinnorna i sitt yrkesval? Är det möjligen så att männen genom specialisering blivit mer begränsade och därmed ger intryck av att stå för större variation än vad de i realiteten gör?

Och då kan man börja fråga hur det kommer sig att det är så negativt att vara kvinna och traditionell, medan det är positivt att vara man och traditionell? Varför är det positivt att gå i fädrens spår medan det är negativt att gå i mödrars spår? Varför ser vi med så olika ögon på mäns resp. kvinnors yrkesval?

En starkt bidragande orsak är säkerligen att kvinnornas arbete har en annan politisk dimension än männens. Det är starkt förenat med främst familjepolitiken.

I decennier har debatten förts i termer som nedvärderar omsorgen om de egna barnen i hemmet, medan värdet av samhällets omsorg om barnen uppvärderats. Barnomsorg har framställts som ett arbete för specialister och offentliga institutioner. Kritik mot denna syn har tillbakavisats som bakåtsträveri. Först under de allra senaste åren har värdet av vård av egna barn i hemmet börjat få genomslag i en bredare debatt, som förs av de borgerliga partierna.

Den systematiska nedvärdering av kvinnors arbete som ägt rum under decennier har direkt motarbetat strävandena efter jämställdhet i arbetslivet. En förutsättning för att en människa skall våga pröva någonting nytt och bryta mot vedertagna normer och sedvänjor, våga vara banbrytare är att den människan har självkänsla och känner en uppskattning från omgivningen. Den som ständigt får höra att han eller hon inte duger, att det som tidigare generationer arbetat med inte är gott nog, får aldrig den självkänsla och trygghet i livet som krävs för att våga någonting annat och nytt. Den människan får aldrig den självkänsla som fordras för att våga ställa krav. Och

det är här jag tror vi måste bygga upp kvinnors självkänsla och tro på sig själva.

Kvinnors arbete såväl inom som utom hemmet utgör en förutsättning för samhällets existens. Utan den vård och de tjänster som utförs av kvinnor skulle samhällsmaskineriet stanna. Deras arbetsuppgifter innehåller så oerhört mycket av värde och mänsklig värme och är meningsfulla i ordets djupaste betydelse.

Jag tror att en positiv attityd till kvinnors traditionella arbete är en förutsättning för att kvinnorna skall röna uppskattning på arbetsmarknaden från såväl sig själva och varandra som från männen. Det är en förutsättning för att de skall bli eftertraktade också på andra delar av arbetsmarknaden. Då kan också kvinnors traditionella arbetsuppgifter komma att bli eftertraktade för män som nu är låsta i sina traditionella yrkesroller. Då kan vi kanske börja hoppas på en arbetsmarknad för alla – såväl kvinnor som män. För det är ju otvivelaktigt så att vi har en arbetsmarknad som i många avseenden är delad i två hälfter.

Kvinnor och män är låsta inte bara i olika yrkesroller och med olika villkor. De har i ökande utsträckning kommit att delas upp i två helt skilda delar av arbetsmarknaden – männen i den privata, konkurrensutsatta sektorn, kvinnorna i den offentliga, skyddade sektorn. Härigenom har skapats ännu större hinder för en gemensam arbetsmarknad, eftersom villkoren i väsentliga avseenden är olika inom de båda sektorerna.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande och regeringens proposition framhålls nu den offentliga sektorn som en förutsättning för kvinnornas arbete liksom för andras arbete. Utskottet ställer sig i huvudsak bakom tankegångarna i vpk:s motion. Detta ger en totalt missvisande bild.

De arbetsuppgifter, huvudsakligen i form av tjänster och service, som utförs av kvinnor inom den offentliga sektorn i dag är en förutsättning för samhällsmaskineriet och för kvinnors arbetsmarknad utanför hemmet. Däremot är det på intet sätt en förutsättning att detta arbete utförs inom den offentliga sektorn.

Det kan i stor utsträckning utföras minst lika bra inom den privata sektorn. Framför allt kan de ekonomiska förutsättningarna för detta arbete bli betydligt gynnsammare om de förs över från den sektor som behärskas av politiska beslut och i stället öppnas för konkurrens. Därigenom skulle det också öppnas möjligheter för mångfald och valfrihet. För kvinnorna, som i dag är bundna till den offentliga sektorn, skulle det innebära en möjlighet att välja mellan olika arbetsgivare och olika inriktningar av arbetet. Deras arbetsmarknad skulle breddas.

I reservation 1 har vi moderater pekat på det förhållandet att den kraftiga utbyggnaden av den offentliga sektorn har medverkat till att kvinnor huvudsakligen har erbjudits just traditionella arbetsuppgifter. De har inte stimulerats att söka andra arbetsuppgifter under de perioder då det förelagat en efterfrågan på arbetskraft till näringslivet. Det har inte heller ställts tillräckligt starka krav på näringslivet att anställa kvinnor. I stället har den kraftiga utbyggnaden av den offentliga sektorn bidragit till att förstärka

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

uppdelningen av arbetsmarknaden i en manlig och en kvinnlig del.

Finansieringen av den växande offentliga sektorn har i stället hämmat näringslivets tillväxt. Detta har snarast försvärat kvinnornas möjligheter att etablera sig inom näringslivet.

Likaså har utbyggnaden av barnomsorgen förhindrats genom att den gjorts till ett offentligt monopol. Enskilda initiativ och alternativa lösningar, anpassade till de enskilda familjernas behov, kan inte utvecklas på grund av statsbidragssystemet. Härigenom minskas möjligheterna att arbeta utanför hemmet för många föräldrar.

Det är överraskande, herr talman, att de andra borgerliga partierna så oreserverat ställt sig bakom majoritetsskrivningen i detta avseende. Jag skulle vilja fråga centerns och folkpartiets företrädare om detta indikerar en ändrad inställning från de båda partiernas sida till de offentliga monopolen.

I samma reservation tar vi också avstånd från utskottsmajoritetens ställningstagande till en generell förkortning av den dagliga arbetstiden till sex timmar per dag, vilket enligt utskottet skulle underlätta småbarnsföräldrarnas möjligheter att kombinera förvärvsarbete med god omsorg om barnen.

Först och främst har småbarnsföräldrar redan nu rätt till sex timmars arbetsdag. Det är svårt att se hur en generell förkortning av arbetstiden till sex timmar också för andra arbetstagare skulle underlätta situationen för småbarnsföräldrarna. Tvärtom skulle en sådan arbetstidsförkortning få oöverskådliga ekonomiska konsekvenser, under förutsättning att den inte åtföljdes av en motsvarande sänkning av lönekostnaderna. Men även då talar mycket för att en generell arbetstidsförkortning skulle få negativa konsekvenser på en rad områden och snarast försvåra situationen på arbetsmarknaden. Detta skulle inte vara till fördel för kvinnorna och inte heller för männen.

Från moderat håll har vi anvisat en annan väg.

Vårt sätt att leva har förändrats, inte minst genom att kvinnorna förvärvsarbetar i nästan lika stor utsträckning som männen. Både kvinnor och män får ansvar för barn och hem samtidigt som de har ett förvärvsarbete.

Detta har påverkat arbetslivet. Kvinnor arbetar i stor utsträckning deltid. Möjligheterna att få deltidarbete har varit en av orsakerna till att kvinnor sökt sig till den offentliga servicesektorn. Här har behovet av deltidstjänster och därmed möjligheterna att erbjuda sådana varit störst. Genom att den offentliga sektorn tillgodosett kvinnornas efterfrågan på arbete och behov av olika arbetstider, har näringslivet aldrig behövt ställas inför kravet att anpassa arbetstiderna efter föräldrars behov av att kunna kombinera förvärvsarbete med ansvar för barnen. Inställningen att hem och barn är en kvinnofråga som inte berör de manligt dominerade yrkesområdena har befasts.

Den tekniska utvecklingen kommer nu med nya krav och nya förutsättningar. Behovet av varierande arbetstider och förutsättningarna att erbjuda alternativa arbetstider också i industrin ökar. Härigenom skapas också förutsättningar för att kombinera även industriarbete med ansvaret för hem

och familj. Detta innebär männens chans att komma ifrån sina traditionella bindningar och få en möjlighet att delta i familjens liv på samma villkor som kvinnorna.

För kvinnorna innebär datatekniken en andra chans på arbetsmarknaden. Här finns inga etablerade traditioner. Tekniken är ny för alla. Den är tillgänglig för alla på samma villkor. Här måste kvinnorna själva hålla sig framme och se till att de inte blir omsprungna.

De produktivetsförbättringar som följer med den nya tekniken ger utrymme för arbetstidsförkortningar. Däremot är det inte troligt och kanske inte heller önskvärt att framtida förkortningar av arbetstiden tas ut jämnt över hela arbetsmarknaden. Förutsättningarna kommer att vara olika i olika branscher och i olika företag resp. förvaltningar.

Detta i sin tur skapar möjligheter för såväl kvinnor som män att under olika skeden av livet anpassa arbetstiden till de krav som t. ex. familjen ställer. Livet kan komma att präglas av ett mycket större mått av mångfald och valfrihet och därmed högre livskvalitet än nu.

För att ta vara på de möjligheter utvecklingen erbjuder behöver vi skapa utrymme för flexibilitet, för experimentlusta och för människors möjligheter att söka sig fram och finna de former som är bäst för dem själva. Det är därför inte mer av centralstyrning och lagreglering som behövs, utan vi behöver i stället lösa upp de bindningar som nuvarande lagstiftning innebär. Därför anser vi att arbetstidsregleringen, i den mån den inte motiveras av skydds- och säkerhetsskäl, bör överföras till avtal så nära de lokala arbetsplatserna som möjligt.

De attityder som statsmakterna ger uttryck för och de initiativ som tas är självfallet väsentliga för att driva på utvecklingen mot ett samhälle och en arbetsmarknad som präglas av jämställdhet mellan kvinnor och män. Attityderna måste påverkas i praktisk tillämpning i hemmet och i skolan lika väl som inom alla andra samhällssektorer. Utskottet konstaterar också att det råder bred politisk enighet om jämställdhetsmålen och om behovet av aktiva insatser, som måste spänna över ett mycket brett område. Enigheten härom är så stor att vi från moderat sida inte sett något behov av att i betänkandet göra någon särskild markering i detta avseende. Inriktningen i vår motion har tillgodosetts.

I regeringens proposition nr 130 finns en grundlig och innehållsrik redogörelse för en rad olika aktiviteter i syfte att driva på jämställdhetsarbetet. Regeringen har fortsatt det arbete som bedrevs av de borgerliga regeringarna, och ambitionsnivån är fortsatt hög. Också detta understryker den värdegemenskap som finns och den vikt som samtliga partier lägger vid jämställdhetsfrågorna. Sedan kan man diskutera vilka medel som kan väntas få bäst effekt.

För att manifesteras den höga ambitionsnivån äskas mera pengar. Denna gång handlar det om 5 milj. kr. till olika projekt.

Från moderat håll yrkar vi avslag på dessa pengar. Vi anser att varje arbetsgivare, utbildningsgivare eller organisation har ett ansvar att inom sitt område vidta åtgärder som främjar jämställdheten. Det skall inte behövas

Tisdagen den
28 maj 1985

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

särskilda statliga medel för sådana ändamål, utan de skall finansieras inom ramen för den ordinarie budgeten. Hur skall vi kunna vänta oss att jämställdhetsaspekterna blir ett normalt och naturligt inslag i varje aktivitet inom alla samhällsområden, om vi hela tiden förutsätter att ingenting sker utan särskilda statliga medel, framför allt som dessa medel inte finns? De måste lånas.

Av erfarenhet vet vi att det i ekonomiskt kärva tider med en sviktande arbetsmarknad blir svårare för kvinnorna att hävda sig. Det är därför av avsevärt intresse för kvinnorna att vi får balans i vår ekonomi. Det är därför en bakvänd politik att i jämställdhetens namn ytterligare erodera statens finanser.

Av samma skäl går vi, liksom tidigare, emot det särskilda bidraget till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Bidraget går huvudsakligen till de politiska kvinnoorganisationerna. Därmed avlastar man moderpartierna en del av det ekonomiska ansvaret för sina kvinnoorganisationer. Bidraget innebär i realiteten ytterligare ett partistöd. Det är en annan sak att de icke-politiska kvinnoorganisationerna bör ha samma möjligheter till statliga bidrag som andra organisationer. Därför vill vi att de projektstöd som nu utgår skall omräknas till generella bidrag.

Inom ramen för det aktiva jämställdhetsarbetet finns det anledning att se upp med den verksamhet som lyder under arbetsmarknadsutskottets ansvarsområde.

De arbetsmarknadspolitiska insatserna är i stor utsträckning riktade till män och anpassade till mäns traditionella yrkesområden. Kvinnornas möjligheter måste öka och ställas i relation till antalet arbetslösa. Däremot anser jag att vi borde diskutera lämpligheten i att avsätta särskilda resurser till satsningar på kvinnor i likhet med den s. k. 10-miljonerskampanjen. Av 100 milj. kr. som anslogs till rekryteringsstöd avsattes 10 milj. kr. för särskilda kvinnosatsningar. Dessa 10 milj. kr. har av allt att döma använts väl, men borde inte kvinnorna haft ungefär hälften av de 100 miljonerna, dvs. 50 miljoner? Och dessa pengar borde ha kommit dem till del självklart. Det skulle inte behövas några särskilda pekpinningar för att tillgodose behoven hos hälften av befolkningen.

Svagheten i denna form av kortsiktiga, tidsbegränsade kampanjer framgår av propositionen, där det också med en suck konstateras att de goda resultaten på kort sikt inte visat sig bestående, utan att kvinnorna efter en tid återgått till mer rutinbetonade arbetsuppgifter.

Här är det en självklar uppgift för oss som arbetar med arbetsmarknadsfrågorna att vara observanta och aldrig släppa kravet på att åtgärdsarsenalen skall komma kvinnor och män till del i lika grad.

Likaså får vi aldrig släppa bevakningen av att alla möjligheter tas till vara att bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden. Det är därför med beklagande och undran vi konstaterar att vi moderater är ensamma om att framhålla hur viktigt det är att placering av flickor i ungdomslag utnyttjas, så att flickornas yrkesval breddas, genom att bättre följa riksdagens ursprungliga intentioner och öka andelen platser i ungdomslag inom den enskilda

sektorn. Fortfarande är det ju så att antalet ungdomslagsplatser inom den enskilda sektorn är minimalt. Det är ju ändå här möjligheterna till fasta arbeten och inbrytningar på de nya teknikområdena i första hand finns.

Herr talman! Arbetet för jämställdhet mellan kvinnor och män är en viktig demokratifråga. Det är en fråga om alla människors lika värde och rätt till lika möjligheter. Något kan åstadkommas genom påverkan och aktiva insatser men till syvende og sist kommer det inga påtagliga resultat till stånd, om vi inte lyckas påverka de attityder som dominerar i synen på manligt resp. kvinnligt. Det handlar främst om att tillämpa jämställdhet till vardags, i hemmet, i skolan, på den egna arbetsplatsen. Det handlar om vårt sätt att betrakta våra medmänniskor, vårt sätt att lyssna på dem och bemöta dem i olika sammanhang. Genom att skapa medvetenhet om de skillnader som råder, mestadels omedvetet, skapar vi förutsättningar för förändringar. Då skapar vi också förutsättningar för att kvinnorna skall få det självförtroende som är nödvändigt för att de själva skall våga och orka ta vara på de möjligheter som vårt samhälle erbjuder och ställa krav på lika behandling. För utan kvinnornas egna ansträngningar faller inte de frön som vi här i riksdagen sår i den goda jord som krävs för att de skall gro och grönska.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3, 4 och 6.

Anf. 116 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Jämställdhet är en fråga om delat ansvar och lika villkor i hem, arbetsliv och samhälle. Arbetet för att åstadkomma jämbördiga villkor för kvinnor och män är svårt men en mycket viktig samhällsuppgift. Enligt centerens uppfattning ger det decentraliserade samhället de bästa förutsättningarna att nå ökad jämställdhet. Det är en självklarhet för centern, vars politiska arbete bygger på uppfattningen om alla människors lika värde och rättigheter, att verka för åtgärder som tryggar såväl mäns som kvinnors lika möjligheter till utbildning och arbete, omsorg om och ansvar för barnen samt inflytande i och ansvar för samhället.

Det decentraliserade samhället med närhet mellan arbete, bostäder och service och med så många som möjligt delaktiga i beslutsfattandet ger enligt vår mening de bästa möjligheterna att uppnå även en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män.

Centern har varit pådrivande i jämställdhetsarbetet och i regeringsställning medverkat till en rad åtgärder som undanröjt hinder för jämställdhet mellan kvinnor och män. Det gäller inte minst möjligheterna att förena förvärvsarbete med föräldraskap, reformer på skolans område, en förstärkt opinionsbildning m. m. Den organisatoriskt sett kanske viktigaste förändring som genomförts var dock införandet av jämställdhetslagen och inrättandet av jämställdhetsombudsmannen 1980. Därmed fick jämställdhetsarbetet en slagkraftig organisatorisk form.

I den allmänna debatten påtalas ofta de sämre villkor och möjligheter kvinnorna har i förvärvslivet i förhållande till männen. Jag vill dock för min del – i likhet med vad som framförs i den centermotion med Karin Andersson som första namn som behandlas i det aktuella betänkandet – understryka att

Tisdagen den
28 maj 1985

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

det kanske viktigaste för att jämställdhet skall kunna skapas är att åstadkomma likvärdiga möjligheter för kvinnor – och för den delen också för män – att få arbete oavsett var man bor. En aktiv regionalpolitik är ett av de bästa instrumenten för en ökad jämställdhet. Såsom framhålls i reservation nr 14 har ett stort antal kvinnor fått arbete genom att lokaliseringsstöd utgått. Detta är bl. a. ett resultat av att stödet villkorats med att minst 40 % av vardera könet skall rekryteras vid företagsexpansion. Det har emellertid beviljats ett stort antal dispenser från denna regel med bl. a. motiveringen att det inte finns tillräckligt med utbildade kvinnor att rekrytera till de lediga platserna. En väg att komma till rätta med detta problem är att öka arbetsmarknadsutbildningen inom områden som kan förbättra sysselsättningsmöjligheterna i glesbygdsregionerna, dvs. i många fall inom de areella näringarna. Det är väl känt att det råder en bristande jämställdhet mellan kvinnor i storstadsregioner, som har bättre möjligheter att få jobb, och kvinnor bosatta i glesbygden. Detta är naturligtvis mycket väsentliga frågor.

Jag vill understryka att jämställdhetsarbetet även måste avspeglas inom myndighetsorganisationen och utredningsväsendet. Dessa synpunkter har vi vidareutvecklat i fyra reservationer som finns fogade till nu aktuellt betänkande.

Herr talman! Vidare vill jag betona vikten av att de invandrarorganisationer som arbetar för att stärka invandrarkvinnornas roll får ett tillräckligt stöd. Det är därför att beklaga att vårt förslag om ökat stöd till kvinnosektionerna inom invandrarorganisationerna inte biträds av utskottsmajoriteten.

Så vill jag säga några ord med anledning av Sonja Rembos inlägg. Jag vill bara konstatera att hon drar slutsatser som inte överensstämmer med vad utskottsmajoriteten har anfört när det gäller den offentliga sektorn och kvinnors möjlighet till sysselsättning. Utskottets ställningstagande är inte något nytt. Centern har i dag i sin partimotion presenterat sin syn på den framtida inriktningen på familjepolitiken. Centerns inställning ligger fast. Möjligtvis har moderaterna sprungit ifrån sitt tidigare ställningstagande i arbetsmarknadsutskottet genom att avlämna reservation nr 1; tydligen står man inte fast vid den ställning som man tog för några år sedan.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till centerreservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 117 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Min fråga till Arne Fransson gällde den offentliga sektorns värde för kvinnors arbetsmarknad. Utskottsmajoriteten med undantag för moderaterna har ju i huvudsak skrivit under de tankar som förts fram i vpk-motionen. I den kräver man i sin tur uttryckligen utbyggnad av den offentliga sektorn just i jämställdhetssyfte och för att värna om kvinnors arbetsmarknad.

Nu säger Arne Fransson att centerns inställning ligger fast, men vilken är då centerns inställning? Det skulle jag vilja veta.

Vi har inte sprungit ifrån några ställningstaganden. Vi har hela tiden stått fast i vår uppfattning att den offentliga sektorns enorma expansion har varit

till nackdel för hela vår ekonomi. En av de delmarknader som har farit illa är just kvinnors arbetsmarknad.

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

Anf. 118 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! När jag sade att moderata samlingspartiet hade sprungit ifrån sitt tidigare ställningstagande var det mot bakgrund av att man vid tidigare tillfällen har skrivit under just vad arbetsmarknadsutskottet säger i dag; man kanske inte gjorde det förra året, men man har gjort det tidigare. Därför fann jag anledning att göra denna markering.

Kvinnors möjligheter att i fortsättningen få arbete inom den offentliga sektorn är naturligtvis avhängiga av vilka resurser och förutsättningar vi har att bygga ut denna sektorn. Från centerns sida är vi anhängare av att på vissa områden bygga ut den offentliga sektorn, men vi är också positiva till den privata sektorn, där det kan skapas en mängd olika uppgifter även för kvinnor. Därför tycker jag att det inte råder något motsatsförhållande mellan vad som står i detta betänkande och vad vi har framfört i andra sammanhang.

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

Anf. 119 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Skall jag tolka Arne Fransson så att centern nu ställer sig bakom en utbyggnad av barnomsorgen i offentlig regi i stället för utbyggnad i enskild regi, som öppnar möjligheter för alternativ och valmöjligheter för föräldrarna?

Sedan förstår jag fortfarande inte vad det är för ståndpunkter vi moderater skulle ha sprungit ifrån. Vi står fast vid den politik som vi fört i åtskilliga år.

Anf. 120 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är viktigt, Sonja Rembo, att man i politiska debatter inte tolkar något annat än vad motdebattören har sagt. Jag vill framhålla, som jag sade i mitt anförande, att vi i vår familjepolitiska motion som avlämnats till riksdagen i dag, har redogjort för våra ställningstaganden. Vi ser det som viktigt att det finns en valfrihet för familjerna genom inslag av olika former för barnomsorgen. Barnomsorgen skall ju utformas efter barnens bästa. Det bör finnas en frihet för familjerna att välja olika omsorgsformer. Både den privata och den offentliga barnomsorgen bör också kunna skapa sysselsättningsstillfällen. Jag tycker som sagt, herr talman, att det är viktigt att man inte lägger någonting annat i någon annans mun än vad vederbörande har sagt.

Anf. 121 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Först en eloge till jämställdhetsminister Anita Gradin som är med och följer debatten. Jag tror för övrigt att statsrådet när det gäller jämställdhetsfrågor har större sympatier för sina strävanden i denna kammarer än i regeringskretsar. Ur den synpunkten har hon valt rätt tillfälle och rätt rum.

Herr talman! I arbetet för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män kan det vara nyttigt att också ta en titt i "backspegeln". Vi kan å ena sidan konstatera att det hänt väldigt mycket under det senaste decenniet, å andra

97

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

sidan att mycket återstår. Utifrån liberala utgångspunkter är det självklart att kräva fortsatt ökad jämställdhet mellan kvinnor och män och att man fritt skall kunna utveckla de egna förutsättningarna och önskemålen. Men skall detta bli möjligt handlar det om att ge kvinnorna bättre chanser, inte minst på arbetsmarknadens område.

Från folkpartiets sida har vi den här våren liksom tidigare lämnat ett stort antal praktiska förslag som vi tror leder till en förbättrad jämställdhet. Ofta kommer invändningen att det ena eller det andra förslaget inte löser problemen. Såväl socialdemokrater som moderater är – låt vara från delvis skilda utgångspunkter – alltför ofta nej-sägare. Självfallet löser ingen ensam åtgärd problemen. Men, herr talman, skall vi komma framåt har vi inte råd att avstå från att använda oss av flera enskilda åtgärder som sammantaget kan leda till framryckta positioner.

Från konservativt håll poängteras ofta att det enbart är fråga om attitydförändringar eller rent av låsningar i ordval. Tyvärr stannar det alltför ofta vid detta. När det gäller förstärkta anslag till jämställdhetsarbetet eller till kvinnoorganisationerna säger man nej. Och man är ytterst sval till lagstiftande insatser.

På Sonja Rembos fråga om folkpartiet och även centerpartiet står kvar vid tidigare ståndpunkter kan jag svara genom att hänvisa till det besked som Arne Fransson nyss gav i sitt inlägg. Därmed kanske jag rationaliserar bort en och annan replik.

Genom ändrade attityder kan kraven på reformer drivas med ökad kraft.

Genom reformer och projekt som verkar som förebilder kan attityder gradvis förändras.

Om man ställer sig bakom dessa teser – jag tror att de är riktiga – leder det till att det inte räcker med enbart opinionsbildande arbete. Det behövs dessutom ekonomiskt stöd, lagstiftande insatser och olika åtgärdsprogram.

Som beslutsfattare får vi inte nöja oss med att hänvisa till en förändrad opinion, som förhoppningsvis skulle komma någon gång i framtiden. Vi har ett ansvar för att bana väg för förändringar och för att skapa de instrument som krävs. Tänk bort jämställdhetslagen från 1979, och vi hade säkerligen inte hunnit lika långt som i dag. Den gången var det socialdemokraterna som mobiliserade det starkaste motståndet, även om man hade sina medlöpare också i andra partier. Jämställdhetsarbetet har genom decennierna inte fått det stöd från socialdemokratiskt håll som man kunde förvänta av ett parti som vill framställa sig som reformvänligt och ibland t. o. m. radikalt. Trögheten – för att inte säga konservatismen – har varit påfallande i den socialdemokratiska jämställdhetspolitiken.

I årets budgetproposition aviserade statsrådet Gradin att en särskild proposition om kvinnors ställning på arbetsmarknaden skulle läggas fram under våren 1985. Bl. a. skulle dataeffektutredningens åtgärdsprogram för kvinnor behandlas där.

Det var med förväntan vi såg fram emot denna proposition. Nu skulle alltså regeringen ta ett ordentligt tag för att möta hotet om ökad arbetslöshet för kvinnorna. Att propositionen därtill skulle presenteras på Nordiska rådets

möte, inför parlamentariker, fem länders regeringar och flera hundra journalister, gjorde inte förväntningarna mindre.

Tyvärr måste det dock sägas att proposition nr 130 om kvinnornas villkor på arbetsmarknaden är ganska tunn när det gäller förslag till åtgärder. I propositionen föreslår regeringen att ytterligare 5 milj. kr. avsätts för fortsatt projektverksamhet under budgetåret 1985/86 för att förbättra kvinnornas villkor på arbetsmarknaden. Regeringens förslag sträcker sig således enbart ytterligare ett budgetår framåt.

Samtidigt konstaterar jämställdhetsministern att det finns en påtaglig risk att 1970-talets positiva utveckling mot ökad jämställdhet kan komma att ske i en betydligt långsammare takt framöver om inte särskilda åtgärder vidtas. De huvudsakliga skälen till denna bedömning är

- för det första att datoriseringen av arbetslivet innebär att många arbeten där kvinnor nu finns kommer att rationaliseras bort,
- för det andra att den minskade kommunala och statliga expansionen leder till att antalet nyanställningar inom dessa sektorer inte blir lika omfattande som hittills och
- för det tredje att omstruktureringen av industrin innebär att ökade krav på främst tekniskt utbildad arbetskraft ställs.

I likhet med arbetsmarknadsutskottets majoritet instämmer jag i denna bedömning, men jag anser inte att det förslag till projektverksamhet som jämställdhetsministern presenterar är tillräckligt. Det krävs betydligt mer omfattande åtgärder än vad som föreslås i propositionen. Jämställdhetsministern själv är ju tvivlande. Jag citerade nyss vad hon har sagt i propositionen om den betydligt långsammare takt hon kunde befarar.

Regeringen bör alltså enligt mitt sätt att se utarbeta ett mer långsiktigt handlingsprogram, som syftar till att stödja kvinnorna i förändringsprocessen på arbetsmarknaden. Den form av projektverksamhet som föreslås i propositionen är ett steg i rätt riktning – det medger jag – men listan över projekt borde ha gjorts betydligt längre.

Från folkpartiets sida vill vi ha garantier för att en stor del av projektpengarna går till kvinnor – både ur det här anslaget och ur det anslag på 32 milj. kr. som anvisas i kompletteringspropositionen för ett särskilt projekt med utbildning inom dataområdet för korttidsutbildade. Vi vill understryka vad Karin Ahrlund (fp) har skrivit i sin motion 1984/85:2984 om en jämnare könsfördelning inom databranschen. Det är i stor utsträckning kvinnor som arbetar med datorer och män som svarar för försäljning, utbildning, installation osv. av datasystemen. Det är också viktigt att de deltidsarbetande kvinnorna inte glöms bort vid planeringen av utbildningsinsatser. Det behövs inte minst åtgärder för kvinnor i glesbygd.

Man kan säga att det nu blåser motvind i jämställdhetsfrågorna. Därför tror jag det är så viktigt att folkpartiets förslag följs upp. På en rad punkter ger detta vid handen att vi inte betraktar jämställdhetsarbetet som avslutat. I reservationerna 5, 9, 10, 11, 12 och 13 har folkpartiet lagt fram förslag som skulle innebära klara framflyttningar när det gäller jämställdhetsarbetet. Jag

Tisdagen den
28 maj 1985

---

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

vill, herr talman, yrka bifall till de här nämnda reservationerna.

Medelsanvisningen till jämställdhetsombudsmannens kansli behöver vidare förstärkas ytterligare. Beträffande jämställdhetsarbetets organisation vill vi ha en återgång till ett system med en parlamentariskt sammansatt jämställdhetskommitté. Det är viktigt att ge jämställdheten en mer framskjuten position i regeringskansliet, och därför bör regeringen överväga att placera ansvaret för jämställdhetsarbetet i statsrådsberedningen. Opinionsbildningen på jämställdhetsområdet är i behov av ökade insatser. För att främja opinionsbildningen på jämställdhetsområdet har vi från folkpartiet och centern anfört att regeringen bör få ett särskilt uppdrag att ombesörja detta enligt förslaget i reservation 10.

Kvinnliga chefer, både i näringslivet och inom den offentliga sektorn, är det tunnslätt med i Sverige, liksom kvinnliga ledamöter i statliga styrelser och utredningar. Vi har länge krävt aktiva åtgärder för att påskynda förändringar. Vi är övertygade om att fler kvinnor i chefspositioner skulle betyda ett starkare stöd för att ge den stora gruppen kvinnor i arbetslivet bättre utbildning och rekryteringsmöjligheter.

I den folkpartireservation som förespråkar ökad chefsrekrytering bland kvinnor har vi konstaterat att utvecklingen i Sverige har gått långsamt. Därför är det viktigt att pröva flera nya vägar för att få en från jämställdhetsynpunkt angelägen ökning av chefsrekryteringen bland kvinnor. Det gäller såväl den offentliga som den enskilda sektorn. När det gäller det statliga området bör man fastställa konkreta, tidsbestämda mål för att nå en jämnare fördelning av kvinnor och män på chefstjänster. Därför är det viktigt med ett bifall till reservation 11.

När det gäller kvinnlig representation i statliga styrelser och kommittéer är det beklagligt att kunna konstatera att det inte skett någon förbättring det senaste året. Statsrådet talar om en "kartläggning av vilka åtgärder som behövs för att kvinnorepresentationen skall kunna stärkas". Någon sådan kartläggning behövs knappast. Vi vet hur det står till. I sitt tal vid Nordiska rådet hänvisade jämställdhetsministern bl. a. till det system som används i Norge. Där *skall* till varje post nomineras både en man och en kvinna. Det är nu tid att göra detsamma i Sverige. Rekommendationen som utfärdades av den förra regeringen har inte haft tillräcklig effekt. Inte ens alla riksdagsgrupper har efterlevt den. Detta är beklagligt eftersom många av de statliga utredningarna lägger fast morgondagens politik. Vi menar därför att det är nödvändigt att få en jämnare könsfördelning vid den slutliga utnämningen till de statliga utredningarna och kommittéerna.

Slutligen gäller det reservation 13 om skydd mot trakasserier. Folkpartiet föreslår där en utredning om ett förbud mot trakasserier. Med det förslaget skulle också den socialdemokratiska motionen 779 bli tillgodosedd, och jag yrkar alltså bifall till reservation 13.

Som framgår av betänkandet är folkpartiet för sin del berett att också fortsättningsvis gå i täten för ett långsiktigt och målmedvetet arbete för att få en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. I det arbetet krävs förändrade villkor på arbetsmarknaden, och folkpartiet har där anvisat möjliga fram-

komstvägar. Därför är det angeläget att också riksdagen ställer sig bakom folkpartiets särskilda yrkande i detta betänkande.

Anf. 122 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Helt kort: Om två borgerliga partier i huvudsak ställer sig bakom de tankar som framförs i en vpk-motion som behandlar ett så väsentligt ämne som den offentliga sektorns betydelse för kvinnornas arbetsmarknad, får man nog acceptera att frågor uppstår.

Arne Franssons sista replik i detta sammanhang, till vilken Elver Jonsson anslöt sig, ger dock, som jag ser det, ett betryggande svar på de frågorna.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

23 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1984/85:213 Ändring i marknadsföringslagen (1975:1418), m. m.

1984/85:214 Ändring i resegarantilagen (1972:204)

24 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1984/85:3227 av *Sten Svensson*

1984/85:3228 av *Karin Söder m. fl.*

1984/85:3229 av *Arne Andersson* i *Ljung m. fl.*

1984/85:3230 av *Jan-Eric Virgin m. fl.*

1984/85:3231 av *Börje Stensson m. fl.*

1984/85:3232 av *Lars Werner m. fl.*

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. (prop. 1984/85:211)

25 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1984/85:59 Nya bosättningsregler i skattelagstiftningen samt nya regler vid beskattning av lön vid utlandstjänstgöring (prop. 1984/85:175)

1984/85:61 Ändringar i uppbördslagen (prop. 1984/85:192)

1984/85:62 Beskattning av konvertibla skuldebrev och optionslån (prop. 1984/85:193)

Justitieukskottets betänkanden

1984/85:38 Anslag till kommittéer m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:39 Domstolarna och den ekonomiska brottsligheten (prop. 1984/85:178)

1984/85:40 Tillämpligheten av svensk lag i vissa fall (prop. 1984/85:156)

1984/85:41 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utrikesutskottets betänkande

1984/85:18 Sveriges förbindelser med EG

Nr 151

Tisdagen den

28 maj 1985

---

*Kvinnornas villkor
på arbetsmarkna-
den m. m.*

Socialutskottets betänkanden

- 1984/85:26 Statsbidrag till missbrukarvård m. m. (prop. 1984/85:100 delvis och 1984/85:151)
1984/85:29 Avtal med Apoteksbolaget m. m. (prop. 1984/85:170)
1984/85:30 Vård av vuxna missbrukare
1984/85:31 Socialtjänstens insatser för unga lagöverträdare m. m. (prop. 1984/85:171)
1984/85:32 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utbildningsutskottets betänkanden

- 1984/85:32 Vissa för forskning och forskarutbildning gemensamma frågor m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)
1984/85:33 Anslag till humanistiska fakulteterna m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)
1984/85:34 Anslag till forskningsrådsnämnden m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)
1984/85:35 Lokalkostnader och investeringar m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)
1984/85:36 Tilläggsbudget III (prop. 1984/85:125 delvis)
1984/85:37 Kopiering av litterära och konstnärliga verk inom utbildningsväsendet (prop. 1984/85:196)

Trafikutskottets betänkande

- 1984/85:28 Vissa telefrågor (prop. 1984/85:100 delvis och 1984/85:158)

Näringsutskottets betänkanden

- 1984/85:32 Statliga företag
1984/85:34 Löntagarfondstyrelsernas verksamhet
1984/85:38 Tilläggsbudget III inom industridepartementets område (prop. 1984/85:125 delvis)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

- 1984/85:13 Regionalpolitiken (prop. 1984/85:100 delvis, 1984/85:115 delvis, 1984/85:125 delvis och förs. 1984/85:13)

Anf. 123 ANDRE VICE TALMANNEN:

Efter samråd med skatte-, social- och näringsutskottens ordförande och vice ordförande har talmannen beslutat föreslå att skatteutskottets betänkanden 59, 61 och 62, socialutskottets betänkanden 26, 29, 30, 31 och 32 samt näringsutskottets betänkanden 32 och 38 får företas till avgörande efter endast en bordläggning.

26 § Kammaren ätskildes kl. 17.49.

In fidem

Nr 151

Tisdagen den
28 maj 1985

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert